

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

Katedra právních dějin

Diplomová práce

Pozemková reforma v období první republiky

Zpracoval: Matěj Murín

Konzultant diplomové práce: Prof. JUDr. PhDr. Karolína Adamová, DSc.

Plzeň 2011

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci na téma: *Pozemková reforma v období první republiky* zpracoval samostatně, a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

Plzeň, 2. leden 2012

.....

Touto cestou bych rád poděkoval vedoucí práce Prof. JUDr. PhDr. Karolíně Adamové, DSc., za její vstřícnost a ochotu při vypracování mé diplomové práce. Dále by rád poděkoval mým rodičům, kteří mě po celou dobu mého studia podporovali a povzbuzovali. Velké díky patří také přátelům, kteří mě ubytovali při vypracování mé práce v ostatních městech. Práci bych rád věnoval především svému dědovi Ondřeji Murínovi, který chtěl vždy velice studovat, bohužel neměl tu šanci, kterou mám já.

Obsah

ÚVOD	6
VLASTNICTVÍ PŮDY PŘED VZNIKEM 1. REPUBLIKY.	8
PŘÍČINY POZEMKOVÉ REFORMY	11
POLITICKÉ.....	11
HOSPODÁŘSKÉ	12
SOCIÁLNÍ.....	13
PRÁVNÍ ÚPRAVA POZEMKOVÉ REFORMY	15
NÁVRHY NA PRÁVNÍ ÚPRAVU JEDNOTLIVÝCH POLITICKÝCH STRAN.....	15
ZÁKONNÁ ÚPRAVA POZEMKOVÉ REFORMY	21
<i>Zákon č.32/1918 Sb. o obstavení deskových statků</i>	21
<i>Zákon č.215/1919 Sb. o zabrání velkého majetku pozemkového</i>	22
<i>Zákon č. 387/1919 Sb., kterým se doplňuje záborový zákon</i>	29
<i>Zákon č.318/1919 Sb., o zajištění půdy drobným pachtýřům</i>	30
<i>Zákon č.330/1919 Sb., o pozemkovém úřadě</i>	31
<i>Zákon č.81/1920 Sb., kterým se vydávají po rozumu §u 10, zákona ze dne 16. dubna 1919, č. 215 sb. zák. a nař., ustanovení o přidělu zabrané půdy a upravuje se právní poměr k přidělené půdě. (Zákon přidělový)</i>	34
<i>Zákon č. 329/1920 Sb., o převzetí a náhradě za zabraný majetek pozemkový (náhradový zákon = n. z.)</i>	41
<i>Vládní nařízení o obvodových úřadovnách pozemkového úřadu č.451/1920 Sb. ...</i>	50
<i>Zákon č. 118/1920 Sb., o hospodaření na zabraném majetku pozemkovém (h. z.)</i>	51
<i>Zákon č.166/1920 Sb., o úvěrové pomoci nabyvatelům půdy (zákon úvěrový)</i>	55
<i>vládní nařízení, jímž se stanoví závazné stupnice cen pro vyměření náhrady za zabraný majetek pozemkový státem převzatý č.53/1921 Sb.</i>	57
<i>Zákon č.77/1922, kterým se vydávají přechodná ustanovení k zákonu ze dne 8. dubna 1920, čís. 329 Sb. z. a n. (zákonu náhradovému), pokud jde o převzetí a náhradu za jednotlivé parcely nebo části parcel ze zabraného majetku pozemkového.</i>	58
<i>vládní nařízení o náhradních knihách a náhradních bankách č.360/1922 Sb.</i>	59
<i>Zákon č. 93/1931 Sb., kterým se vydávají další předpisy o právním poměru k přidělené půdě (Malý zákon přidělový).</i>	60

<i>vládní nařízení, kterým se ruší pozemkový úřad a jeho působnost se přikazuje ministerstvu zemědělství č.22/1935 Sb. ....</i>	<i>61</i>
<i>Vládní nařízení, kterým se mění předpisy o právním poměru k přidělené půdě č.125/1935 Sb. ....</i>	<i>61</i>
ZPŮSOB A PROVÁDĚNÍ POZEMKOVÉ REFORMY.	63
VÝSLEDEK MEZIVÁLEČNÉ REFORMY.	71
SROVNÁNÍ POZEMKOVÉ REFORMY S OSTATNÍMI STÁTY.....	78
<i>Výměry půdy převedené v různých evropských státech pomocí poz. reformy do vlastnictví neodržby nových nabyvatelů. ....</i>	<i>78</i>
<i>Pozemková reforma v Rumunsku.....</i>	<i>79</i>
<i>Pozemková reforma v Polsku .....</i>	<i>85</i>
ZÁVĚR	87
RESUMÉ	89
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	90

Úvod

Obdobím 1. republiky je označována doba od vzniku Československého státu 28. října 1918 až do 30. září 1938, kdy byla podepsána Mnichovská dohoda. Toto období jsem si pro svou práci vybral, protože většina obyvatel České republiky se domnívá, že to bylo nejúspěšnější období v dějinách naší země, jak z ekonomického, tak z politického, ale také z morálního hlediska. Chtěl jsem tedy blíže prozkoumat zabránění půdy a její přerozdělení, zda bylo v souladu s demokratickými principy vládnutí. Dnes je možné slyšet názory, že za 1. republiky v politice nedocházelo k takovým skandálům jako dnes, a politické elity byly korektní a neúplatní. Proto jsem chtěl také blíže probádat téma pozemkové reformy, při níž docházelo k přerozdělování obrovského majetku do soukromých rukou, na které dohlížely právě politické elity té doby, a přerozdělování zajišťovali lidé politiky dosazení. Zde byl také velký prostor ke zvýhodnění lidí z vlastních řad či přátelsky napojených na jednotlivé politické strany. Chtěl jsem tedy také zjistit, zda i v této době docházelo k nějakým politickým aférám, které se týkaly přerozdělování půdy. Nicméně bych nechtěl tomuto svou práci věnovat, ale pouze to zmínit. Práce je věnována hlavně pozemkové reformě, jako změně ve vlastnictví. Dalo by se říct, že se jednalo dokonce o malou revoluci ve vlastnických vztazích. Proto bych rád také popsal formy vlastnictví půdy na našem území před vznikem 1. republiky a ukázal tak velký rozdíl ve vlastnictví půdy, který pozemková reforma způsobila. Dále bych rád přiblížil příčiny, které způsobily nutnost úpravy pozemkové držby. Zatímco sociální příčiny byly již před válkou, tak politické a hospodářské se začaly formulovat až během války a po válce. Jednotlivé politické strany měly na pozemkovou reformu rozdílné pohledy. Popíši zde tedy návrhy jednotlivých politických stran, aby poté bylo vidět, které politické strany prosadily nejvíce své návrhy do zákonného rámce pozemkové reformy. Pro právní úpravu pozemkové reformy bylo stěžejních několik norem, ale v práci popíši i ty méně významné včetně vládních nařízení. Zde bych rád zmínil stanoviska dobových právníků k daným zákonům, dále budu čerpat z důvodových zpráv k jednotlivým zákonům a také z rozprav v parlamentu, které k jednotlivým zákonům probíhaly. Nechci tedy jen teoreticky popsat průběh

pozemkové reformy, ale rád bych se zmínil také o vlastním provádění pozemkové reformy v praxi. Výsledky reformy samozřejmě není možné vynechat. Zde bych rád uvedl několik statistických údajů a popsal důsledky pozemkové reformy na našem území. Jelikož pozemkové reformy probíhaly ve 20. letech i v ostatních evropských státech, tak bych přiblížil na závěr své práce pozemkové reformy v Rumunsku či Polsku a uvedl několik statistických údajů týkajících se reforem ve všech státech v tomto období.

Vlastnictví půdy před vznikem 1. republiky.

Ve feudálním státě mohly vlastnit půdu pouze panovnické rody, církve nebo šlechta.¹ Podstatou vlastnictví půdy bylo lenní zřízení, jehož základem byla představa o děleném vlastnictví. To znamenalo, že se vlastnické právo dělilo na vrchní vlastnické právo² a užitkové vlastnické právo.³ Vrchní vlastník, který byl označován jako senior, propůjčoval půdu užitkovému vlastníkovi, který se označoval jako vazal. Vazal byl na základě lenního vztahu zavázán seniorovi řadou povinností, což byly například finanční dávky či vojenská služba. Seniorova povinnost bylo zajištění nerušeného výkonu vazalových práv. Počátky lenních vztahů můžeme nalézt již v 11. století v podobě výsluh. Výsluha se však na rozdíl od léna po smrti uživatele vracela zpět k panovníkovi. Postupem doby se držba výsluh stávala dědičnou a tím se změnila v léna, která přecházela se souhlasem seniora na mužské potomky vazala.⁴

Od 13. století byla typická pro vlastnictví šlechty forma nedílu. Vznik této instituce není zcela jasný, ale nejspíše šlo o ochranu majetku rodiny. Do vydání Statut Konrádových bylo dědičné právo pouze pro syny. Od jejich vydání mohli nabývat dědičného práva i dcery a nejbližší příbuzní zůstavitelé. Byl zde také zaznamenán přechod od lenní držby ke svobodnému vlastnictví, na jehož základě mohla být později ve šlechtických rodinách uplatňována instituce nedílu. Na nedíl mohl panovník uplatnit své odúmrtí právo až po vymření posledního člena nedílu. Institut nedílu byl zakázán v roce 1627 v Obnoveném zřízení zemském.⁵

Ve výkonu vlastnických práv byl feudální vlastník neomezený. Půda se dále na šlechtickém velkostatku dělila na rustikál a dominikál. Dominikál, označovaný také jako panská půda, byl obděláván pánem pomocí práce sedláků a námezdních sil. Rustikál byla půda obdělávána sedláky, kteří k ní však neměli

---

¹ JECH, Karel, *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, Praha, Vyšehrad s.r.o., 2008, str. 11

² vlastnictví k podstatě = dominium directum

³ vlastnictví k užitku = dominium utile

⁴ Malý, K. a kolektiv, *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*, 3. vydání. Praha, LINDE Praha, a.s. 2003, str. 43-44

⁵ Malý, K. a kolektiv, *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*, 3. vydání. Praha, LINDE Praha, a.s. 2003, str. 127 - 129

vlastnické právo. Vlastnické právo měli pouze k části výtěžku své práce a k běžnému nářadí a inventáři. K půdě neměli ani dispoziční práva, takže ji nesměli prodat, zastavit atd. Původně se právo poddaných k půdě označovalo *ius bohemicum, slavicum*⁶. To byl právní vztah, kdy mohl být sedlák kdykoli z půdy odvolán. Ve 13. století se začal objevovat druhý typ poddanské držby, který se označoval jako *ius theutonicum*⁷. Podle tohoto typu uzavíral pán půdy se sedlákem smlouvu, kterou se pán zavazoval poskytnout půdu za pravidelný poplatek na věčné časy, takže ji bylo možné dědit. To umožnilo sedlákům jistotu nerušené dědičné držby, možnost investic bez rizika ztrát. Pro šlechtu to znamenalo pravidelnou formu finančního příjmu.⁸ K tomu byl však sedlák ještě zavázán konat různé služby a robotu pro šlechtu. Někteří zemědělci postupně získávali privilegia a měli výhodnější postavení. V polovině 16. století u nás bylo dokonce kolem pětiset svobodných hospodářství, která nebyla zatížena robotou a byla nezávislá na soukromé šlechtě. K privilegovaným sedlákům patřili také Chodové a Karlováci, kteří byli soukromými poddanými panovníka. Sídlili na panovníkově půdě, ale byli zproštěni všech robot a měli mnoho výsad za to, že hlídali zemské hranice. Nevolnictví a robotu znamenala pro poddané pracovat bez nároku na odměnu a některé osobní nesvobody, jako zákaz opustit panství za prací či vzděláním nebo povolení k uzavření manželského svazku.⁹ Nevolnictví bylo zrušeno r. 1781 patentem Josefa II. o zrušení nevolnictví. Tím bylo zrušeno připoutání poddaných k půdě a oni mohli odcházet do měst, dávat své děti do škol a to vše bez souhlasu vrchnosti.¹⁰ V 19. století se stal základním předpisem pro vlastnické právo Všeobecný občanský zákoník z r. 1811. V zákoníku bylo možné nalézt ještě zbytky feudální koncepce vlastnických vztahů. Například v instituci děleného vlastnictví v §357 - §359.

V revolučním roce 1848 padl feudální absolutismus. Bylo odstraněno poddanství, robotu či pozemkové vrchnosti. Nadále zůstává pro úpravu

---

⁶ právo české, slovanské

⁷ právo německé

⁸ Malý, K. a kolektiv, *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*, 3. vydání. Praha, LINDE Praha, a.s. 2003, str. 129 - 131

⁹ JECH, Karel: *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, Praha, Vyšehrad s.r.o., 2008, str. 13 - 14

¹⁰ Malý, K. a kolektiv, *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*, 3. vydání. Praha, LINDE Praha, a.s. 2003, str. 180-181

vlastnických vztahů stěžejní Všeobecný občanský zákoník z r. 1811.¹¹ V druhé polovině 19. století odcházeli především mladí muži z nesoběstačných hospodářství za prací do manufaktur a továren. Zájemci o půdu ji mohli v 19. století a na počátku 20. století získat několika způsoby. Prvním z nich byla koupě půdy od vlastníků různých velikostních kategorií. Druhou možností byl případ drobení selských usedlostí a posledním případem, který byl také nejčastější, bylo pronajmutí si půdy od velkých pozemkových vlastníků. Těm v prodeji bránila instituce fideikomisu¹². Na našem území byl nejvíce praktikován pronájem. To lze vidět na následujících číslech. Jen 49% zemědělských závodů hospodařilo na vlastní půdě. Dalších 40% hospodařilo na půdě zčásti pronajaté a zčásti vlastní, a celých 11% zemědělců hospodařilo pouze na pronajaté půdě. Další statistický údaj nám říká, že více než 40% všech velkostatků bylo propachtováno nájemcům.¹³

---

¹¹ Malý, K. a kolektiv, *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*, 3. vydání. Praha, LINDE Praha, a.s. 2003, str. 200 - 207

¹² Můžeme ho označit také jako svěřenectví či rodinný fideikomis. Institut fideikomisu se nejvíce používal v období feudalismu. Znamenal určitý nezcizitelný majetkový soubor, který náleží do vlastnictví všem čekatelům fideikomisu. Držitelem tohoto majetku byla vždy osoba, která byla určena posloupeností zřizovatele fideikomisu ve zřizovací listině. Soupis majetku patřícího do fideikomisu byl uložen u soudu. Fideikomis zřizovali hlavně šlechtici k jejich rodovému majetku. Tento majetek ve fideikomisu nenáležel do dědění a bylo zamezeno jeho zcizení či drobení.

¹³ SLEZÁK, Lubomír, *Pozemková reforma v Československu 1919 - 1935*, In.: *Československá pozemková reforma 1919 – 1935 a její mezinárodní souvislosti*, Sborník z příspěvků z mezinárodní vědecké konference konané ve dnech 21. a 22. dubna 1994, Uherské Hradiště, 1994, str. 3

Příčiny pozemkové reformy

Politické

Při vzniku záborového zákona stála agitace za odčinění pobělohorských konfiskací. Veřejné mínění bylo tímto názorem značně ovlivněno, i když zde bylo mnoho důkazů, že toto odčinění není možné. V Národním výboru referoval například poslanec Engliš k zákonu č. 32/1918 Sb., o obstavení deskových statků, že je třeba vykonat 300 let po Bílé hoře jistou spravedlnost. Podle něj bylo po bitvě na Bílé hoře dáno mnoho statků českých šlechticů do rukou různým dobrodruhům, kteří pronásledovali a hubili český lid. Tyto statky byly podle jeho názoru stále v držení jejich dědiců.¹⁴ Profesor J. Pekař, který byl uznávaným historikem, uváděl, že odčinění pobělohorských konfiskací je neproveditelné vzhledem k majetkovým převodům, které se udály v 17. století. Ve veřejném mínění bylo slyšet i silné nacionální cítění, díky kterému veřejnost požadovala převod velkostatkářské půdy do národnostně spolehlivých rukou.¹⁵ J. Pekař se také radikálně postavil proti pokusům o vyvlastnění bez náhrady. Uváděl, že již rozpadem monarchie a zrušením šlechtických titulů a vyvlastněním šlechtického majetku nad určitou hranici na základě záborového zákona je zcela dostačující pro omezení politické moci šlechty. Stejný názor zastával i F. Modráček, který byl generálním zpravodajem výboru pro pozemkovou reformu. To je sice pravda, ale šlechta a velkostatkáři měli stále velkou hospodářskou moc, díky které mohli opět získávat ztracenou politickou moc.¹⁶ Proto byla potřeba omezit i jejich moc hospodářskou, což měla za úkol pozemková reforma. Pozemková reforma tedy nesloužila pouze k tomu, aby zlepšila pozemkovou situaci české a slovenské vesnice, ale také aby oslabilu pozici německého agrárního kapitálu a šlechty.

---

¹⁴ http://www.psp.cz/eknih/1918nvc/stenprot/19181109/19181109_06.htm

¹⁵ ČERVINKA, Eugen, *Jak byla provedena pozemková reforma na velkostatkách římsko-katolické církve*. V Praze: Nakladatelství Volné myšlenky, 1933, str. 53 -55

¹⁶ ČEREŠŇÁK, Oldřich, *Ke klíčovým aspektům hodnocení První pozemkové reformy v Československé republice*, In.: Československá pozemková reforma 1919 – 1935 a její mezinárodní souvislosti, Sborník z příspěvků z mezinárodní vědecké konference konané ve dnech 21. a 22. dubna 1994, Uherské Hradiště, 1994, str. 40

Hospodářské

Výsledky první světové války dovolily prosazení řady hospodářských a politických reforem. Jednou z takových byla i pozemková reforma jako zásah do vlastnických a velikostních struktur v zemědělství. Tyto reformy byly dosaženy mnohaletým úsilím celoevropského hnutí zemědělců o úpravu vlastnických vztahů v zemědělství. Pokud by nedošlo k těmto reformám, hrozily by sociální otřesy, které by destabilizovaly politické a mocenské poměry v mnoha zemích.

Proto došlo k agrárním přeměnám ve 22 státech Evropy a nebyly provedeny pouze ve Francii, Holandsku, Belgii a Švýcarsku. Tyto přeměny byly realizovány na 90% evropského území. Šlo v nich většinou o oslabení velkého pozemkového vlastnictví na úkor toho malého a především středního.

Také u nás došlo k těmto přeměnám. Hlavním důvodem v našich zemích bylo, že 55% obyvatel pracujících v zemědělství vlastnilo pouze nesoběstačná hospodářství do 2 ha půdy. Naproti tomu bylo 2000 pozemkových vlastníků, kteří drželi ve vlastnictví plnou třetinu půdy v zemi.¹⁷ To byl obrovský nepoměr, a pokud by nezůstal upraven, tak by nejspíše vedl k sociálním bouřím a protestům ze strany většiny, která vlastnila málo, proti menšině, která vlastní většinu. Tato menšina byla především šlechta a církev.

Na latifundia s výměrou nad 1000 ha připadalo v českých zemích 30,8% půdy. Značná část této půdy byla vázána feidekomisem, který znemožňoval její prodej nebo dělení velkých pozemkových majetků. To znamenalo, že byl omezen svobodný pohyb půdy. Latifundia brzdila minimálně od nástupu zemědělské krize v 80. letech 19. století rozvoj zemědělství na našem území. Na to reagovali již v 90. letech 19. století zemědělství odborníci a Agrární hnutí. Úprava pozemkové držby se stala jedním z hlavních bodů programu Agrární strany. Ta žádala zrušení feidekomisu a možnost odkupu půdy od šlechty. Hlavním cílem bylo dosáhnout volného pohybu ve vlastnictví půdy. Již před první světovou válkou byly pokusy

---

¹⁷SLEZÁK, Lubomír, *Pozemková reforma v Československu 1919 - 1935*, In.: Československá pozemková reforma 1919 – 1935 a její mezinárodní souvislosti, Sborník z příspěvků z mezinárodní vědecké konference konané ve dnech 21. a 22. dubna 1994, Uherské Hradiště, 1994, str. 3

o úpravu držby půdy, ale byly celkem neúspěšné a neměly větší praktický význam. Již před první světovou válkou existovaly rozdílné názory v politickém spektru na úpravu pozemkového vlastnictví. V nově vytvořené Československé republice navazovaly úvahy na předválečné představy, ale byly také silně ovlivněny revoluční poválečnou situací a poměry v Rusku. V návrhu tzv. hospodářského zákona, který připravil ředitel živnostenské banky J. Preiss a tvořil jakýsi podklad pro hospodářskou politiku v samostatném Československém státě, se počítalo s nuceným výkupem latifundií a velkostatků. Také v programu zahraničního odboje ve Washingtonské deklaraci z 18. října 1918 se zdůrazňovalo, že velkostatky budou vyvlastněny pro domácí kolonizaci a šlechtické výsady budou zrušeny.¹⁸

Sociální

Nerovnoměrné pozemkové vlastnictví bylo předmětem sociálního napětí již před válkou. Po válce se tato situace ještě více vyostřila a potřeba půdy pro rolníky byla velice naléhavá. V Českých zemích připadala více než čtvrtina půdního fondu na 236 velkostatků o výměře nad 2000 ha. Na Slovensku to byla dokonce víc než třetina. V českých zemích šlo o vlastníky převážně německé a na Slovensku a Podkarpatské Rusi to byli převážně maďarští vlastníci. Většinu zemědělských závodů tvořily zemědělské podniky s výměrou do 2 ha. Před rokem 1914 byla snaha o přerozdělení půdy otázkou dobrovolnosti. Poptávka ze strany rolníků byla mnohem větší než nabídka ze strany velkostatkářů. Úprava vlastnických vztahů k půdě a její přerozdělení byla tedy jedním z hlavních bodů československého státu již za první světové války.¹⁹

V pozemkové reformě lze pozorovat také nacionální aspekty. V českém a slovenském dobovém tisku se o nich příliš nepsalo, ale v německém tisku vydávaném na našem území se často objevovaly tvrzení o diskriminaci

---

¹⁸LACINA, Vlastislav, *Představy o pozemkové reformě v ČSR před jejím uzákoněním*, In.: Československá pozemková reforma 1919 – 1935 a její mezinárodní souvislosti, Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference konané ve dnech 21. a 22. dubna 1994, Uherské Hradiště, 1994, str. 35

¹⁹RYCHLÍK, Jan, *Sociální a národnostní dimenze československé pozemkové reformy v mezinárodním kontextu*, In.: Československá pozemková reforma 1919 – 1935 a její mezinárodní souvislosti, Sborník z příspěvků z mezinárodní vědecké konference konané ve dnech 21. a 22. dubna 1994, Uherské Hradiště, 1994, str. 43 - 45

německých zemědělců při přidělu půdy. V interpelacích německých poslanců se často poukazovalo na to, že pozemková reforma je namířena proti německé šlechtě a že jde o akt nacionální msty. Německá menšina si dokonce několikrát stěžovala u Společnosti národů, že je v rámci pozemkové reformy diskriminovaná. Dochované materiály skutečně vypovídají o tom, že v rámci pozemkové reformy byla zmenšena německá pozemková držba.²⁰ Německé politické strany se nepodílely ani na přípravě zákonů v Revolučním národním shromáždění, ani neměly žádného zástupce ve státním pozemkovém úřadu. Příprava pozemkové reformy byla tedy prováděna ryze českými a slovenskými zástupci. To bylo také značně kritizováno německým obyvatelstvem a německými politickými stranami. Nicméně žádný ze zákonů pozemkové reformy neměl ustanovení, které by vylučovalo některý národ. Podmínkou v zákonech bylo pouze československé občanství.²¹

---

²⁰SLEZÁK, Lubomír, *Pozemková reforma v Československu 1919 -1935*, In.: Československá pozemková reforma 1919 – 1935 a její mezinárodní souvislosti, Sborník z příspěvků z mezinárodní vědecké konference konané ve dnech 21. a 22. dubna 1994, Uherské Hradiště, 1994, str. 7 - 9

²¹RYCHLÍK, Jan, *Sociální a národnostní dimenze československé pozemkové reformy v mezinárodním kontextu*, In.: Československá pozemková reforma 1919 – 1935 a její mezinárodní souvislosti, Sborník z příspěvků z mezinárodní vědecké konference konané ve dnech 21. a 22. dubna 1994, Uherské Hradiště, 1994, str. 48 - 49

Právní úprava pozemkové reformy.

Návrhy na právní úpravu jednotlivých politických stran.

Politické strany měly jednotný názor na vyvlastnění, ale nebyly sjednoceny v otázce toho, co se má s vyvlastněnými statky stát, jak velké statky by se měly vyvlastňovat a kolik půdy by mělo být ponecháno původním vlastníkům. Od počátku snah o pozemkovou reformu bylo možné vidět dva proudy. První z nich chtěl vyvlastnit velkostatky v určité výměře pro stát, který by na nich hospodařil nebo je propachtovával družstvům či jednotlivcům. Cílem bylo zachovat způsob velkostatkářského hospodaření. Stoupenci tohoto proudu byli zvláště socialisté marxistické tradice a anarchisté. Druhý proud chtěl velkostatky parcelovat a nově rozdělit půdu mezi větší počet soukromých vlastníků. K zastáncům tohoto proudu patřila Agrární strana a někteří protimarxističtí socialisté. Sociální demokraté chtěli vyvlastněnou půdu zachovat v celku a maximum pro ponechání určovali 50 nebo 100 ha, což žádali na svém prosincovém sjezdu v roce 1918.²² S tímto názorem souhlasil například i liberalistický teoretik J. St. Mill, který se stavěl rovněž pro faktické zachování velkostatků zestátněním.²³ Sociální demokraté dále apelovali na to, aby se vyšší výměra odebrala bez náhrady. Ostatní strany se však shodovaly na přidělení náhrady za zabranou půdu. Sociální demokracie byla hned od počátku po převratu hodně ovlivněna marxistickou orientací. Na začátku r. 1919 však ovládli veřejné mínění Agráři, kteří žádali parcelaci velkostatků. Sociální demokraté změnil pod tíhou veřejného mínění své stanovisko a souhlasili také s parcelací velkostatků.²⁴ Agráři chtěli dát půdu lidem, kteří trpěli nedostatkem půdy. O výměře, kterou chtěli ponechat původním vlastníkům, měli rozhodnout podle Agrárních znalci. Na 14. schůzi Národního shromáždění se vláda dohodla, že vyvlastnění velkostatků je nutné pro potřebu poválečného hospodářství. Vláda

---

²²ČERVINKA, Eugen, *Jak byla provedena pozemková reforma na velkostatkách římsko-katolické církve*, V Praze: Nakladatelství Volné myšlenky, 1933. str. 51

²³ČERVINKA, Eugen, *Jak byla provedena pozemková reforma na velkostatkách římsko-katolické církve*, V Praze: Nakladatelství Volné myšlenky, 1933. str. 53

²⁴ČERVINKA, Eugen, *Jak byla provedena pozemková reforma na velkostatkách římsko-katolické církve*, V Praze: Nakladatelství Volné myšlenky, 1933. str. 51

rozhodla o vyhlášení ankety, která se měla touto otázkou zabývat, což způsobilo rychlejší řešení této otázky a byl nově zřízen výbor pro pozemkovou reformu, který se ještě rozdělil do komitétu pro výměru a náhradu. Z porad komitétu a výboru pro pozemkovou reformu vzešel pak zákon č. 215/1919 Sb., o zabránění velkého majetku pozemkového.

Šlechta a velkostatkáři se přirozeně snažili reformě zabránit a její konečné výsledky ukazují na to, že jejich úsilí bylo alespoň částečně úspěšné. Celkem 45% veškeré půdy bylo ponecháno původním majitelům. Aby šlechta a velkostatkáři zabránili pozemkové reformě podle představ Agrární strany, snažili se podávat memoranda a stížnosti proti radikálním vlastnickým přeměnám v zemědělství. Snažili se hlavně dokázat údajné přednosti velkostatkářského způsobu hospodaření a jeho nezastupitelnost ve výživě obyvatelstva.²⁵ Již tehdy však nikdo nechtěl velkostatek zrušit, ale pouze omezit. Jan Voženílek ve své publikaci *O naší pozemkové reformě* potvrzuje, že výsledkem pozemkové reformy bylo pouze omezení velkostatků. Velcí pozemkoví vlastníci doporučovali protáhnout pozemkovou reformu na několik desetiletí, vyloučit lesy z ustanovení záborového zákona a vymanit státní pozemkový úřad z vlivu politických stran. Dále se snažili zvýšit ceny půdy v poměru, v jakém byla zhodnocena měna a zvýšit minimální výměru pozemků nespádajících pod zábor. Velkostatkáři se sdružili do Svazu českých velkostatkářů a Svazu německých velkostatkářů. Tyto svazy stály proti Agrární reformě a snažily se co nejvíce chránit požadavky velkostatkářů. Dalším svazem, který vznikl v květnu 1919, byl Republikánský svaz československých statkářů a nájemců. Jeho úkolem bylo hájení politických a ekonomických zájmů jeho členů. Ze začátku tento svaz vystupoval ruku v ruce s ostatními svazy proti Agrární reformě jako celku. Jeho kritika se však časem zcela ztratila, když členové Republikánského svazu československých statkářů a nájemců zjistili, že reforma není namířená proti nim. Tento svaz se začal stále více angažovat v Agrární straně, kterou hmotně podporoval, a ve 20. letech se

---

²⁵SLEZÁK, Lubomír, *Pozemková reforma v Československu 1919 - 1935*, In.: *Československá pozemková reforma 1919 – 1935 a její mezinárodní souvislosti*, Sborník z příspěvků z mezinárodní vědecké konference konané ve dnech 21. a 22. dubna 1994, Uherské Hradiště, 1994, str. 4 – 5

přiklonil na stranu Švehlovy skupiny, která byla opozicí proti velkostatkářskému křídlu K. Práška.²⁶

Přijetí záborového zákona předcházely ostré a dlouhé spory, o čemž svědčí i skutečnost, že v pozemkovém výboru hlasovalo pouze 16 z 28 členů pro vyvlastnění za náhradu. Významný historik J. Pekař se přiklonil také na stranu těch, kteří byli pro náhradu za zabraný majetek. Současně také zpochybnil cenu, která se mu zdála velice nízká, když byla nastavena podle zákona č.329/1920 Sb. na cenu v letech 1913 – 1915 při prodeji z volné ruky u rozlohy větší než 100 ha. U celků nad 1000 ha se pak cena ještě snižovala o 1/10 za každých 100 ha výměry nad 1000 ha. To se samozřejmě nezamlouvalo ani statkářům, kteří požadovali volný prodej na základě individuálního odhadu. To charakterizoval F. Peroutka takto: „ *Ačkoli tedy parlament se rozhodl nekonzfiskovat, rozhodl se zároveň půdu v rukou majitelů tiše znehodnotit, jednak proto, aby šlechtu přece jen nějak za Bílou horu potrestal, jednak proto, aby půdu učinil snadněji dosažitelnou chudým uchazečům.*“²⁷ I T. G. Masaryk psal dopis prezidentu pozemkového úřadu J. Višňovskému, kde upozorňoval na nesrovnalost, která spočívala v tom, že dvě právní normy, přijaté ve stejnou dobu, oceňovaly půdu odlišně. Náhradový zákon vycházel z předválečné ceny půdy v případě náhrady a zákon o dávce z majetku stanovil dávky podle ceny poválečné, která byla daleko vyšší. Zde se hlavně obával žalob u mezinárodních soudů a jejich vměšování do vnitrostátního práva.

Za své postoje si J. Pekař vysloužil nepřízeň socialistů, ale také agrárníků. Ti ho kritizovali například za přílišný konzervatismus nebo za nepochopení ekonomických důvodů pozemkové reformy. Zcela mimořádnou roli sehrál při pozemkové reformě státní pozemkový úřad. Pozemková reforma měla být původně svěřena ministerstvu zemědělství, ale v jeho čele byl v té době Karel Prášek, který byl zastáncem velkostatkářských kruhů. Toho se zalekli socialisté i agrárníci. Státní pozemkový úřad měl být nestranným orgánem, kde měla být zastoupena většina politických stran. Rozhodující vliv si v něm však vytvořila

---

²⁶SLEZÁK, Lubomír, *Pozemková reforma v Československu 1919 - 1935*, In.: Československá pozemková reforma 1919 – 1935 a její mezinárodní souvislosti, Sborník z příspěvků z mezinárodní vědecké konference konané ve dnech 21. a 22. dubna 1994, Uherské Hradiště, 1994, str. 4 – 5

²⁷PEROUTKA, Ferdinand, *Budování státu: Československá politika v letech popřevratových*; 2., část druhá, V Praze: Fr. Borový, 1934, str. 880

právě Agrární strana. F. Peroutka píše, že nebývá často vidět ústav, který by byl vybaven podobnou mocí.²⁸ Vzestup politické a ekonomické moci Agrární strany sledovaly kriticky ostatní politické strany. Rovněž prezident T. G. Masaryk doporučil odpolitizování Státního pozemkového úřadu a jeho reorganizaci. Republikáni reagovali svoláním svého výkonného výboru, návštěvou A. Švehly u T. G. Masaryka, odesláním deputace agrárních politiků, v čele s F. Mašatou, k T. G. Masarykovi. A. Švehla však prezidenta uklidnil tím, že při praktickém provádění pozemkové reformy bude řada ustanovení záborového zákona zmírněna, takže nehrozí úplná likvidace velkostatku, jak se Masaryk obával.²⁹

Sociální demokracie měla v prvních měsících po skončení války převahu a k první formulaci představ o pozemkové reformě došlo v rámci 12. sjezdu v prosinci 1918. Všichni členové se shodli, že je třeba vyvlastnit velkostatky, ale jak to bude probíhat a do jaké výměry by to mělo být, bylo však již tématem sporů mezi jednotlivými politiky. Vlivem událostí v Rusku se šířila myšlenka o vyvlastnění bez náhrady. František Modráček, který na tomto sjezdu referoval o agrární otázce, kdy prosazoval názor, že by za vyvlastněné velkostatky měla být poskytnuta náhrada. V otázce výměry navrhoval ponechat maximální výměru 100 ha. Tu také sjezd schválil a sociální demokracie z ní vycházela při jednání ve vládě a v pozemkovém výboru Revolučního Národního shromáždění. Nejvíce nejasností bylo v otázce, jak naložit s vyvlastněnými velkostatky. Z celé řady návrhů vzešly dvě koncepce. Jedna z nich vycházela z toho, že vyvlastněné velkostatky budou přeměněny ve státní podnik, kde se budou zemědělství dělníci účastnit na správě. Druhá koncepce vycházela z myšlenek Modráčkova družstevního socialismu a předpokládala, že vyvlastněné velkostatky budou na určitou dobu pronajímány malovýrobním družstvům. S parcelací a přidělem půdy pro drobné rolníky Sociální demokracie nepočítala. To však nevyhovovalo rolníkům, kteří chtěli mít půdu ve vlastnictví. Jelikož neměly sociálně

---

²⁸PEROUTKA, Ferdinand, *Budování státu: Československá politika v letech popřevratových*; 2., část druhá, V Praze: Fr. Borový, 1934, str. 881 - 882

²⁹SLEZÁK, Lubomír, *Pozemková reforma v Československu 1919 - 1935*, In.: Československá pozemková reforma 1919 - 1935 a její mezinárodní souvislosti, Sborník z příspěvků z mezinárodní vědecké konference konané ve dnech 21. a 22. dubna 1994, Uherské Hradiště, 1994, str. 6 - 7

demokratické koncepce podporu vesnického obyvatelstva, tak se jejich návrhy v zákonném ukotvení pozemkové reformy moc neprojevíly.

Na rozdíl od Sociální demokracie se podařilo Agrární straně zaujmout vesnické obyvatelstvo. Agrární strana totiž navazovala na předválečné představy o úpravě držby půdy. Od ledna 1919 provedli agrárníci rozsáhlou kampaň za parcelaci velkostatků a přidělení jejich půdy rolníkům. Na vesnicích zakládali Domoviny, což byly organizace uchazečů o půdu, a jejich prostřednictvím vtaňovali do agrárního hnutí domkaře a malé rolníky. Tento postup prosadil A. Švehla, F. Udržal a K. Višňovský přes odpor velkostatkářského křídla strany v čele s K. Práškem a R. Bergmannem. Představy Agrární strany byly shrnuty v Programu práce Národního shromáždění v agrárních otázkách, který předložil 20. února poslanecký klub strany. V tomto programu se požadovalo zrušení fideikomisu, volný pohyb půdy velkostatků a nucené odevzdání části velkostatkářské půdy. Tu měli dostat do vlastnictví drobní přídělci.³⁰ Domnívám se, že právě tímto se podařilo získat Agrární straně velkou základnu voličů. Většina obyvatel měla totiž na tuto otázku podobný pohled a chtěla hlavně půdu vlastnit.

Další politickou stranou, která měla na uzákonění pozemkové reformy vliv, byla Československá strana lidová, která vznikla sloučením Katolické národní strany a Křesťansko-sociální strany. Tato strana hájila zájmy katolické církve a byla nucena po válce zaujmout takové stanovisko, aby nebyly zájmy katolické církve poškozeny. Pod tlakem doby a svých voličů musela však i tato strana zaujmout postoj k sociálním problémům doby a uznat nutnost zásahů do pozemkové držby. Snažila se však z těchto zásahů vyloučit církevní půdu. Československá strana lidová přejala program Křesťansko-sociální strany z r. 1918, který se vyslovil pro odkup půdy od velkostatků za plnou náhradu. Opatrný postup při vyvlastňování zdůvodňovali straníci s národohospodářskými zájmy. Od r. 1919 se ve straně začali projevovat domkaři a chalupáři, kteří žádali přidělování vykoupené půdy pouze domkařům a zemědělským dělníkům. Nekompromisně se

---

³⁰LACINA, Vlastislav, *Představy o pozemkové reformě v ČSR před jejím uzákoněním*, In.: Československá pozemková reforma 1919 – 1935 a její mezinárodní souvislosti, Sborník z příspěvků z mezinárodní vědecké konference konané ve dnech 21. a 22. dubna 1994, Uherské Hradiště, 1994, str. 36 - 37

postavili proti zesocializování půdy a požadovali přiděl striktně do soukromého vlastnictví. Ani Československé straně lidové se však nepodařilo na venkově ohrozit postavení Agrární strany a při projednávání reformních zákonů tak neměla příliš velký vliv.³¹

Československá národní demokracie nebyla na pozemkové reformě bezprostředně zainteresovaná. Jejími hlavními politickými úkoly bylo odstranění německé konkurence v průmyslu a jeho převedení do českých rukou. Návrhem této politické strany k otázce pozemkové reformy bylo zrušení latifundií a přiděl půdy i pro drobné zemědělce. Za nejdůležitější cíl pozemkové reformy považovali udržení a zvýšení zemědělské produkce. Zároveň zástupci této strany upozorňovali na to, že část velkostatků musí zůstat zachována, protože představuje hlavní dodavatele plodin pro zemědělské průmyslové závody (cukrovary, lihovary či pivovary). Československá národní demokracie dále žádala převedení církevního majetku do státní správy a odejmutí finančních výnosů, které z něj měla církve. Dále se snažila využít pozemkové reformy k zajištění některých speciálních potřeb průmyslu. To dokazuje například návrh poslanců Síse a Matouška dne 3. 12. 1918 v Národním shromáždění na vyvlastnění pozemků v Praze a jejím okolí pro zabezpečení stavebního rozvoje, čímž chtěli zajistit levné pozemky pro bytovou a průmyslovou výstavbu. Požadavky Československé národní demokracie nebyly v rozporu s cílem Agrární strany, a tak se národní demokracie aktivně účastnila vypracovávání zákonů o pozemkové reformě.

Mezi českými politickými stranami se nenašla téměř žádná, která by se zastávala šlechtických velkostatkářů. Na jejich stranu se přidaly německé buržoazní strany a Německá sociální demokracie, které vystupovaly otevřeně proti pozemkové reformě. Hlavní otázkou pro německé politické strany bylo postavení Němců v Československu. Německé politické strany nebyly zastoupené v revolučním Národním shromáždění, takže neměly vliv na řešení zásadních otázek, týkajících se státu ani pozemkové reformy. Obviňovaly české strany, že konfiskace byla provedena podle nacionálních zásad, a pozemkovou reformu

---

³¹OTÁHAL, Milan. *Zápas o pozemkovou reformu v ČSR*, 1. vyd. Praha: ČSAV, 1963, str. 127 - 131

všechny německé politické strany odsoudily. Mimo jiné také proto, že byla usnesena v Národním shromáždění, kde nebyly tyto strany zastoupeny. Později po roce 1920, kdy byli zvoleni do Národního shromáždění i zástupci Němců, se stejně nepodílely na přípravě a provádění pozemkové reformy, protože neměly své zástupce ani ve správním výboru pro pozemkovou reformu ani na pozemkovém úřadě.³²

Zákonná úprava pozemkové reformy

Zákonů, které souvisí s pozemkovou reformou, je celá řada a bohužel není možné se v rozsahu diplomové práce věnovat detailně všem. Proto se budu podrobněji věnovat pouze těm, které jsou považovány za stěžejní. V zákonech, které se týkají pozemkové reformy, můžeme nalézt jak předpisy práva soukromého, tak předpisy práva správního. Předpisy soukromoprávní měly mít trvalý charakter, zatímco předpisy správního práva měly mít charakter přechodný a pouze zajistit transfer vlastnických přesunů.³³

Do pozemkové reformy můžeme zařadit již císařské nařízení z období války ze dne 9. srpna 1915 č. 234 ř. z., kterým byl zakázán volný obchod s pozemky v době války. Tento obchod byl vázán na povolení zvláštní komise v sídle okresního soudu. Tento zákon měl čelit tomu, aby se kapitál válečných zbohatlíků neuložil v pozemcích. Toto nařízení bylo zrušeno nařízením veškerého ministerstva Československé republiky ze dne 30. ledna 1919 Sb. Hodnota pozemků mezitím stoupla, zatímco cena peněz klesla, a nebyly tak obavy, že by docházelo ke směně těchto nerovných hodnot.³⁴

Zákon č.32/1918 Sb. o obstavení deskových statků

Po tomto císařském nařízení následoval zákon č. 32/1918 Sb. o obstavení velkostatků, který vydal již Národní výbor po založení Československé republiky. Rychlost přijetí tohoto zákona byla způsobena hlavně obavami z rozmělnění

---

³²OTÁHAL, Milan. *Zápas o pozemkovou reformu v ČSR*, 1. vyd. Praha: ČSAV, 1963, str. 132 - 145

³³SEDLÁČEK, Jaromír, *Pozemková reforma: pět civilistických úvah o záboru velkého majetku pozemkového a o tom, co se zábořem souvisí*, V Brně: Barvič & Novotný, str. 5 - 7

³⁴STIEBER, Miloslav, *Pozemková reforma*, časopis Právník, 1919, ročník 58, str. 177

šlechtického majetku. Díky tomuto zákonu se mělo zabránit rozprodávání majetku příbuzenstvu či spřáteleným osobám. Tento zákon prohlásil jakékoli zcizení, zastavení nebo rozdělení statků za neplatné, pokud nebylo schválené Československým státem. Zákonem byl sledován cíl pozemkové reformy, aby zůstaly zachovány velké zemědělské majetky pro její účel. Vlastnické právo tento zákon nerušil. Podle poslance Prof. Dr. Engliše stačilo obstaty statky deskové, protože většina šlechtických statků byla zapsána v zemských deskách.³⁵

Zákon č.215/1919 Sb. o zabrání velkého majetku pozemkového

Reforma byla tak značného rozsahu, že nemohla být provedena najednou. Podle §4 č. 215/1919 Sb. se podrobuje i pro budoucnost pozemkové reformě každý nově se vytvářející velký majetek. V §14 tohoto zákona podléhal pozemkové reformě také majetek, který nemusí dosahovat limitů v tomto zákoně, pokud to žádalo obecné blaho a potřeba půdy byla naléhavá. Pozemkový úřad, který byl pro pozemkovou reformu zřízen, bude muset tedy fungovat stále. Vyvlastňovat se muselo tedy jediným způsobem, a to postupně. Ale vyvlastnění bylo již třeba vyslovit, podle našeho občanského zákoníku se v §365 musel vlastník, pokud to žádalo obecné dobro, od vlastnictví věci proti přiměřené náhradě odstoupit. Bylo tedy třeba vyslovit tuto vlastníkovu povinnost z důvodu pozemkové reformy. Zákon č. 215/1919 Sb. použil k tomuto účelu slova zábor a také vyslovil, že pozemkový úřad mohl za tímto účelem půdu vyvlastňovat. Pojem zábor byl však doposud jiný, a v mezinárodním právu a právu historickém zabíral půdu ten, kdo si ji přivlastnil. Zábor se stal kompromisem mezi těmi, kteří chtěli půdu vyvlastnit ihned a těmi, kterým postačovalo, že získali zmocnění k pozdějšímu vyvlastnění. Touto otázkou se zabýval také Nejvyšší správní soud a v nálezu ze dne 9. listopadu 1921 konstatoval: *„Zábor velkých statků, vyslovený záborovým zákonem, nerovná se vyvlastnění a zábořem se ještě neodnímá vlastnictví dosavadnímu majiteli. Vlastníkem zůstává dosavadní majitel i přes nastalý zábor. Ten mu pouze ukládá veřejnoprávní omezení, které spočívá v tom,*

---

³⁵ http://www.psp.cz/eknih/1918nvc/stenprot/19181109/19181109_06.htm

že vlastník nemůže již nadále ke své újmě provádět dispozice s majetkem, propadlým v záboru.“³⁶

Podle zákona č. 215/1919 Sb. byl však obsah záboru a jeho účinky rozdílné. Podle §1, proto aby byla provedena úprava pozemkového vlastnictví, zabíral se státem velký majetek pozemkový ležící na území Československé republiky. Podle §5 nabývala Československá republika práva zabraný majetek přejímat a přidělovat. V §6 byly označeny osoby, které podle práva občanského byly oprávněny hospodařit na zabraném majetku a pokud nebyl státem převzat, byly napříště povinny na něm hospodařit řádně. Podle §7 nebylo možné zcizení, pronájem zabraného majetku, jeho zavazení a dělení. To vyžadovalo úředního souhlasu a nemělo bez něho proti státu právních následků. K tomuto rozhodl Nejvyšší správní soud, že pokud dědici, jímž byl zůstaven soubor nemovitostí přesahující výměru podle § 2 tohoto zákona, takový soubor mezi sebe rozdělí po 25. 4. 1919, jest takové rozdělení bez souhlasu pozemkového úřadu bez právní účinnosti vůči státu, i když zůstavitel zemřel před účinností tohoto zákona (Boh. A 983/21.).

Dále je pro pochopení pojmu záboru důležitý §8, ve kterém bylo možné na zabraný majetek vést exekuci jedině vnučenou správou. Zábořem s tímto obsahem a těmito účinky byl do tohoto práva vnesen zcela nový pojem. Zábor není podle předchozích paragrafů vyvlastnění samo, to prováděl teprve pozemkový úřad, až zabranou půdu převzal. Pojmem zábor se tedy stanoví, že zabraná půda podrobila se vyvlastnění a že tato půda má být zachována pro vyvlastnění v právním i faktickém stavu. Podle §16 se zábor musel knihovně provést a odmítá účinky bona fides pro mezidobí, pokud se nebude v knihách nalézat. Jednalo se pouze o knihovní poznámku, kterou se nenabývala žádná věcná práva. Dr. Kliment vyslovil při rozpravě v Právnické Jednotě názor, že stát sám nenabýval žádného vlastnického práva k zabranému majetku a dosavadní vlastník tedy nepřestal být vlastníkem zabraného majetku, ale byl pouze ve své

---

³⁶SLEZÁK, Lubomír, *Pozemková reforma v Československu 1919 - 1935*, In.: Československá pozemková reforma 1919 – 1935 a její mezinárodní souvislosti, Sborník z příspěvků z mezinárodní vědecké konference konané ve dnech 21. a 22. dubna 1994, Uherské Hradiště, 1994, str. 5 – 6;

právní dispozici s majetkem omezen. Byl tedy i nadále aktivním i pasivním subjektem všech žalob, které by se týkaly vlastnictví.³⁷ Rozdíl mezi záborom a vyvlastněním je tedy v tom, že záborom stát nenabyl vlastnického práva k zabranému majetku, ale byla jím pouze označena půda, ze které může být vlastník nucen postoupit část státu nebo komu ji stát přidělí. Půdu šlo přidělit nejen do vlastnictví, ale také do pachtu, nájmu nebo k ní mohlo být zřízeno stavební právo. Po záboru tedy následovalo převzetí půdy státem, což je vyvlastnění, které provádí Státní pozemkový úřad.³⁸

Vedle pojmu záboru byl v zákonu č. 215/1919 Sb. v §2 dále použit pojem soubor nemovitostí s právy, která jsou spojena s jejich držením, jestliže výměra na území Československé republiky vlastnický náležela jediné osobě nebo týmž spoluvlastníkům a byla větší než 150 ha půdy zemědělské (rolí, luk, zahrad, vinic, chmelnic), nebo 250 ha půdy vůbec. Soubor je tedy něco faktického, a to výměra přes 150 ha půdy zemědělské nebo přes 250 ha půdy vůbec. Z toho logicky vyplývá, že nebylo záboru, pokud nebylo tohoto souboru. Velkým majetkem pozemkovým se zde nemyslel komplex souvislých pozemků, nýbrž i součet pozemkového majetku téhož vlastníka nebo týchž spoluvlastníků. Jedinou podmínkou bylo, aby majetek ležel na území Československé republiky (Boh. A 1071/21). Dále je v §2 uvedeno, že se manželé nerozvedení považují za osobu jedinou. I zde upozorňují právníci na různý výklad. Příkladem, kdy by mohl nastat problém ve výkladu je, pokud vzniklo manželství nové a společně již měli majetek, který je ve velikosti souboru a bude tedy podléhat záboru. To musí od budoucího manželství částečně odstrašovat. Pokud by se trvalo na stanovisku, že soubor i zábor jsou proměnlivé pojmy, pak také rozvod manželství i smrt jednoho z manželů bude znamenat rozpad souboru, a tudíž i možnost pomnutí záboru. Autor se zde přiklání ke stanovisku, že soubor a zábor jsou proměnlivé pojmy a díky tomu bylo řešení technicky jednodušší, než kdyby docházelo ke složitým a nehybným poměrům. Předpis o nerozvedených manželích byl v rozporu s §1238 o.z.o., kde bylo stanoveno, že manžel je správcem jmění manželčina, pokud tomu

---

³⁷STIEBER, Miloslav, *Pozemková reforma: (s úplným textem záborového zákona)*. V Praze: Nákladem spolku českých právníků Všehrd, 1919. str. 1 - 10

³⁸ČERVINKA, Eugen, *Jak byla provedena pozemková reforma na velkostatkách římsko-katolické církve*, V Praze: Nakladatelství Volné myšlenky, 1933. str. 6 - 8

manželka neodporuje. Odporem manželčiným se tato jednota rozruší a jmění je pak úplně samostatné. Na to však zákon č. 215/1919 Sb. nedbal a v §4 má na mysli soubory, které tyto osoby zprostředkují v budoucnosti, kdy již zákon vešel v platnost. Podle výkladu osob, které se podílely na vytvoření tohoto zákona, se mělo §4 zamezit obcházení tohoto zákona, aby rodiče tak nepřepisovali nemovitosti na své děti a majetek co nejméně podléhal záboru. To však zcela neodpovídalo liteře zákona a zákon se takto vztahoval i na majetek, kterého děti nabyly i bez přičinění svých rodičů např. koupí, darem, věnem či dědictvím.³⁹ Nejvyšší správní soud rozhodl nálezem o tom, že za osobu jedinou se podle §2 tohoto zákona považovali pouze manželé, kteří spolu právně i skutečně žili v manželství. Toto ustanovení neplatilo v případech, kde bylo manželství zrušeno rozlukou či smrtí (Boh. A 1081/21, 5433/26).

Zábor se chránil, během svého trvání, omezením právní i faktické dispozice vlastníka. Zcizení, pronájem či dělení zabraného majetku bylo možné, podle §7 zákona č. 215/1919 Sb., pouze se souhlasem úřadu a nemělo bez něho proti státu právních následků. Podle §15 byl tímto úřadem Pozemkový úřad. Souhlas tedy neměl mít účel, aby pozemkový úřad bránil pohybu půdy, ale měl zajistit kontrolu nad svévolným zcizováním a dělením zabraného majetku. Díky tomu mohl zachovat majetek pro příděl osobám, které by ho od vlastníka nikdy nezískaly. Podle nálezu Nejvyššího správního soudu byl převod zabraného majetku bez souhlasu pozemkového úřadu bezúčinný (nález č. 15.209/22 a nález č. 17.112/22).

V §2 tohoto zákona je z majetku spoluvlastníků vytvořen soubor. Podle Dr. Miloslava Steibera by bylo mnohem přirozenější, kdyby se podíl každého spoluvlastníka počítal zvlášť. Podle něj byl tento paragraf značně nespravedlivý, což ukazuje na ilustrativním příkladu. Pokud by otec rozdělil statky mezi své čtyři syny tak, že by A dostal statek x o výměře 250 ha nezemědělské půdy a B + C by dostali statek y o výměře 500 ha nezemědělské půdy, D by potom dostal statek o výměře 250 ha nezemědělské půdy. Otec by byl přesvědčen, že byl spravedlivý ke

---

³⁹STIEBER, Miloslav, *Pozemková reforma: (s úplným textem záborového zákona)*. V Praze: Nákladem spolku českých právníků Všeohrd, 1919. str. 10 - 14

všem svým synům. Ale pokud by se aplikoval záborový zákon na tento příklad, došlo by se k závěru, že pouze majetek B + C by podléhal záboru, kdežto majetek ostatních ne. Tento paragraf tak zasáhl i do jiných částí práva. Nebylo pak například možno zrušit podílové spoluvlastnictví nedělitelné věci jejím prodejem bez povolení Pozemkového úřadu. Také nebylo možno bez tohoto povolení uzavřít svatební smlouvu, která se ho bude týkat, nebo žádné věno, kterým by měl tento majetek být. Soud nemohl bez povolení ani zřídit věcné břemeno na nemovitosti, která podléhala záboru atd. K tomuto vydal nejvyšší správní soud rozhodnutí, že pokud došlo k fyzickému rozdělení statku mezi spoluvlastníky před účinností tohoto zákona, stávají se tito osoby vlastníky fyzických dílů, i když rozdělení nebylo provedeno knihovně (Boh. A904/21, nález z 8. 10. 1924, č. 17070/24).

Zábor byl dále chráněn v §8 omezením exekuce na zabraný majetek. Ta se mohla dít pouze vnučenou správou. Podle Dr. M. Stiebera si nemohl být zákonodárce vědom nedozírných následků tohoto rozhodnutí. Tímto omezením se podle něj zasáhne do hypotečního úvěru a dojde ke znehodnocení této pohledávky. Stěžítel dostane držiteli úvěru, který bude nutně potřebovat, pokud bude věřitel vědět, že mu nucená správa zaplacení půjčeného kapitálu nepřinese. Ani stát nemohl pro své nároky na zabraný majetek vést jinou exekuci než vnučenou správou. Nemohl tak pro nezaplacené daně či poplatky získat zástavní právo. Všechny veřejné fondy, které si jinak pojišťovali své pohledávky na základě exekuce, to již dále nesměli praktikovat. Tímto zákonem pozbyl svých účinků i konkursní řád. Zde byl zákon nemilosrdný a nemohlo se to stát ani s povolením pozemkového úřadu.⁴⁰

V druhém odstavci §9 zákona č. 215/1919 Sb. je psáno, že při převzetí zabraného majetku je třeba postupovat tak, aby osoby, pro které na zabraném majetku vážnou práva, jakož i osoby, které mají proti dosavadnímu vlastníkovu právo z poměru služebního, zaopatřovacího a pachtovního, nebyly na svých právech zkráceny. Jedná se zde tedy o dvojí skupinu práv, práva reálná a osobní. Ochrana práv reálných se může týkat dvou druhů zabraných statků. Statků, které

---

⁴⁰STIEBER, Miloslav, *Pozemková reforma: (s úplným textem záborového zákona)*. V Praze: Nákladem spolku českých právníků Všeherd, 1919. str. 22 - 26

budou zabrány bez náhrady a statky, které budou zabrány za náhradu. Statky přejímané bez náhrady byly zabrány i bez splnění podmínek §2 v tomto zákoně. Nevztahovalo se na ně ani propuštění ze záboru podle §11. Podle §9 byly zabrány statky příslušníků nepřátelských států, příslušníků bývalé panovnické rodiny Habsbursko-Lotrinské, majetek nadací spočívajících na právech plynoucích ze šlechtictví zrušeného zákonem ze dne 10. prosince 1918, č. 61 Sb. zák. a nař.; majetek, jehož užívání se zakládalo na výkonu funkcí, úřadů a důstojenství cizozemských, nebo který s takovou funkcí, úřadem nebo důstojenstvím byl spojen; majetek bezprávně nabytý; majetek osob, které se hrubě provinily proti československému národu ve světové válce a dále majetek, který podle ustanovení finančních zákonů připadl státu jako splátka na dávku z majetku. Tyto statky připadly státu tak, jak je dosavadní vlastníci drželi, takže i s reálným zatížením. Práva reálných věřitelů a jiných reálně oprávněných osob tím nebyla dotčena. Jejich reálním dlužníkem se stal stát, ten také vstoupil do soukromoprávní povinnosti z poměru služebního, zaopatřovacího a pachtovního. Podle §13 před skutečným převzetím musí být dána výpověď osobám, které hospodařili do té doby na půdě, o jejíž převzetí šlo. Podrobnější ustanovení byla vydána zvláštním zákonem. U statků, které se převzaly za náhradu, by podle §9 neměla být zkrácena práva, která na majetku vážnou. Podle Dr.Stiebera se však přehlíží to, že stát, kterému musel vlastník při provedení pozemkové reformy ustoupit, může rušit nejen soukromé vlastnictví, ale i každé jiné soukromé právo, které na majetku vážlo. Kdyby byl text v zákoně nahrazen slovy, že tato práva nesmějí být dotčena, byla by ona práva při provádění pozemkové reformy silnější než samo právo vlastnické.⁴¹ Nejvyšší správní soud řešil případ, kdy byla podána námitka proti tomu, že je záborový zákon v rozporu s mezinárodními mírovými smlouvami a že právo mezinárodní je nadřazeno právu vnitrostátnímu a v případě jeho nesouhlasu s vnitrostátním právem se mají soudy a úřady řídit právem mezinárodním, a rozhodl svým nálezem č. 1254/28, že tato námitka je bezdůvodná.⁴²

V §11 záborového zákona byla stanovena výjimka ve velikosti zabraného majetku pro osoby, jejichž majetek byl tímto zákonem zabrán. Po případě jejich

---

⁴¹STIEBER, Miloslav. *Pozemková reforma: (s úplným textem záborového zákona)*. V Praze: Nákladem spolku českých právníků Všeherd, 1919. str. 26 - 32

⁴²http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t1171_00.htm

dědicové měli právo, aby jim byla z majetku zabraného přidělena majetnost nepřesahující výměry 150 ha půdy zemědělské (rolí, luk, zahrad, vinic, chmelnic), nebo 250 ha půdy vůbec, pokud možno dle jejich volby. Těmto osobám šlo propustit ze záboru i větší výměru, hledíc k tomu, jaká je potřeba půdy na jednotlivých místech, v souladu s její jakostí a k tomu, čeho žádá účelné hospodaření, zřetel na zemědělský průmysl, zásobování měst i zřetel všeobecného blaha. Ze záboru nesmělo být propuštěno více než 500 ha půdy. Dr. Krčmář, který se účastnil kodifikace tohoto zákona uznal, že slovo dědicové je zde třeba vykládat co nejdříve, takže mělo znamenat všechny, kdo nabyli majetku mortis causa, tedy vedle dědiců v pravém slova smyslu též odkazovníky, ale i osoby, které získaly majetek anticipovanou sukcesí. V případě, že pozůstalost byla sice již odevzdaná, ale vlastnické právo dědiců nebylo v rozhodnou dobu zapsáno do knih, se musí, na základě §2 a §3 náhradového zákona, nahlížet tak, že těmito paragrafy pozdějšího zákona bylo právo v §11 záborového zákona omezeno jen na vlastníky knihovní. Zde mohlo dojít ještě k problému. Kdo zde byly subjekty oprávněnými, pokud by došlo k rozporu mezi vlastnictvím knihovním a skutečným? I zde bylo třeba vykládat zákon podle §2 a §3 náhradového zákona tak, že tento novější zákon chtěl omezit právo z §11 záborového zákona jen na vlastníky knihovní. Prof. Dr. Krejčí s tímto názorem však nesouhlasí. Uvádí, že zákon náhradový nařizoval zápis prostřednictvím knihovního soudu jen proto, aby hned při oznámení bylo zamýšlené převzetí poznamenáno v knihách, což mohl provést pouze knihovní soud, ale podle §2 náhradového zákona podával oznámení vlastníkovu pozemkový úřad a soud jej jen doručoval tomu, koho pozemkový úřad označí. Podle něj byly tedy podle §11 oprávněnými subjekty při takovém rozporu jen skuteční, naturální vlastníci zabraného majetku v době rozhodné, jejichž právo bylo proti státu účinné podle §7 a §18 záborového zákona. Pokud tyto subjekty již nežily v té době, potom následovali jejich dědici. Proto bylo, podle Prof. Dr. Krejčího, nutné v každém jednotlivém případě rozhodnout, kdo jest oprávněným a komu je pozemkový úřad povinen oznámit zamýšlené převzetí.⁴³

---

⁴³ KREJČÍ, Dobroslav, *K výkladu §11 záborového zákona*, časopis Právník, 1921, ročník 60, str. 66 - 70

Zákonodárná činnost pokračovala, aby pozemková reforma mohla být provedena a další zákony, týkající se pozemkové reformy byly vydány r. 1919, a to zákon ze dne 29. května 1919 č. 318 sb. z. a n. o půdě pro drobné pachtýře a ze dne 11. června 1919 č. 330 sb. z. a n. o pozemkovém úřadě a dále zákon ze dne 11. července 1919 č. 387 sb. z. a n., kterým se doplňuje záborový zákon.

Zákon č. 387/1919 Sb., kterým se doplňuje záborový zákon

Zákon č. 387/1919 Sb., doplňuje záborový zákon 5 novými ustanoveními. V 2. ustanovení se pozměnil §15 zákona č. 215/1919 Sb. a to tak, že pokud vyhláškou ve Sbírce zákonů a nařízení nebude oznámeno, že pozemkový úřad zřízený podle § 15 vstoupil v činnost, vykonávalo úkoly pozemkového úřadu v naléhavých případech ministerstvo zemědělství. Ve zprávě výboru pro pozemkovou reformu bylo k tomuto ustanovení uvedeno, že po vydání zákona o zřízení pozemkového úřadu uplyne ještě nějaká doba, než tento úřad bude moci započít svoji činnost, a má tedy za to, že je potřeba pro tuto přechodnou dobu učinit opatření, aby prozatím Ministerstvo zemědělství udílelo souhlas ke zcizování, zavazování, pronájmu a dělení zabraného majetku pozemkového, k němuž definitivně povolán bude úřad pozemkový.⁴⁴

Podle §7 č. 215/1919 Sb. se má dávat úřední souhlas. Nyní je v 1. ustanovení zákona č. 387/1919 Sb. rozšířen tento paragraf, že úřad dávající k aktům souhlas k nim mohl připojit i vhodné podmínky. Ve 4. ustanovení zákona č. 387/1919 Sb. uvádí právní jednání schválená ministerstvem zemědělství ve smyslu zákona z 9. listopadu 1918, č. 32. sb. z. a n., o obstavení velkostatků, protože úřady, příslušnými podle § 4 zákona z 10. prosince 1918, č. 64. sb. z. a n., o mimořádných přechodných ustanoveních na Slovensku, jsou také naproti státu účinná i bez tohoto průkazu. Ale schválení vyloučené nepravdivými údaji nebylo naproti státu účinné, uplatnil-li pozemkový úřad do roka tuto okolnost. Bohužel zde zákon neuvádí, od kdy se tato roční lhůta počítá, zda ode dne vyloučeného souhlasu, ode dne vydání zákona č. 215/1919 Sb. nebo ode dne, kdy pozemkový úřad vstoupí v činnost. Není zde také jasné, jakým způsobem tak pozemkový úřad učiní, zda pouhým písemným prohlášením, nebo zda se bude muset postupovat

---

⁴⁴http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t1171_00.htm

cestou soudní. V 5. ustanovení tohoto zákona se doplňuje §20 zákona č. 215/1919 Sb., který obsahoval, že provedení zákona se ukládá veškerému ministerstvu. Ten se nyní doplňuje o 2. odstavec, kde je obsaženo, že přestupky tohoto zákona i zákonů a nařízení, které budou vydány u jeho provádění, trestají se pokutou do 50000 K, nebo vězením do jednoho měsíce. Tyto tresty ukládají politické úřady. Podle Dr.Stiebera je však na pováženou pro právní jistotu a občanskou bezpečnost, že tyto přestupky nebyly ani nějak formulovány.⁴⁵

Dr.Stieber sám píše, že zákon vykládal z většiny jen z doslovného znění záborového zákona, že skutečnou podobu dá mu až jeho provedení. Dále ve své knize píše, že pozemková reforma by měla postupovat pozvolna, protože by jinak docházelo k chaosu. Přidal jsem proto k výkladu Dr.Stiebera některou judikaturu Nejvyššího správního soudu a Nejvyššího soudu k záborovému zákonu, abych ukázal, jak skutečný zábor probíhal a jaké problémy bylo potřeba řešit.

Zákon č.318/1919 Sb., o zajištění půdy drobným pachtýřům

Jako zpravodaj k tomuto zákonu byl ustaven dr.Viškovský. Podle pozemkového výboru byl tento zákon proveden k převedení pachtovní půdy drobným pachtýřům. Jednalo se o zvláštní část pozemkové úpravy, která měla předcházet celkovou pozemkovou úpravu, která měla být prováděna pozemkovým úřadem. Tento zákon upravoval případy, kde byla půda již desetiletí v úzké souvislosti s určitými osobami. Šlo tedy o případy, kdy byla půda již dlouhou dobu v pachtovním poměru téhož pachtýře nebo jeho právních předchůdců. Zde byl podle pozemkového výboru, který zákon připravoval, silný morální nárok, aby tento pachtýř půdu získal do svého vlastnictví. Podle výboru bylo ukázkou toho, že vlastník neměl o půdu zájem to, že půda byla přenechána vlastníkem k trvalému pachtu.⁴⁶ Podle tohoto zákona se jednalo o půdu zabranou z velkostatků, půdu nadační a půdu církevní.⁴⁷ Termín, od kterého měla být prokázána držba, se stanovil od 1. října 1901. Jelikož během války a před převratem nastalo mnoho případů, kdy byla půda pachtýři odňata bezdůvodně,

---

⁴⁵STIEBER, Miloslav, *Pozemková reforma: (s úplným textem záborového zákona)*. V Praze: Nákladem spolku českých právníků Všehrd, 1919. str. 32 - 36

⁴⁶<http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/055schuz/s055002.htm>

⁴⁷§1 zákona č.318/1919 Sb., o zajištění půdy drobným pachtýřům

nepřihlíželo se k takovým změnám držby, které nastaly od propuknutí války v roce 1914 nebo které netrvaly déle než jeden rok.⁴⁸ Toto právo pro pachtýře se vztahovalo však pouze na pozemky do určité míry. Tato míra byla stanovena maximálně na 8 ha půdy,⁴⁹ kam patřila jak půda vlastní, tak pachtovní. Tímto omezením byla zatížena pouze půda zemědělská. Ostatní půda se do těchto 8 ha nezahrnovala. Dále bylo pachtýřům umožněno odkoupit pozemky, kde měli se souhlasem majitele pachtovní půdy postavenou obytnou či zemědělskou budovu.

Náhradu za tuto půdu stanovoval soud, který bral v úvahu stanovisko znalce. Již zde byly stanoveny ceny pozemků v téže krajině z r. 1913.⁵⁰ Výplata náhrady se prováděla v 10 stejných splátkách, ale s výhradou toho, že pachtýř mohl dluh umořit při kterémkoli termínu splátky. Úrok zde byl stanoven na 4% z nedoplatku přejímací ceny.⁵¹ Pokud by neměl pachtýř zájem o koupi této půdy, ale pouze o udržení dlouhodobého pachtu, mohl tak požadovat na základě tohoto zákona. Tento dlouhodobý pacht byl stanoven nejméně na 6 let.⁵² Podle pozemkového výboru byly jisté pochybnosti o tom, zda měla být tato otázka řešena před celkovým řešením pozemkové reformy. Bylo by ale velice nespravedlivé, kdyby tato otázka byla řešena později, když zde byla velká skupina lidí, kteří měli dlouholeté právo na své pozemky a prokázali neobyčejnou schopnost půdu obdělávat.⁵³

Zákon č.330/1919 Sb., o pozemkovém úřadě

Podle slov zpravodaje k tomuto zákonu Dr. Horáčka nešlo bez zřízení pozemkového úřadu provádět pozemkovou reformu. Záborový zákon byl podle něj pouze lex imperfecta, protože nemohl být prováděn dříve, než celá řada zákonů vstoupila v platnost a doplnila ho.⁵⁴ Úkolem tohoto zákona bylo stanovit organizaci a kompetence pozemkového úřadu. Zákonodárci chtěli původně do tohoto zákona zavést také úvěrní ústav, který by prováděl finanční operace.

---

⁴⁸ §6 zákona č.318/1919 Sb., o zajištění půdy drobným pachtýřům

⁴⁹ §3 zákona č.318/1919 Sb., o zajištění půdy drobným pachtýřům

⁵⁰ §8 zákona č.318/1919 Sb., o zajištění půdy drobným pachtýřům

⁵¹ §11 zákona č.318/1919 Sb., o zajištění půdy drobným pachtýřům

⁵² §29 zákona č.318/1919 Sb., o zajištění půdy drobným pachtýřům

⁵³ <http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/055schuz/s055002.htm>

⁵⁴ <http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/057schuz/s057009.htm>

Nakonec se však zákonodárci rozhodli, že tuto část prozatím vypustí, protože by to způsobilo komplikace a zdržení v ustanovení pozemkového úřadu. Další z otázek, kterou zákonodárci při tvorbě tohoto zákona řešili, byla, zda měl být pozemkový úřad vybudován na principu personálním či kolegiálním. Tato otázka byla nakonec vyřešena kompromisem mezi oběma principy, jak je uvedeno dále.⁵⁵

Zákon č. 330/1919 Sb. o pozemkovém úřadě stanoví zejména působnost tohoto úřadu. Podle §2 je podřízen ministerské radě, kde ho zastupuje jeho předseda nebo jeden z jeho náměstků, což je obsaženo v §3. Zákon neurčuje, zda toto zastupování bylo trvalé nebo zda se tak děje pouze ve věcech, které se týkají pozemkového úřadu. Na pozemkový úřad přecházela působnost ministerstva zemědělství, kterou mu přikazoval zákon č. 32/1919 Sb., o obstarání velkostatků.⁵⁶

V čele úřadu stál předseda a 2 náměstkové, později podle vládního nařízení č. 103 1927 Sb. z. a n. byl v čele prezident a 2 viceprezidenti, kteří byli jmenováni prezidentem republiky na návrh ministerské rady. Prezidentem státního pozemkového úřadu byl v období 1919 až 1926 Dr. Karel Viškovský a v období 1926 až 1935 Dr. Ing. Jan Voženílek.⁵⁷ Nad činností pozemkového úřadu dohlížel správní výbor, který byl zvolen na 3 léta, v činnosti však zůstal plných 16 let.⁵⁸

Působnost pozemkového úřadu byla činit opatření a rozhodovat ve věcech, které byly upraveny záborovým zákonem nebo zákony, které byly vydány k jeho provedení a doplnění, mimo ty věci, které byly těmito zákony přikázány soudům nebo jiným úřadům.⁵⁹ Pozemkový úřad mohl dále podávat vládě návrhy zákonů a nařízení, které se týkaly právních a majetkových poměrů k půdě, jakož i posudky o takových návrzích.⁶⁰ Nařízením mohla být působnost pozemkového úřadu přenesena na obvodové úřadovny nebo komise zřízené pro jednotlivé územní obvody, kde se tato potřeba objevila.⁶¹ Dozor nad činností pozemkového úřadu

---

⁵⁵<http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/057schuz/s057009.htm>

⁵⁶§5 zákona č.330/1919 Sb., o pozemkovém úřadě

⁵⁷PAVEL, Antonín, *Pozemková reforma československá*. Praha: Novina, 1937, str. 1

⁵⁸KUT, Karel. *Jak se socialisté s Agrárními předáky o Vás rozdělili: pozemková reforma, kouzla zbavená*, Praha: Národní sjednocení, [1935]. [4] s. Epištoly k voličům; str. 3

⁵⁹§6 zákona č.330/1919 Sb., o pozemkovém úřadě

⁶⁰§7 zákona č.330/1919 Sb., o pozemkovém úřadě

⁶¹§5 zákona č.330/1919 Sb., o pozemkovém úřadě

měl podle §9 správní výbor, který byl složen z 12 členů. Ti byli voleni Národním shromážděním na dobu 3 let. Funkce člena byla úřadem čestným a členové měli nárok pouze na náhradu hotových výdajů. Pozemkový úřad byl povinen podávat správnímu výboru zprávy o své činnosti a správní výbor byl také oprávněn vyžádat si od pozemkového úřadu zprávy a vysvětlení, kdykoli uznal za vhodné. Stejně tak mohl správní výbor nahlížet do příslušných spisů. V některých záležitostech byl nutný souhlas správního výboru. A to při rozhodování o tom, které objekty mají být ze záboru vyloučeny podle §3 záborového zákona, nebo propuštěny podle §11 záborového zákona. Dále při stanovení postupu, v jakém měl být majetek přejímán a přidělován, nebo při zřizování obvodových úřadoven a komisí. Pokud vzniknul spor mezi správním výborem a pozemkovým úřadem, tak měl být rozhodnut ministerskou radou.⁶²

Strana národního sjednocení kritizovala poměry na pozemkovém úřadě a ve správním výboru. Například agrární senátor Vraný se stal zbytkovým velkostatkářem nebo také zeť sociálně demokratického poslance Biňovce místopředsedou.⁶³ To samozřejmě mohlo poukazovat na střet zájmů, a kritika byla proto na místě. Kritika strany národního sjednocení na pozemkovou reformu dále pokračovala v tom, že měl být pozemkový úřad odpovědný činiteli jednotlivci a ne správnímu výboru. Podle nich situace na úřadě, který rozděluje více než 4 miliony ha půdy za více než 20 miliard Kč, přímo vybízela ke korupci. V této politické epištole bylo uvedeno několik jmen a příkladů, ze kterých je patrné, že někteří, díky osobním vazbám na politické představitele, značně vydělali a určité zákonné náležitosti jim byly odpuštěny. Zde je uveden příklad pana Poura, známého pražského advokáta, kterému bylo odpuštěno úhrady rozdílů ceny nabývací a prodejní do státní pokladny podle přidělového zákona. Pozemkový úřad mu udělil 8. listopadu 1934 svolení, aby zákonná omezení, která se týkala jeho majetku, byla vymazána.⁶⁴ Nicméně je zde uvedeno, že prostý člověk nikde se o těchto činech dozvědět nemůže. Domnívám se, že brožura mohla pouze hanit své politické protivníky a mohla být více kritická v rámci předvolebního boje.

---

⁶² §11 zákona č.330/1919 Sb., o pozemkovém úřadě

⁶³KUT, Karel. *Jak se socialisté s Agrárními předáky o Vás rozdělili: pozemková reforma, kouzla zbavená*. Praha: Národní sjednocení, [1935]. [4] s. Epištoly k voličům; str. 3

⁶⁴KUT, Karel. *Jak se socialisté s Agrárními předáky o Vás rozdělili: pozemková reforma, kouzla zbavená*. Praha: Národní sjednocení, [1935]. [4] s. Epištoly k voličům; str. 3

Zákon č.81/1920 Sb., kterým se vydávají po rozumu §u 10, zákona ze dne 16. dubna 1919, č. 215 sb. zák. a nař., ustanovení o přidělu zabrané půdy a upravuje se právní poměr k přidělené půdě. (Zákon přidělový)

V §10 záborového zákona bylo uvedeno, že pokud stát nepodrží převzatého majetku pro účely všeobecně prospěšné, přidělí jej pozemkový úřad postupně do určité výše do vlastnictví nebo pachtu malým zemědělcům, domkařům, drobným živnostníkům, bezzemkům, a to zvláště příslušníkům ozbrojené moci československé a válečným invalidům, kteří by na půdě chtěli a mohli hospodařit, pak družstvům složeným z uvedených osob, družstvům bytovým, spotřebním a zemědělským, obcím a jiným veřejným svazkům k účelům všeobecně prospěšným, vědeckým a humanitním ústavům. Půdy mohlo být užito také k jiným účelům všeobecně prospěšným. K provedení tohoto ustanovení byl vydán zákon ze dne 30. ledna 1920 č. 81 Sb., ustanovení o přidělu zabrané půdy a upravuje se právní poměr k přidělené půdě (Zákon přidělový). Již na první schůzi výboru pro pozemkovou reformu dne 26. března 1919 se zmiňoval výbor na vypracování zákona o přidělu půdy při provádění pozemkové reformy a na druhém místě rozvrhu svých prací položil otázku přidělu. Ve schůzi dne 17. července 1919 byl zvolen podvýbor přidělový k vypracování příslušného zákona. Tento podvýbor pracoval spolu s expertem profesorem dr. Krčmářem až do listopadu 1919 a na první listopadové schůzi předložil výboru k projednání osnovu přidělového zákona. Tato osnova byla projednávána celý listopad a prosinec 1919 a jednání bylo skončeno až na schůzi dne 14. ledna 1920.⁶⁵

Příděl půdy byl označen jako zcizení zabrané a převzaté půdy státem, buď úplně do vlastnictví osob nestátních, anebo částečně zřízením práva stavebního ve prospěch těchto osob. Příděl dále znamenal také pronájem nebo propachtování zabrané a převzaté půdy státem. Přídělový zákon obsahuje v §§ 1 – 13 směrnice, jak měl postupovat pozemkový úřad při výběru osob, jímž půdu přiděloval. V § 14 přidělového zákona je potom dána generální klauzule tak, že pokud se vyskytla možnost přidělů, o jakých v předchozích ustanoveních není rozhodnuto, platí, že pozemkový úřad má postupovat tak, aby svými rozhodnutími se přiblížil co

---

⁶⁵http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t2238_01.htm

nejvíce cílům, kterých sleduje tento zákon, a aby těmito rozhodnutími prospěl co nejvíce řádné výrobě a prospěchu obyvatelstva. Tato ustanovení byla jen směrnice pro pozemkový úřad a soud se jimi nemohl zabývat. Soud byl vázán rozhodnutím pozemkového úřadu a mohl tedy zkoumat pouze otázku, zda půda byla přidělena, ale nemohl zkoumat, jakým správním řízením byla půda přidělena. Všeobecně šlo tedy půdu přidělovat osobám fyzickým nebo osobám právnickým, které šlo rozdělit na veřejné (země, župa, okres, obec) nebo soukromé (spolky, společnosti či družstva). Pokud bylo v zákoně uvedeno přiděl pro jednotlivce, tak se mělo na mysli fyzické osoby. Pokud bylo v zákoně použito výrazu sdružení, tak se tím mínila, jak společnost dle občanského zákona, tak i družstva.⁶⁶ Přídělový zákon nikde neobsahoval ustanovení, kde by se zavádělo právo na přiděl půdy. Zákon formulován jest jinak a sice stanoví totiž, že pozemkový úřad může přidělit půdu, za jakých podmínek uzná a do takové míry, kterou uzná za vhodnou. Tím bylo umožněno vybrat z osob v § 1jmenovaných ty nejspolehlivější a nejvhodnější a také stanovit si náležitý postup, v jakém bude prováděna reforma, tedy i postup časový.⁶⁷

Příděl půdy mohl pozemkový úřad také omezit. To se dělo na základě §23 přídělového zákona tak, že pozemkový úřad určil, zda je právo získané přídělem půdy omezeno a zda vzešly nějaké povinnosti osobě, které se půda přidělila, a ustanovil také právní následky spojené s oním omezením a s nedodržením uložených povinností. Tímto právem se zde myslelo právo subjektivní v materiálním smyslu. Omezení práva v materiálním smyslu znamenalo, že subjektu práva se uložily určité povinnosti. Subjektivní právo mohlo být však i ve formálním smyslu, což značí to, že jsou smluveny zvláštní náležitosti, aby byl dán žalobní nárok. Přídělci bylo možné uložit také takové povinnosti, které nejsou spjaty s právem získaným přídělem půdy. O přípustnosti těchto povinností rozhodovaly úřady správní. Tato omezení bylo možné zapsat do pozemkové knihy, pokud to připouštělo knihovní právo.⁶⁸

---

⁶⁶SEDLÁČEK, Jaromír, *Pozemková reforma: pět civilistických úvah o zaboru velkého majetku pozemkového a o tom, co se záborem souvisí*, V Brně: Barvič & Novotný, 1922, Sbírká spisů právnických a národohospodářských, str. 239 - 242

⁶⁷<http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/113schuz/s113006.htm>

⁶⁸SEDLÁČEK, Jaromír, *Pozemková reforma: pět civilistických úvah o zaboru velkého majetku*

Přídělový zákon obsahuje pojem rolnického nedílu, který značí zemědělský závod, který stačí k obživě hospodáře a jeho rodiny a mohl být obhospodařován hospodářem s jeho rodinou bez stále cizí pomoci a jehož obhospodařování tvoří výhradně nebo alespoň hlavní povolání držitelovo a zároveň výhradní nebo alespoň hlavní pramen obživy hospodářovy. Pokud se přidělovala půda za účelem zřízení soběstačných usedlostí, tak se měla přidělovat jako rolnický nedíl.⁶⁹ Rolnický nedíl mohl mimo to vzniknout tím způsobem, že svobodný majetek pozemkový bude podřízen řádu o rolnických nedílech.⁷⁰ Byly zde tedy tyto případy:

1. Přidělovala se celá usedlost, která mohla být přidělena jedině jako rolnický nedíl s výjimkou §24 a §25 přídělového zákona
2. Nesoběstačná zemědělská usedlost se doplňovala přidělem půdy na soběstačnou. V tom případě záleželo na rozhodnutí pozemkového úřadu, aby veškerou půdu této doplněné usedlosti prohlásil za rolnický nedíl.
3. Vlastník svobodné usedlosti požádal pozemkový úřad o proměnu této usedlosti na rolnický nedíl a pozemkový úřad rozhodl na základě jeho žádosti.

Ke vzniku nedílu bylo tedy vždy třeba rozhodnutí pozemkového úřadu. Rolnický nedíl měl podle §16 přídělového zákona být usedlost od 6 do 10 ha, popřípadě 15 ha podle jakosti půdy a poměrů krajinných. Důraz se měl klást hlavně na soběstačnost, takže se bylo možné i odchýlit ve velikosti od §16. Rolnický nedíl byl výraz pro určitý právní poměr mezi vlastníkem nedílu a československým státem. Znamenal předem omezení při zcizení, zavázání, dělení a propachtování. Dále se řídil zvláštním režim při pozůstalosti a mohl být odňat pozemkovým úřadem.⁷¹

---

pozemkového a o tom, co se zábořem souvisí, V Brně: Barvič & Novotný, 1922, Sběrka spisů právnických a národohospodářských, str. 242 - 244

⁶⁹ §15 odst. 2 č. 1 zákona č.81/1920 Sb., ustanovení o přidělu zabrané půdy a upravuje se právní poměr k přidělené půdě. (Zákon přídělový)

⁷⁰ §30 odst. 1 č. 3 zákona č.81/1920 Sb., ustanovení o přidělu zabrané půdy a upravuje se právní poměr k přidělené půdě. (Zákon přídělový)

⁷¹ SEDLÁČEK, Jaromír, *Pozemková reforma: pět civilistických úvah o záboru velkého majetku pozemkového a o tom, co se zábořem souvisí*, V Brně: Barvič & Novotný, 1922, Sběrka spisů právnických a národohospodářských, str. 244 - 245

Objektem rolnického nedílu byl zemědělský závod, který je definován jako řada hospodářských statků, které jsou společným technickohospodářským určením spolu spjaty v určitý celek, vyššího druhu. Nemovitosti jsou součástí rolnického nedílu, pokud byly rozhodnutím pozemkového úřadu takto prohlášeny. Objekt rolnického nedílu se mohl lišit od pojmu hospodářského závodu ve smyslu národohospodářském tak, že byl pouze jeho součástí. Do rolnického nedílu náleží též inventář, který je zapotřebí k jeho obhospodařování. Podle §42 přídělového zákona náleželo k rolnickému nedílu též příslušenství, které definoval občanský zákon. Podle toho tedy náležejí k nedílu hospodářské budovy, ale pouze pokud byly spojeny s pozemkem, který byl součástí nedílu.

Subjektem rolnického nedílu byl vlastník nemovitostí, které náležely k nedílu, a byl chráněn stejně jako vlastník půdy svobodné. Vlastníkem nedílu měla být jedna fyzická osoba, právníkům osobám se nedíl neměl přidělovat. Výjimečně mohl být nedíl ve spoluvlastnictví, a to buď sourozenců při dědické posloupnosti podle §48 přídělového zákona, nebo v případě manželů podle §§ 34 a 49 přídělového zákona. Jiné případy spoluvlastnictví nebyly připuštěny. Mezi vlastníkem svobodné půdy a vlastníkem nedílu byly určité rozdíly. Vlastník svobodné půdy měl volnost při obdělávání půdy a mohl ji nechat také nevyužitou, na druhou stranu vlastník nedílu byl povinen hospodařit řádně, a to dle zvláštního řádu, který vydával pozemkový úřad.⁷² Dalším podstatným rozdílem bylo, že vlastníkově svobodné půdy nemůže být tato půda odňata, zatímco vlastníkově nedílu mohl být nedíl odebrán.⁷³ V tomto lze najít určitou podobnost s lénem. Říkalo se, že nedíly byly rolnickými fideikomisy, ale JUDr. J. Sedláček psal, že lépe je nazvat rolnickými lény, s kterými měl nedíl větší podobnost.⁷⁴

Zcizení nedílu bylo možné pouze se svolením pozemkového úřadu. Pokud byl nedíl označen v pozemkové knize, je zcizení bez povolení pozemkového úřadu neplatné a jedna i druhá strana se může podle § 877 občanského zákona

---

⁷² §50 zákona č.81/1920 Sb., ustanovení o přidělu zabrané půdy a upravuje se právní poměr k přidělené půdě. (Zákon přídělový)

⁷³ §51 zákona č.81/1920 Sb., ustanovení o přidělu zabrané půdy a upravuje se právní poměr k přidělené půdě. (Zákon přídělový)

⁷⁴ SEDLÁČEK, Jaromír, *Pozemková reforma: pět civilistických úvah o záboru velkého majetku pozemkového a o tom, co se záborom souvisí*, V Brně: Barvič & Novotný, 1922, Sbíрка spisů právníckých a národohospodářských, str. 246 - 247

domáhat neplatnosti smlouvy. Nebyl-li nedíl označen v pozemkové knize, bylo právní jednání také neplatné, ale nabyvatel byl chráněn veřejnou vírou pozemkových knih a povinnosti patřící k nedílu byly zrušeny a půda se stala svobodnou, tedy pokud byl nabyvatel v dobré víře. Tato omezení se týkala jen nemovitostí, movité příslušenství bylo možné zcizit i bez povolení pozemkového úřadu. Propachtování nedílu bylo také možné pouze se svolením pozemkového úřadu. Byla tady však výjimka oproti zcizení. Pozemkový úřad nemusel povolovat propachtování pozemků, které nepřesahovali pětinu celé výměry, a smlouva byla uzavřena maximálně na dobu šesti let. Povolení nebylo také třeba při částečném pronájmu obytných, hospodářských a jiných budov. Pozemkový úřad však mohl tyto smlouvy posléze zrušit, pokud nabytí přesvědčení, že takovým pachtem nebo nájmem se poškozovalo hospodaření na nedílu.⁷⁵ Zastavení nedílu bylo také možné pouze se svolením pozemkového úřadu a vztahovalo se pouze na nemovitosti. Exekuce na rolnické nedíly byla připuštěna pouze vnučenou správou.⁷⁶ Na základě §12 úvěrového zákona je možná na nedíly i dražba nemovitostí, pokud šlo o závazky ze zápůjček poskytnutých dle úvěrového zákona na hypotekární záruku a nedalo se očekávat, že věřitel bude uspokojen nejpozději do dvou roků z výtěžku nucené správy. Dražba byla tedy možná jen pro nezaplacené hypotekární dluhy, ale ne pro nesplacené osobní dluhy vlastníka nedílu. Osobní věřitelé vlastníka se museli spokojit za všech okolností pouze s vnučenou správou. Z exekuce byl vyňat podle §252 exekučního řádu inventář nedílu a dále podle § 251 exekučního řádu ještě předměty nutné pro domácnost.⁷⁷

Dědická posloupnost rolnických nedílů se vždy řídila předpisy přídělového zákona. Nedíl neměl být v pozůstalostním řízení rozdělen a měl být přidělen pouze jedinému dědici a neměl být předlužen výplatou dědických podílů. Osoba, která měla obdržet nedíl, se nazývala nápadníkem a nárok, aby mu byl nedíl přiřčen, se nazýval nápadnickým právem. Pokud nebylo závěti, tak se určoval dědic posloupností dle občanského zákoníku. Mezi jednotlivými dědici se určil

---

⁷⁵§38 zákona č.81/1920 Sb., ustanovení o přídělu zabrané půdy a upravuje se právní poměr k přidělené půdě. (Zákon přídělový)

⁷⁶§36 zákona č.81/1920 Sb., ustanovení o přídělu zabrané půdy a upravuje se právní poměr k přidělené půdě. (Zákon přídělový)

⁷⁷SEDLÁČEK, Jaromír, *Pozemková reforma: pět civilistických úvah o záboru velkého majetku pozemkového a o tom, co se zábořem souvisí*, V Brně: Barvič & Novotný, 1922, Sběrka spisů právnických a národohospodářských, str. 248 - 253

nápadník podle §40 přídělového zákona. Kdo měl být nápadníkem, určoval soud, pokud zde nebyly vylučující důvody podle §40 čís. 4. Mezi ně patřila například osoba, které bylo soudem odňato právo svobodné správy majetku nebo osoba, která byla zjevně náchylná k marnotratnictví či osoba, které povolání nedovolovalo na usedlosti samé osobně hospodařit atd. O těchto důvodech rozhodoval pozemkový úřad, soud rozhodoval jen o jednom důvodu, a to, zda dědic, nebyl zbaven svéprávnosti. Pokud měl ustanovený nápadník již vlastní půdy, jak nedílové tak svobodné, která se rovnala hodnotou alespoň polovině hodnoty děděného nedílu, ustupoval tento nápadník jinému nejbližšímu dědici jako nápadníku. Ustupující nápadník si však mohl své dědické právo zachovat, pokud nabídl svoji usedlost postupně podle dědické posloupnosti všem dědicům. Pokud nikdo neprojevil o jeho usedlost zájem, pominulo jejich právo, aby jim nápadník ustoupil. Pokud měl nápadník k usedlosti jiné právo než vlastnické, tak rozhodoval o ustoupení pozemkový úřad, což znamenalo jisté komplikace v pozůstalostním řízení. Nápadník mohl být určen také závětí, zpravidla se měl určovat pouze jeden nápadník, ale bylo také možné rozdělit nedíl mezi více dědiců, pokud se části nedílu s jejich půdou spojily v nové nedíly. Pokud bylo ustaveno více dědiců a neměli vlastní půdy, tak rozhodoval pozemkový úřad, kdo měl nedíl převzít. Ostatní dědicové mimo nápadníka měli být uspokojeni z ostatní pozůstalosti, a pokud by jí nebylo, mělo se jim dostat příslušného podílu z pohledávky za nedíl. Tyto podíly vyplatil peněžní ústav podle §35 přídělového zákona. Tím se peněžní ústav stal věřitelem nápadníka a pohledávka se zajistila na nedílu a stala se formou renty umořitelné.⁷⁸ Pokud byl nedíl do deseti let po vypořádání mezi spoludědici zcizen, musel přejímatel spoludědicům doplatit, oč příznivým pro něho odhadem usedlosti podle §u 43. byli oni spoludědicové na svých podílech zkráceni.⁷⁹ Pokud byly spoludědici sourozenci, tak jim mohl, na základě svolení pozemkového úřadu, být dán nedíl společně. Nápadník, který musel být v pozůstalostním řízení označen, se však mohl kdykoli dožadovat, aby pouze jemu byl nedíl odevzdán. Pokud nastala tato situace, musel se potom s ostatními dědici vypořádat. Pokud byl nedíl ve spoluvlastnictví manželů a jeden

---

⁷⁸§45 zákona č.81/1920 Sb., ustanovení o přídělu zabrané půdy a upravuje se právní poměr k přidělené půdě. (Zákon přídělový)

⁷⁹§46 zákona č.81/1920 Sb., ustanovení o přídělu zabrané půdy a upravuje se právní poměr k přidělené půdě. (Zákon přídělový)

z nich zemřel, mohl se manžel stát nápadníkem a do pozůstalosti tak náležela pouze půlka, která patřila zemřelému manželu. Nebo se manžel nemusel stát nápadníkem a půlka zemřelého manžela se odevzdala nápadníkovi a ten se stal spoluvlastníkem s manželem dosud žijícím. Pokud zemřel i druhý manžel, měl se druhý díl nedílu odevzdat nápadníkovi. Odporoval-li takový přechod ustanovením §40 přídělového zákona o dědické posloupnosti, pak mohl pozemkový úřad tuto část vykoupit. Pokud tak neučinil, pak nešlo odevzdání pozůstalosti provést. Zde je možné vidět nedostatek v tomto zákonném předpise. Pozemkový úřad mohl zmocnit také pozůstalého manžela, aby vykoupil podíl zemřelého manžela i tehdy, zanechal-li potomky, jestliže tento způsob jedině dává záruku řádného hospodaření na nedílu.⁸⁰

Zabranou a převzatou půdu bylo možné přidělit do vlastnictví také jednotlivcům ke stavbě vlastních rodinných obydlí, hospodářských budov, živnostenských provozoven, ke zřízení zahrádek u těchto budov, k nutnému rozšíření staveníšť, dvorků ke zřízení samostatných zahrádek a drobných zemědělských podniků, pokud půdu obdělával sám držitel s členy jeho rodiny a pokud výtěžek sloužil k doplnění nebo zlepšení obživy jeho a jeho rodiny.⁸¹ Půda takto přidělená byla půdou svobodnou, pokud nebylo použito úvěru podle úvěrového zákona. Dále bylo možné půdu přidělit k účelům bytovým a to jednotlivcům, pokud to byly osoby jmenované v §1 a §2 odst. 3 přídělového zákona. Nebo samosprávným veřejným svazkům a dále bylo možné takto půdu přidělit nevýdělečným sdružením. Lesní půda, která nemohla být rozdělena na menší části, měla být zachována ve větších celcích, a proto neměla být přidělována jednotlivcům, ale obcím a jiným veřejným svazům. Dalším případem byly zbytkové statky, které zůstaly po rozdělení půdy velkostatků. Tyto zbytkové statky měli být v první řadě směněny za hospodářské jednotky nezabrané, které se dobře hodily k rozdělení a v druhé řadě měly být přiděleny uchazečům, kteří byli zvláště způsobilí k vedení větších zemědělských podniků, případně družstvům, obcím nebo jiným právnickým osobám. Dalším možným přidělem bylo právo

---

⁸⁰§49 odst. 2 zákona č.81/1920 Sb., ustanovení o přidělu zabrané půdy a upravuje se právní poměr k přidělené půdě. (Zákon přídělový)

⁸¹§2 odst. 3 zákona č.81/1920 Sb., ustanovení o přidělu zabrané půdy a upravuje se právní poměr k přidělené půdě. (Zákon přídělový)

stavby. To znamenalo, že vlastník pozemku, na němž bylo zřízeno právo stavby, je povinen strpět, aby oprávněný ke stavbě používal toho pozemku ke stavbě. Oprávněnému náležel nárok, aby v užívání pozemku nebyl rušen ani vlastníkem, ani jakoukoli třetí osobou. Oprávněný mohl tento nárok postoupit jiné osobě a přecházel také na dědice oprávněného. Toto stavební právo se zapisovalo do pozemkových knih jako břemeno k pozemku a také jako samostatné právo. Stavební právo bylo možné zřídit na pozemcích státu, země, okresu, obce nebo veřejného fondu a dále na pozemcích církevních, obročních, církevních ústavů nebo sdružení či pozemcích obecně prospěšných ústavů a to na dobu nejméně 30 let a nejdéle 80 let. Další možností jak získat půdu bylo podle §15 přídělového zákona dání půdy do pachtu. Půda do pachtu se dávala jednotlivcům, pokud o to sami požádali nebo pokud bylo propachtování účelnější než dání půdy do vlastnictví. V okolí velkých měst byla půda zpravidla dávána jen do pachtu či nájmu.⁸²

Zákon č. 329/1920 Sb., o převzetí a náhradě za zabraný majetek pozemkový (náhradový zákon = n. z.)

Tento zákon byl vydán k provedení ustanovení §5 záborového zákona, kde se uvádí, že zábořem, uvedeným v §1 z. z. nabývá Československá republika práva zabraný majetek přejímat a přidělovat. Subjektem, který má povinnost strpět přejímání zabrané půdy státem může být vlastník zabraných pozemků, který musí státu ustoupit. Dalšími možnými osobami jsou ty, které hospodaří na přejímaných nemovitostech. To můžeme usoudit z §12 n.z., kde se doručuje výpověď právě jim. Nejen tyto osoby, ale i všechny ostatní, pokud nejsou dle záborového či náhradového zákona vyňaty, byly povinny ustoupit státu. Ustoupit státu musí tedy i pouhý držitel z téhož důvodu, ze kterého musí ustoupit vlastník. Stát zde jedná na základě občanského zákoníku. Z toho tedy vyplývá, že Pozemkový úřad se mohl domáhat na těchto osobách majetku žalobou a to buď revindikací (§369 obč. z.) nebo konfesorní (§523 obč. z.). Pozemkový úřad mohl také, na základě dekretu z r. 1806, nařídit odnětí pozemku v řízení správním.

---

⁸²SEDLÁČEK, Jaromír, *Pozemková reforma: pět civilistických úvah o záboru velkého majetku pozemkového a o tom, co se zábořem souvisí*. V Brně: Barvič & Novotný, 1922, Sběrka spisů právnických a národohospodářských, str. 253 - 264

Osoba ale mohla namítat, že jí náleží právní ochrana, která zábor vylučuje, a potom se mohla bránit podle §31 n.z. pořadem práva. Poté však otázka rozhodnutí přecházela na soud. Tento případ mohl nastat pouze tehdy, pokud někdo jiný tvrdil, že mu příslušelo vlastnické právo, proto v §31 najdeme možnost podání pouze vlastnické žaloby. Další osoby, které musely ustoupit státu byly ty, které na základě §7 z. z. obdržely plnění bezúčinné vůči státu. Zákon uvádí v §26 převzetí, což znamená, pokud státu ustupuje vlastník. Pokud ustupuje hospodařící osoba, tak se tento akt označuje v §12 skutečným převzetím.⁸³

Vlastník dotčeného pozemku měl být vyrozuměn, že stát přejímá dotčené nemovitosti. Dělo se to na základě §2 oznámením. Pozemkový úřad tak činil prostřednictvím soudu, v jehož knihách byly zapsány dotčené nemovitosti. Pokud byly přejímané nemovitosti zapsané v knihách více soudů, tak pozemkový úřad podal oznámení u jednoho soudu a ostatní soudy byly vyrozuměny tímto soudem. Toto oznámení mělo také vyzvat vlastníka, aby se do 30 dnů ode dne doručení písemně vyjádřil, zda uplatňuje u nemovitostí právo podle §11 z. z., jinak se mělo za to, že souhlasí se zamýšleným převzetím. Toto vyzvání se dělo zvláštním soudním výměrem, který se doručoval vlastníku společně s oznámením Pozemkového úřadu. Největší význam této poznámky zamýšleného převzetí je obsažen v ustanovení § 31 n. z., kde je uvedeno, že po uplynutí 30 dnů od výkonu poznámky zamýšleného převzetí se nelze domáhat žalobou uznání práva vlastnického k nemovitostem převzatým ani vůči státu ani vůči osobám, kterým byla nemovitost přidělena. Tato poznámka zamýšleného převzetí může směřovat pouze k vlastníkovi, který je uveden v knihách. Pokud by se jednalo o naturálního vlastníka, jako byly například osoby, které nabyly vlastnictví vydržením podle občanského zákoníku, takový vlastník by musel podat do 30 dnů od provedené poznámky zamýšleného vlastnictví žalobu na uznání svého vlastnického práva. Zde mohla být žaloba na zjištění, že žalobce je vlastníkem sporné věci nebo žaloba o vklad žalobcova práva do pozemkových knih.⁸⁴

---

⁸³SEDLÁČEK, Jaromír, *Pozemková reforma: pět civilistických úvah o záboru velkého majetku pozemkového a o tom, co se zábořem souvisí*. V Brně: Barvič & Novotný, 1922, Sběrka spisů právnických a národohospodářských, str. 137 - 140

⁸⁴SEDLÁČEK, Jaromír, *Pozemková reforma: pět civilistických úvah o záboru velkého majetku pozemkového a o tom, co se zábořem souvisí*, V Brně: Barvič & Novotný, 1922, Sběrka spisů

Podle §26 nabývá stát práva vlastnického vkladem do pozemkové knihy. Nutným předpokladem vkladu je zápis poznámky zamýšleného převzetí. V tomto případě můžeme mluvit o nabývání státu originárním způsobem. Definitivně nabývá stát vlastnictví až po uplynutí 30denní lhůty. Ke vkladu vlastnického práva se vyžadovala vkladní listina nebo výrok správního úřadu, jenž byl soudně vykonatelný. Dle §26 knihovního řádu musel být s žádostí o vklad předložen také výměr pozemkového úřadu, že stát přejímá vlastnictví k dotčeným nemovitostem. Tato listina musela být opatřena úřední pečeti pozemkového úřadu a podpisem předsedy nebo zmocněného zástupce. Zákon stanovil, že dnem vkladu vlastnického práva přecházela držení, užitky a nebezpečí na stát. Držba zde značí, že státu přísluší právní ochrana podle §339 občanského zákona. Přejímání užitků byl vázán výpovědními lhůtami. Stát tedy vkladem nabýval jen takových užitků, které příslušely vlastníkovu na statku přímo nehosподаřicímu jako je pachtovné či nájemné. V §28 n. z. je uvedeno, že pokud rozhodl pozemkový úřad již dříve o přidělení, směně nebo zcizení převzatých nemovitostí do vlastnictví osob jiných, není zapotřebí provést dříve příslušný vklad práva vlastnického pro stát a soudy převedou na návrh pozemkového úřadu právo vlastnické přímo na nabyvatele pozemkovým úřadem označené. Na to je zde třeba pohlížet, jako na kterékoli nabytí na základě smlouvy nabyvatelovy s dosavadním vlastníkem. Jedná se zde tedy o derivativní nabytí vlastnictví. Naproti tomu osoba, která nabyla vlastnického práva podle zákona č. 81/1920 Sb. přidělový zákon, má jiné postavení. Ta se zde opírá o přiděl půdy. Takový nabyvatel měl stejné postavení se státem, protože oba opíraly svá vlastnická práva o stejný správní akt.⁸⁵

Podle §23 bylo možné dát hospodařící osobě výpověď, pokud byla v knihách provedena poznámka záboru podle § 16 záborového zákona nebo poznámka zamýšleného převzetí. Zde postačí, pokud byl o poznámku záboru či zamýšleného převzetí u knihovního soudu alespoň požádáno. Výpověď bylo možné dát dále, pokud bylo vloženo právo vlastnické pro stát nebo osobu, které byla nemovitost přidělena nebo směnou zcizena. V tomto případě musí, až na

---

právnických a národohospodářských, str. 140 - 144
⁸⁵SEDLÁČEK, Jaromír, *Pozemková reforma: pět civilistických úvah o záboru velkého majetku pozemkového a o tom, co se zábořem souvisí*. V Brně: Barvič & Novotný, 1922, Sběrka spisů právnických a národohospodářských, str. 144 - 151

případ směny, předcházet poznámka zamýšleného převzetí. Zde není jisté, jaká směna je přesně myšlena a podle JUDr. Jaromíra Sedláčka by bylo nejlepší, kdyby se omezovala ustanovení na směny a rozsah směn na §24 přídělového zákona. Zákon stanovil ve svém §12, že se výpověď nedává okamžitě, ale určitou dobu po doručení prohlášení, která je v tomto § stanovena nejméně na 6 měsíců. Z moci úřední mohl pozemkový úřad zkrátit dobu výpovědi, pokud zjistil, že na nemovitosti, která měla být převzata, se hospodařilo špatně, a když pro krátkost doby, ve které má být převzatá půda přidělená, není záhodno uvalit úřední správu.⁸⁶ Výpovědi nebylo třeba, rozhodl-li se pozemkový úřad, podle §14 čl.4 náhradového zákona, převzít spolu s určitými nemovitostmi také závazky a práva ze smluv pachtovních. Dále nebylo výpovědi třeba, pokud, dle §15 n. z., na nemovitostech určených k převzetí hospodařily již osoby, kterým se měly tyto pozemky dostat přidělem. Výpovědi dále nebylo třeba, pokud měl pozemkový úřad s osobou hospodařící úmluvu podle čl. 2 §14 náhradového zákona. Výpověď byla doručována hospodařící osobě do vlastních rukou okresním soudem, v jehož obvodu jsou nemovitosti. Pokud byly nemovitosti v obvodu několika soudů, byl příslušný ten okresní soud, v jehož obvodu má osoba hospodařící své bydliště, jinak okresní soud, v jehož obvodu je podstatná část nemovitostí.⁸⁷ Proti výpovědi byl možný dvojí opravný prostředek, první v řízení správním k nadřazené instanci toho, kdo výpověď poslal, a druhý proti soudnímu usnesení o doručení výpovědi k nadřízenému soudu, tedy ke sborovému soudu 1. instance. Výpověď bylo nutné podat do 14 dnů ode dne doručení výpovědi k nadřízenému soudu z důvodů, že nebylo šetřeno ustanovení tohoto zákona. Soud rozhodne v řízení nesporném s konečnou platností. Výpověď se podávala u soudu, jenž výpověď doručil.⁸⁸ Náhradový zákon nestanovil přesných ustanovení, jak dát výpověď a jak konečně upravit vzájemné nároky, ale obsahoval mnoho nepřesných formulací. Tento zákon zanedbal, jak stránku formálně-právní, tak i legislativní.⁸⁹ Pokud byla uzavřena pachtovní smlouva, tak nemusel stát dávat výpověď, pokud přebíral společně s propachtovanými pozemky také smluvní povinnosti

---

⁸⁶ §13 zákona č. 329/1920 Sb., o převzetí a náhradě za zabraný majetek pozemkový

⁸⁷ §18 zákona č. 329/1920 Sb., o převzetí a náhradě za zabraný majetek pozemkový

⁸⁸ §20 zákona č. 329/1920 Sb., o převzetí a náhradě za zabraný majetek pozemkový

⁸⁹ Sedláček, Jaromír, *Pozemková reforma: pět civilistických úvah o záboru velkého majetku pozemkového a o tom, co se zábořem souvisí*, V Brně: Barvič & Novotný, 1922, Sběrka spisů právnických a národohospodářských, str. 151 - 157

propachtovatelovy, ale zachovával si právo kdykoliv později výpovědi zrušit poměr pachtovní podle předpisů tohoto zákona bez ohledu na smlouvu pachtovní.⁹⁰ Stát zde vypovídal svoji smluvní povinnost, a proto o výpovědi rozhodoval soud, který zkoumal, zda byla dodržena výpovědní lhůta nebo zda byla řádně zkrácena podle §13 n. z. Byla tedy jen stanovena doba výpovědi v tomto zákoně, ale jinak se jednalo o výpověď pachtovní smlouvy podle občanského zákona. Vklad vlastnického práva šlo provést dříve, než uplynula výpovědní lhůta a dle §29 n. z., měl stát ihned nárok na držbu. V případě pachtovaných pozemků má vlastník tzv. držbu věci a pachtýř tzv. držbu práva, z toho vyplývá, že stát mohl i před uplynutím výpovědní lhůty nabýt držbu věci a hospodařící osoba zůstávala i nadále v držbě práva do konce výpovědní doby. Pozice této osoby byla však dost nejistá, protože v §13 n. z. byly velice neurčité důvody pro zkrácení výpovědní lhůty. Pokud by hospodařící osoba podávala stížnost proti výpovědi, nemá taková stížnost odkladného účinku, což mohlo mít samozřejmě také vliv na řádné hospodaření. Složitější případ by však nastal, kdyby na pozemku hospodařili dvě osoby současně např. vlastník a pachtýř současně. V tomto případě se musela výpověď doručit vlastníkovi jako osobě hospodařící a vedle této výpovědi ještě vyrozumění o výpovědi pachtýři. Každé hospodařící osobě se pak počítala výpovědní lhůta samostatně od okamžiku, kdy jí byla doručena, a každá měla právo podat samostatně proti své výpovědi stížnost podle §20 n. z.⁹¹

Podle §12 z. z. jsou při převzetí státem vlastníci živého a mrtvého zařízení, které až dotud sloužilo hospodaření na převzatém majetku, povinni prodat za plnou cenu poměrnou část tohoto zařízení státu.⁹² K provedení tohoto ustanovení byly vydány §53 - §58 n. z. Zařízení, jež až dotud sloužilo hospodaření na zabraném majetku, se nazývá inventář. Inventář spadá pod pojem příslušenství, což je oddělitelná část věci, která je spojena volně s věcí hlavní. Jednalo se tedy o věc, která byla v takovém vztahu k nemovitosti, že dle obecných hospodářských pravidel se mělo za to, že sloužila k hospodaření na oné nemovitosti. Povinnost

---

⁹⁰ §14 č.4 zákona č. 329/1920 Sb., o převzetí a náhradě za zabraný majetek pozemkový

⁹¹ Sedláček, Jaromír, *Pozemková reforma: pět civilistických úvah o záboru velkého majetku pozemkového a o tom, co se zábořem souvisí*, V Brně: Barvič & Novotný, 1922, Sběrka spisů právnických a národohospodářských, str. 157 - 158

⁹² §12 zákona č. 215/1919 Sb., o zabrání velkého majetku pozemkového

prodat inventář měl jeho vlastník podle §12 z. z. a §53 n. z. Nebylo dané, že tato osoba byla totožná s vlastníkem nemovitosti, ani s osobou hospodařící. Bylo však nutné, aby spojení věci vedlejší a věci hlavní bylo trvalé, takže aby věc sloužila trvale hospodaření na zabrané nemovitosti. Tato povinnost se nevztahovala na věci, kterých se používalo k hospodaření jen přechodně nebo na věci, které sloužily jen k osobní potřebě hospodáře. Z tohoto vyplývá, že pozemkový úřad mohl inventář požadovat i od osoby třetí. Prodat se měla poměrná část inventáře, ale nejednalo se o poměrnou část, která patřila dotčenému vlastníkov, ale o poměrnou část vzhledem k celému inventáři na zabraných nemovitostech. Pro tento stav bylo důležitá doba doručení výpovědi osobě hospodařící. Pozemkový úřad potom mohl požadovat poměrnou část z inventáře v této rozhodné době. Vlastník inventáře je jej povinen prodat, ale pozemkový úřad nebyl povinen inventář koupit. Vlastník inventáře a pozemkový úřad mezi sebou uzavírali trhovou smlouvu, ke které náleží souhlasný projev vůle stran. V tomto případě mohl být však projev vůle nahrazen soudním výrokem, pokud by vlastník inventáře tento projev vůle neučinil. Nedohodl-li se tedy vlastník inventáře se státem o jeho prodeji a stát na jeho prodeji trvá, nahrazuje se zde nedostatek smluvní konsensu soudním výrokem. Příslušný byl soud, v jehož obvodu se inventář nacházel a rozhodoval v řízení nesporném. Do rozhodnutí okresního soudu byla připuštěna stížnost, o níž rozhodl sborový soud I. stolice s konečnou platností. To bylo také možné, pokud byla smlouva o prodeji inventáře uzavřena, ale byly zde spory o rozsah tohoto inventáře. Pokud nebyla stanovena cena ve smlouvě, což ani být nemusela, mělo se za to, že byla stanovena cena obecná podle §57 n. z. a §305 občanského zákona. Pokud by nastala komplikace ve stanovení obecné ceny, stanovila se obecná cena soudním odhadem. V zákoně sice byla stanovena doba, kdy se stát mohl dožadovat, aby byla uzavřena trhová smlouva, ale nebylo stanoveno, kdy má plnit vlastník inventáře. Z ustanovení §12 z. z. lze však odvodit, že vlastník má plnit při skutečném převzetí zabrané nemovitosti státem nebo nabyvatelem. Vlastník byl povinen plnit státu, který pak postoupil nárok na plnění nabyvateli. Vlastník inventáře byl povinen prodat jej státu. V §55 n. z. bylo stanoveno, že smlouva uzavřená mezi vlastníkem inventáře a osobou třetí je proti státu bezúčinná, pokud nedal pozemkový úřad ke zcizení souhlas. Tomuto ustanovení podléhala i výměna předmětů náležejících do

inventáře.⁹³ Pokud však propadla lhůta, která byla nejpozději jeden měsíc před skutečným převzetím majetku, mohl být inventář již volně zcizen.⁹⁴

Stát byl povinen poskytnout náhradu ve všech případech, pokud výjimečně nenastalo převzetí bez náhrady neboli konfiskace. Podle §35 n. z. předpisy o poskytování náhrady vlastníku převzatých nemovitostí neplatí, hledíc k § 9 záborového zákona, pro majetek příslušníků nepřátelských států a majetek příslušníků bývalé panovnické rodiny Habsbursko-Lotrinské, pokud tomu neodporují mírové smlouvy uzavřené mocnostmi spojenými a přidruženými ve světové válce. A dále v §36 n. z. přejímal stát Československé republiky bez náhrady do svého vlastnictví majetek nadací, spočívajících na právech ze šlechtictví zrušeného zákonem ze dne 10. prosince 1918, č. 61 sb. zák. a nař., bylo-li příslušným k tomu ministerstvem jako nadačním úřadem vysloveno, že určitá nadace se zrušuje. Případ pro majetek nesprávně nabytý byl uveden v §35 odst. 2 n. z. Ve všech případech, pokud nebyla výslovně stanovena konfiskace, měl stát poskytnout náhradu za zabraný majetek. Náhrada se stanovovala dohodou nebo rozhodnutím pozemkového úřadu. Dohoda se sjednávala mezi pozemkovým úřadem a vlastníkem. Není pochyb, že náhrada se musela platit, ale sporná mohla být výše náhrady. Tato spornost se odstranila dohodou a pro tuto smlouvu tedy platilo vše, co podle občanského zákona platilo o smíru. Smlouva musela být sjednána písemně a podepsána předsedou pozemkového úřadu.⁹⁵ Nedošlo-li k dohodě, tak rozhodoval pozemkový úřad dle směrnic, stanovených v náhradovém zákoně. Podle tohoto zákona je přejímací cenou za převzatý majetek cena, která vyplývala z průměru cen docilovaných v letech 1913 – 1915 při prodeji statků z volné ruky při rozloze statků větší než 100 ha. K zjištění této ceny byly stanoveny pevné a závazné směrnice neřízením ze dne 21. ledna 1921 č. 53 Sb. Tyto základní ceny šlo podle tohoto nařízení zvýšit až o 70% nebo přiměřeně snížit. Pozemkový úřad nemusel použít základních cen a mohl ocenit přejímané objekty individuálně podle §41 - §45 n. z. Tabulky, které zmiňovalo dané nařízení, neplatily pro vinice mimo Slovensko, ovocné stromy, drátěnky

---

⁹³SEDLÁČEK, Jaromír, *Pozemková reforma: pět civilistických úvah o záboru velkého majetku pozemkového a o tom, co se zábořem souvisí*. V Brně: Barvič & Novotný, 1922, Sběrka spisů právnických a národohospodářských, str. 158 - 165

⁹⁴§53 zákona č. 329/1920 Sb., o převzetí a náhradě za zabraný majetek pozemkový

⁹⁵§44 odst. 2 zákona č. 329/1920 Sb., o převzetí a náhradě za zabraný majetek pozemkový

v chmelnicích a budov a příslušenství budov hospodářského a lesního průmyslu. Tyto věci se měli ocenit podle § 41 odst. 3 n. z. Mimo tyto výjimky byly předepsány ještě výjimky dle §42 n. z., kdy měla být základní cena při souborech větších než 1000 ha postupně snižována o 5 – 40% a §43 odst. 2 n. z., kdy celková přejímací cena při celých statcích nebude zpravidla vyšší než nabývací cena po 1. lednu 1900, leč že by vyšší přejímací cena odůvodněna byla užitečnými investicemi, pokud investice takové ještě v den převzetí celkovou cenu nemovitostí podstatně zvyšují. Nebylo zde jisté, co se výrazem celý statek v tomto § myslí. Podle výkladu se tím myslel soubor zabraných nemovitostí. Není zde ani jasné, zda se ustanovení vztahuje na všechny statky nebo pouze na statky, které byly nabyty po 1. lednu 1900. Zákonodárce se zde však zmiňuje o nabývací ceně, z čehož vyplývá, že to mohla být jen konkrétní nabývací cena, která byla za určitý statek zaplacená. Proto se toto ustanovení týkalo pouze statků, které byly nabyty po 1. lednu 1900. Cena základní měla být zvýšena o investice, které byly na statku provedeny po 24. dubnu 1919, pokud jejich užitek stále trvá nebo se pravděpodobně dostaví a sledovaly větší výnosnost majetku nebo udržení dobrého stavu majetku. Investice takové byly oceněny dle nákladů stavebních nebo pořizovacích s odpočtením příslušného úmoru dle počtu let a druhu zařízení.⁹⁶ Pozemkový úřad vyrozuměl o přejímací ceně soudním usnesením vlastníka, hypotekární věřitele a knihovně oprávněné osoby, jimiž byly osoby oprávněné ze služebností, z reálných břemen, z práva předkupního, z práva zpětné koupě a ze smlouvy nájemní a pachtovní. Od doručení soudního usnesení běžela každé osobě výše uvedená třicetidenní lhůta pro podání stížnosti k vrchnímu zemskému soudu. Materiální podmínky stížnosti byly, že při oceňování bylo nesprávně přihlíženo k předpisům náhradového zákona nebo pro nesprávné použití stupnic určených vládou v nařízení ze dne 21. ledna 1921 č. 53 Sb. Rozvrh náhrady zahájí soud na návrh pozemkového úřadu a povede jej dle zásad nesporného řízení. Soud nařídí rozvrhový rok, pro který není předepsaná lhůta, ale podle §47 odst. 2 n. z. se tak nesmělo stát před skutečným převzetím státem. O nařízeném r. se podle §47 odst. 3 vyrozuměl soud kromě pozemkového úřadu a vlastníka úřady povolané vymáhat veřejné dávky a daně a všechny osoby, pro něž jsou podle knihovního stavu v den poznámky převzetí zapsána práva na nemovitostech a vyhlásí jej na soudní desce

---

⁹⁶§43 zákona č. 329/1920 Sb., o převzetí a náhradě za zabraný majetek pozemkový

s vyzváním, aby ohlásily své nároky na jistinu a příslušenství také osoby, které je činily ze smluv služebních a zaopatřovacích. Na rozdíl od exekučního řádu zde nebylo osob, které by měly nárok, aby povinnosti vlastníkovu vůči nim, přešly na nabyvatele. Dnem zápisu vlastnického práva pro stát dle §26 n.z., respektive pro nabyvatele dle §28 n. z. zanikají na základě výmazu veškeré závady knihovní, pokud je pozemkový úřad výslovně nepřevzal podle §26 odst. 3 n. z. Právní poměr se zde mění a nárok těchto osob směřuje na výplatu sumy z náhradového obnosu a podobá se tak právu úkojovému dle exekučního řádu.⁹⁷ Okruh osob byl určen v §47 odst.3 n. z., jak je uvedeno výše a jejich pořadí určoval §49 - §51 n. z. a §216 ex. řádu. Pro určení těchto osob byly rozhodující dva dni a to den poznámky zamýšleného převzetí a den skutečného převzetí. Den poznámky zamýšleného převzetí je rozhodný pro to, zda měl být osobě přiznán nárok úkojový a den skutečného převzetí pak pro rozsah nároku úkojového. Po provedeném rozvrhovém r. rozhodne soud usnesením o rozvrhu přejímací ceny. Toto usnesení se mělo doručit pozemkovému úřadu, vlastníku a knihovním věřitelům. Těmto osobám náleželo právo stížnosti do 14 dnů.⁹⁸ Zde není přesně dáno, co se míní knihovními věřiteli. Mohli to být pouze hypotekární věřitelé nebo osoby, pro které na zabraném majetku vážnou práva. Podle JUDr. Jaromíra Sedláčka jde v tomto případě jen o nepřesnou dikci zákona a není důvod, proč omezovat stížnost pouze na hypotekární věřitele. Jakmile nabylo rozvrhové usnesení právní moci, nastala splatnost úkojových nároků. Dlužníkem je zde pozemkový úřad, takže stát, pokud byly pohledávky k placení přikázány. Placení probíhalo dvojím způsobem. První způsob byl v hotovosti, čímž se měli zaplatit pohledávky veřejnoprávní (daně, veřejné dávky), pohledávky z poměru služebního (pohledávky zaměstnanců na přejímaných nemovitostech na mzdu za posledního půl r. před převzetím), útraty úřední správy, zadržené úroky a umořovací splátky hypotekárních dluhů, zadržené renty, výživné a zaopatřovací požitky. Druhým způsobem byl zapsání do náhradové knihy, jako dluh státu.⁹⁹ Tímto způsobem byly placeny úkojové nároky z kapitálových pohledávek vážnoucích na nemovitostech. Úkojový nárok vlastníka byl splatný dnem

---

⁹⁷§104, §135, §190 a § 218 exekučního řádu

⁹⁸§52 zákona č. 329/1920 Sb., o převzetí a náhradě za zabraný majetek pozemkový

⁹⁹§60 zákona č. 329/1920 Sb., o převzetí a náhradě za zabraný majetek pozemkový

právoplatnosti rozvrhového usnesení, ale úročení nastalo již ode dne, kdy byla určena přejímací cena. Úroková míra byla 3% a mohla být zvýšena na 4%. Platit mohl pozemkový úřad hotově nebo zápisem do náhradové knihy. Ze strany vlastníka byla tato pohledávka nevypověditelná, ale náhradová banka mohla vypovědět pohledávky čtvrtletně a zaplatit ji hotově nebo dílčími úpisy.¹⁰⁰ Náhradové knihy znamenaly nový typ veřejných knih. Byly to soupisy náhradových pohledávek a práv k nim se vztahujících. Náhradové knihy byly vedeny u zemských soudů v Praze, Brně, Bratislavě, Košicích a Užhorodě. Náhradovou pohledávku bylo možno převést pomocí cesse, ale ta byla perfektní teprve vkladem nového věřitele. To samé platilo pro práva třetích osob, jimiž nebyla náhradová pohledávka zatížena před jejich zápisem do náhradové knihy. Zvláštní ustanovení platilo pro spoluvlastníky a spoluoprávněné. Náhradové pohledávky se zapsaly pro každého spoluvlastníka zvlášť a každý spoluvlastník obdržel náhradovou pohledávku rovnající se jeho podílu k úhrnu těchto podílů se srážkou závazků na ni váznoucích.¹⁰¹

Vládní nařízení o obvodových úřadovných pozemkového úřadu č.451/1920 Sb.

Podle §1 tohoto nařízení mohl pozemkový úřad při souhlasu svého správního výboru zřizovat dle potřeby po dohodě s ministerstvem financí obvodové úřadovny a určoval jejich sídlo a obvod působnosti. V §2 tohoto nařízení je uvedeno, že zřízení obvodové úřadovny vyhlášoval předseda pozemkového úřadu ve Sbírce zákonů a nařízení. Úřednictvo pro tyto obvodní úřadovny jmenoval předseda pozemkového úřadu, pokud jmenování nepříslušelo prezidentovi republiky a vládě.¹⁰² V §5 pak byly uvedeny pravomoci těchto obvodních úřadoven.

---

¹⁰⁰§61 zákona č. 329/1920 Sb., o převzetí a náhradě za zabraný majetek pozemkový

¹⁰¹SEDLÁČEK, Jaromír, *Pozemková reforma: pět civilistických úvah o záboru velkého majetku pozemkového a o tom, co se zábořem souvisí*. V Brně: Barvič & Novotný, 1922, Sbírká spisů právnických a národohospodářských, str. 166 - 190

¹⁰²§3 vládního nařízení o obvodových úřadovných pozemkového úřadu č.451/1920 Sb.

Zákon č. 118/1920 Sb., o hospodaření na zabraném majetku pozemkovém (h. z.)

Osoby, které hospodařily na zabraném majetku podle záborového zákona, na něm mohly hospodařit dále. K tomuto právu přibyla díky ustanovení §6 záborového zákona povinnost, aby hospodařily řádně. Záborový zákon vykládal jako osobu hospodařící vlastníka, pachtýře, nájemce a také oprávněné uživatele z důvodu služebního poměru. Tento zákon tedy upřesňoval, co se rozumí řádným hospodařením, dále pojednává o následcích za porušení tohoto řádného hospodaření. Ve své poslední části se zákon věnuje ochraně osob na zabraném majetku.

V první části uvádí zákon pojem řádného hospodaření. Dále zde je vymezen dozor pozemkového úřadu nad řádným hospodařením. Tímto zákonem nebylo zamýšleno, aby pozemkový úřad dohlížel pravidelně a stále na veškerý zabraný majetek a jeho úředníci, aby jezdili od stavení ke stavení a kontrolovali řádné hospodaření. Zákon je třeba vykládat tak, že pozemkovému úřadu se dostalo zákonného oprávnění podle potřeby a vážnosti jednotlivých případů dohlédnout na hospodaření určitého zabraného majetku. Zejména možnost se přesvědčit, zad stížnosti či upozornění proti řádnému hospodaření podaná na pozemkovém úřadě jsou odůvodněna.

Druhá část zákona je prováděcí k §6 z. z. ustanoveními o důsledcích porušení řádného hospodaření. Zákon rozeznává trvalý dozor a úřední správu jako následek porušení povinností řádného hospodaření. Důvody uvalení úřední správy na majetek jsou uvedeny v §11 h. z., kde to jsou:

1. je-li osoba, hospodařící na něm trvale nepřítomna, aniž zanechala tam svého zástupce.
2. jestliže osoba sama, ani její vedoucí úředník neosvědčují způsobilost řídit a zajistit řádné hospodaření a neustanoví-li v přiměřené lhůtě, určené k tomu pozemkovým úřadem, schopného odborníka.
3. jestliže hospodařící osoba opětovně hrubě poruší zásady řádného hospodaření nebo nedbá ustanovení tohoto zákona, zejména § 4., kde se

jedná o ohlašovací povinnost pozemkovému úřadu při prodeji dřeva a §§ 21., 22., kde se jedná o porušení práv zaměstnanců.

4. jestliže převzetí do správy vyžaduje nutného zabezpečení zásobování lidu potravinami a jinými předměty potřeby a pozemkovému úřadu byl učiněn návrh od příslušného úřadu.
5. jestliže nastaly vinou osoby hospodařící nebo její správy, mzdové a pracovní spory, jež ohrožují vážně řádné hospodaření.
6. dá-li pozemkový úřad výpověď osobě hospodařící po rozumu § 13. záborového zákona, a může-li zavedení úřední správy podstatně ulehčit převzetí zabraného majetku nebo zabránit, by zařízení nebylo zavlečeno.

Od pojmu vnučená správa bylo podle důvodové zprávy upuštěno, aby nedošlo k záměně s pojmem exekuční vnučené správy.¹⁰³ Bylo třeba stanovit okruh zaměstnanců, kterých se zákon týká. Z §21 h. z. je patné, že se přihlíží v první řadě k zaměstnancům zemědělským a lesním. Dále se v §23 h. z. píše o zaměstnancích, kteří jsou odpovědni za řádné hospodaření. V §22 h. z. je dále uvedeno, že se omezuje právo zaměstnavatelovo na výpověď, plní-li zaměstnanec ustanovení zákona o hospodaření na zabraném majetku. Podle § 75 n. z. se zaměstnanci na zabraných nemovitostech míní zaměstnanci zemědělství a lesní, podobně jako v §50 n. z. je nutné usuzovat, že zaměstnanec musel být v nějakém hospodářském vztahu k zabraným nemovitostem. zaměstnancem se tedy rozumí ten zaměstnanec, který je zaměstnán na zabraném majetku, takže jeho úkolem bylo pomáhat řádně hospodařit osobě, která měla povinnost řádně hospodařit. Ani zákon o hospodaření na zabraném majetku pozemkovém, ani zákon náhradový nepřihlížely k tomu, že do souboru zabraných nemovitostí mohly náležet též průmyslové závody. Nelze tedy pojem zaměstnance omezovat na zaměstnance, kteří se věnují polnímu nebo lesnímu hospodaření, ale jakémukoli hospodaření na zabraných nemovitostech. Rozhodným zde byl tedy znak, že se hospodaření dělo na zabraných nemovitostech. Hranice tedy nebyly jasně dané, což znamenalo, že do zaměstnanců na zabraných nemovitostech byly zahrnuty i osoby, které s pozemkovou reformou nějak hospodářsky nesouvisely.

---

¹⁰³http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t2373_00.htm

Smluvní volnost osoby hospodařící na zabraných nemovitostech nebyla záborem zásadně dotčena a tyto osoby mohli přijímat a propouštět zaměstnance podle všeobecných právních ustanovení. Omezení byly hospodařící osobě uloženy, pouze pokud se týkaly zabezpečení sociálního postavení zaměstnanců a ochrany zaměstnanců, pokud se ocitli v konfliktu s nařízeními svého službodárce nebo jeho zmocněnce a s předpisy o pozemkové reformě. Sociální postavení zaměstnanců obsahuje §21 h. z., kde je uvedeno, že pozemkový úřad dohlíží, aby byly řádně upraveny mzdové a pracovní poměry zemědělských a lesních zaměstnanců zabraného majetku a aby byly zajištěny jejich požitky při nemoci, invaliditě a stáří. Pozemkový úřad mohl tedy podle toho § dohlížet na řádný obsah smluv, co do mzdových a pracovních poměrů. Pozemkový úřad neurčoval tedy přímo právní poměr mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem, kteří mezi sebou uzavírali smlouvu služební, ale nepřímo mohl působit na její obsah. Porušení tohoto § bylo výslovně uvedeno jako důvod úřední správy. Ustanovení se vztahovalo jen na osoby, které jsou zaměstnány v zemědělském nebo lesním podniku. Nevztahovalo se to na osoby podniků, které jsou spojeny jen knihovní jednotou se souborem. Nepatřili sem třeba zaměstnanci v lihovaru či lesní pile. Další omezení hospodařících osob bylo, pokud se zaměstnanci ocitli v konfliktu s nařízeními svého zaměstnavatele nebo ustanoveními zákonů o pozemkové reformě. Zde se jednalo o to, že zaměstnanec nemohl být propuštěn či přeložen, pokud se zaměstnanec řídil předpisy o pozemkové reformě a nikoli předpisy smlouvy služební, kterou měl se zaměstnavatelem uzavřenou.¹⁰⁴

Zaměstnanci byly povinni podle §7 h. z. služební výkony dozorčích osob umožnit a účinně podporovat a všechny dotazy jejich přesně, úplně a podle nejlepšího vědomí správně zodpovědět. V jakém směru se měla tato podpora dít je uvedeno v § 6 h. z., kde osoby dozorčí měli právo prohlédnout veškerý zabraný majetek, jeho příslušenství a zařízení a za tím účelem vstoupit také do všech stavení nebo uzavřených míst, nebo dát sobě je otevřít za přítomnosti zástupce obce nebo politického úřadu, jestliže osoba na majetku hospodařící nebo její zástupce nejsou přítomni a nelze jich v přiměřené době přivolat. Mohli nahlédnout

---

¹⁰⁴SEDLÁČEK, Jaromír, *Pozemková reforma: pět civilistických úvah o záboru velkého majetku pozemkového a o tom, co se záborem souvisí*. V Brně: Barvič & Novotný, 1922, Sběrka spisů právnických a národohospodářských, str. 217 - 222

do veškerých knih a záznamů o vedení hospodářství. Osoby, hospodařící na majetku, a jejich zástupci byly povinni dát dozorčím osobám žádaná vysvětlení a vyjádření. Sankce za porušení těchto povinností byla dána v § 25 h. z., kde osoba, která porušila tyto povinnosti, bude potrestána politickým úřadem I. stolice peněžitou pokutou do 50.000 K nebo trestem vězení do jednoho měsíce. Podle §23 h. z. měli zaměstnanci odpovědní za hospodaření větší povinnosti. Pokud tyto osoby hrubě zanedbaly povinnost řádného hospodaření nebo přestoupily ustanovení zákona o hospodaření na zabraném majetku pozemkovém, byla stanovena sankce tak, že pozemkový úřad uloží hospodařící osobě, aby propustila dotyčného zaměstnance. Pokud by se tak nestalo, zavedl by pozemkový úřad úřední správu a byl pak legitimován dát výpověď sám. To je uvedeno v §23 h. z., kde je ještě zmíněno, že tento příkaz pozemkového úřadu platí jako zákonný důvod, aby mohl být služební poměr předčasně ukončen.

Pokud by byla na zabraný majetek uvalena úřední správa, tak podle §14 h. z., vstoupil úřední správce na místo zaměstnavatelovo a z úřední správy platí zaměstnancům služné a jiné služební požitky.¹⁰⁵ Úřední správce může dát zaměstnanci výpověď na základě služební smlouvy, ale může také novou služební smlouvu uzavřít. Úřední správce je jen nepřímým zástupcem hospodařící osoby a uzavíral tedy služební smlouvu vlastním jménem. Z toho vyplývá, že zaměstnavatelem je tedy stát, jehož orgánem je úřední správce. Služební smlouva přechodného rázu pomíjí, jakmile skončila úřední správa. U trvalých služebních smluv mohla hospodařící osoba dát zaměstnanci výpověď a zaměstnanec musel další nároky uplatnit proti státu. Hospodařící osoba však mohla projevit souhlas se služební smlouvou a zaměstnanec mohl pracovat dále pro hospodařící osobu.¹⁰⁶ Podle § 18 h. z. zrušil pozemkový úřad úřední správu, jestliže její činností bylo dosaženo sledovaného účelu, nebo jestliže odpadl její důvod a je-li v obou případech záruka, že bude trvale a rádně hospodařeno i po zrušení úřední správy,

---

¹⁰⁵ §16 zákona č. 118/1920 Sb., o hospodaření na zabraném majetku pozemkovém

¹⁰⁶ SEDLÁČEK, Jaromír, *Pozemková reforma: pět civilistických úvah o zaboru velkého majetku pozemkového a o tom, co se záborem souvisí*. V Brně: Barvič & Novotný, 1922, Sběrka spisů právnických a národohospodářských, str. 222 - 225

a že důvod uvalení úřední správy nebude se opakovat, protože osoba hospodařící nezavdá novou příčinu k jejímu uvalení.¹⁰⁷

Zákon č.166/1920 Sb., o úvěrové pomoci nabyvatelům půdy (zákon úvěrový)

Podle důvodové zprávy k tomuto zákonu by nemohla být pozemková reforma provedena bez úvěrové pomoci, která byla v poválečných letech ještě více naléhavá. V úvěrové pomoci bylo třeba rozlišit různé případy, na co má být úvěr použit. Tento zákon rozlišoval tedy úvěr držebnostní od provozovacího úvěru.¹⁰⁸

Držebnostní úvěr mohl být poskytnut k získání půdy do vlastnictví, kde mohl být až do výše devět desetin ceny půdy. Dále k získání hospodářských a obytných budov až do výše poloviny jejich ceny. Poslední možností, jak mohl být držebnostní úvěr použit, bylo na stavbu hospodářských a obytných budov, kde byla jeho maximální výše do devíti desetin ceny půdy a do poloviny ceny stavební, která byla schválena pozemkovým úřadem.¹⁰⁹ Legionářům, invalidům, jejich vdovám a sirotkům, jakož i vdovám a sirotkům po vojínech, kteří zemřeli následkem služby vojenské nebo i jiným válečným poškozcům mohla být poskytnuta další úvěrová pomoc z fondů zřízených k jejich podpoře, jestliže osobní vlastnosti a poměry uchazeče poskytovali záruku, že se i na usedlosti takto zadlužené udrží.¹¹⁰

Úvěr mohli poskytovat veřejné peněžní ústavy, které k tomu byly zmocněny. Poskytování úvěru probíhalo v dílčích dlužních úpisích, jejichž úrokovou míru a umořovací plán měli být stanoveny až dohodou pozemkového úřadu a ministerstva financí. Tyto dílčí dlužní úpisy požívaly sirotčí jistoty.¹¹¹ Tento úvěr byl dlouhodobý bez možnosti zvýšit úrok, umořovaný podle smlouvy. Ze strany věřitele byl nevypověditelný, dokud dlužník plnil převzaté

---

¹⁰⁷ §18 zákona č. 118/1920 Sb., o hospodaření na zabraném majetku pozemkovém

¹⁰⁸ http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t2516_00.htm

¹⁰⁹ §2 zákona č.166/1920 Sb., o úvěrové pomoci nabyvatelům půdy (zákon úvěrový)

¹¹⁰ §3 zákona č.166/1920 Sb., o úvěrové pomoci nabyvatelům půdy (zákon úvěrový)

¹¹¹ §4 zákona č.166/1920 Sb., o úvěrové pomoci nabyvatelům půdy (zákon úvěrový)

povinnosti.¹¹² Pokud nebyl takto poskytnutý úvěr plně splacen, nejméně však do desíti let od jeho poskytnutí, mohla být nemovitost jím zatížená zcizena. Zcizení mezi živými vyžadovalo souhlasu pozemkového úřadu. Pokud nesouhlasil, tak mohl zcizovanou nemovitost převzít do vlastnictví stát za cenu, kterou určil soud, pokud nedošlo k dohodě. Souhlasu pozemkového úřadu nebylo třeba, když se jednalo o převod mezi manželi nebo z rodičů na děti. Vlastnické právo nástupců bylo však omezeno jako právo jejich předchůdců.¹¹³

Na základě §§ 13 a 14 tohoto zákona bylo možné získat provozovací úvěr k opatření živého i mrtvého zařízení a jiných provozovacích prostředků. Tento úvěr mohl být poskytnut družstvům osob nebo sdružením, která se skládala z malých zemědělců, domkařů, drobných živnostníků, zemědělských a lesních zaměstnanců. Podmínkou pro získání úvěru bylo, že družstva a sdružení musela mít stanovy, které vyhovovaly podmínkám pozemkového úřadu. Dále se musely podrobit zvláštním podmínkám pozemkového úřadu a jeho dozoru. Úvěr poskytoval pozemkový úřad v hotovosti ze svých fondů nebo tím, že převzal jménem státu podpůrné ručení až do poloviny prokázané ztráty za příslušný závazek družstva či sdružení.¹¹⁴ Tím chtěl zákonodárce podle důvodové zprávy předejít, aby se úvěry neposkytovaly lehkomylně.¹¹⁵ Zákon limituje v §15 výši úvěrových záruk na 200 miliónů korun československých. Tato záruka byla podle důvodové zprávy přiměřeného rozsahu pro provádění reformy v letech 1920 až 1921. Poté se teprve mělo zjistit, zda bude potřeba tento limit vůbec navyšovat.¹¹⁶

Podle zpravodaje tohoto zákona, poslance za československou národní demokracii, Cyrila Svozila měl tento zákon pomáhat lidem, aby mohli nabýt hospodářské samostatnosti. Účelem zákona bylo, aby nerozhodoval kapitál o tom, kdo se postaví na vlastní nohy a vybuduje si fungující hospodářství, ale čistě hospodářova práce.¹¹⁷

---

¹¹² §6 zákona č.166/1920 Sb., o úvěrové pomoci nabyvatelům půdy (zákon úvěrový)

¹¹³ §8 zákona č.166/1920 Sb., o úvěrové pomoci nabyvatelům půdy (zákon úvěrový)

¹¹⁴ §13 zákona č.166/1920 Sb., o úvěrové pomoci nabyvatelům půdy (zákon úvěrový)

¹¹⁵ http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t2516_00.htm

¹¹⁶ http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t2516_00.htm

¹¹⁷ <http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/128schuz/s128002.htm>

vládní nařízení, jímž se stanoví závazné stupnice cen pro vyměření náhrady za zabraný majetek pozemkový státem převzatý č.53/1921 Sb.

Při vyměřování náhrady za zabraný pozemkový majetek převzatý státem podle náhradového zákona měli být dány základní ceny vypočítané podle tabulek uvedených v tomto nařízení.¹¹⁸ Náhrady za převzatý zabraný majetek se měli vyměřovat zpravidla cenou základní s výhradou použití § 42 náhradového zákona, kde jsou stanoveny stupně pro snížení ceny podle velikosti převzaté půdy. Pokud zvláštní okolnosti cenu převzatého majetku podstatným způsobem snižovaly nebo zvyšovaly, tak měla být vyměřena náhrada cenou poměrně vyšší nebo nižší. Tyto přírážky však nesměli překročit, pokud se to týkalo srážky, při půdě bez budov 5%, při půdě s budovami a vinice na Slovensku a v Podkarpatské Rusi a při lesním majetku 10%, při budovách bez půdy převzatých 15% základní ceny.¹¹⁹ Za okolnosti, které podstatně zvyšovaly cenu majetku, se pokládaly zejména, pokud ležel majetek v obvodu větších měst a průmyslových středisek, pokud byl majetek v nadprůměrném hospodářském stavu s dobře zchovalými budovami a s plodností půdy mimořádně zvýšenou vydatným hnojením.¹²⁰ Okolnosti podstatně snižující cenu majetku byly zejména, pokud byl majetek rozptýlen nebo špatně přístupný od veřejných komunikací, ve špatném hospodářském stavu se sešlými budovami a půdou špatně obdělanou.¹²¹ Dále zde bylo uvedeno, jak postupovat při oceňování příslušenství z převzatého majetku. Toto nařízení dále obsahovalo tabulky pro stanovení ceny v jednotlivých oblastech.

---

¹¹⁸§1 vládního nařízení, jímž se stanoví závazné stupnice cen pro vyměření náhrady za zabraný majetek pozemkový státem převzatý č.53/1921 Sb.

¹¹⁹§3 vládního nařízení, jímž se stanoví závazné stupnice cen pro vyměření náhrady za zabraný majetek pozemkový státem převzatý č.53/1921 Sb.

¹²⁰§4 vládního nařízení, jímž se stanoví závazné stupnice cen pro vyměření náhrady za zabraný majetek pozemkový státem převzatý č.53/1921 Sb.

¹²¹§5 vládního nařízení, jímž se stanoví závazné stupnice cen pro vyměření náhrady za zabraný majetek pozemkový státem převzatý č.53/1921 Sb.

Zákon č.77/1922, kterým se vydávají přechodná ustanovení k zákonu ze dne 8. dubna 1920, čís. 329 Sb. z. a n. (zákonu náhradovému), pokud jde o převzetí a náhradu za jednotlivé parcely nebo části parcel ze zabraného majetku pozemkového.

Přídělové řízení podle §2 provedl nejdříve pozemkový úřad a zakončil jej vydáním prozatímní přídělové listiny. Soudy provedly podle tohoto zákona řízení přijímací včetně vyhlášky výpovědi, ocenění parcel a náhrady nákladů na parcely vynaložených. Dále soudy prováděli knihovní zápisy a rozvrh přijímací ceny.¹²² U tohoto zákona tedy docházelo ke kombinování zásad náhradového zákona s předpisy zákona o zajištění půdy drobným pachtýřům.¹²³

Vlastníku pozemku zde byla poskytnuta možnost, aby mohl uplatnit své nároky podle § 11 záborového zákona, dokud neuplynula jeho lhůta k vyjádření. Pokud je neuplatnil v zákonné lhůtě, tak se mělo za to, že souhlasí.¹²⁴ Uplatnil-li nárok podle §5 tohoto zákona, vyčkali soudy do rozhodnutí pozemkového úřadu. V dalším řízení přistoupil soud podle §6 a §7 tohoto zákona k ocenění parcely a případných nákladů vynaložených na parcelu za účelem docílení příští žně. Kromě náhrady podle předpisů k tomu stanovených určil soud podle §9 tohoto zákona ještě přírážku 35% k náhradě za parcelu pro účely nákladů způsobených státním prováděním tohoto zákona a k úhradě ztrát na dávce z majetku a z přírůstků na majetku podle § 5 zákona ze dne 12. srpna 1921; č. 323 Sb. z. a n. Dvě sedminy přírážky příslušely pozemkovému úřadu pro fond dle § 79 náhrad. zákona, tři sedminy pozemkovému úřadu pro finanční správu na účet dávky z majetku a dvě sedminy finanční správě k úhradě nákladů způsobených státním prováděním tohoto zákona.¹²⁵ Přechodnost tohoto předpisu byla dána §18, kde bylo uvedeno, že předpisy jeho platí až do konce r. 1924 a dále byla stanovena v

---

¹²²§2 Zákona č.77/1922, kterým se vydávají přechodná ustanovení k zákonu ze dne 8. dubna 1920, čís. 329 Sb. z. a n. (zákonu náhradovému), pokud jde o převzetí a náhradu za jednotlivé parcely nebo části parcel ze zabraného majetku pozemkového.

¹²³http://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/tisky/t3369_00.htm

¹²⁴§4 Zákona č.77/1922, kterým se vydávají přechodná ustanovení k zákonu ze dne 8. dubna 1920, čís. 329 Sb. z. a n. (zákonu náhradovému), pokud jde o převzetí a náhradu za jednotlivé parcely nebo části parcel ze zabraného majetku pozemkového

¹²⁵§14 Zákona č.77/1922, kterým se vydávají přechodná ustanovení k zákonu ze dne 8. dubna 1920, čís. 329 Sb. z. a n. (zákonu náhradovému), pokud jde o převzetí a náhradu za jednotlivé parcely nebo části parcel ze zabraného majetku pozemkového

§15 přípustnost použití předpisů do jistých hranic výměry přidělu. Naléhavost zákona byla dána povahou věci, protože šlo v první řadě o rychlé provedení přidělu a převodu půdy k účelům stavebním.¹²⁶

**vládní nařízení o náhradních knihách a náhradních bankách
č.360/1922 Sb.**

Náhradová banka vykonávala jménem státu účetní a pokladní služby pro náhradové pohledávky přikázané jí státním pozemkovým úřadem. Účty byly veřejné v tom smyslu, že náhradová banka byla povinna na požádání osoby, která osvědčila právní zájem, vydat úřední výpis z účtu za poplatek stanovený náhradovou bankou po dohodě se státním pozemkovým úřadem.¹²⁷ Náhradová banka vykonávala jménem státu také účetní a pokladní službu a správu pohledávek z úvěrů, poskytnutých uchazečům o úvěr dle §4 odst. 3., úvěrového zákona a dle §64 odst. 2., náhradového zákona.¹²⁸ Náhradovými bankami podle tohoto nařízení mohli být Hypoteční banka česká v Praze, Hypoteční banka moravská v Brně, Slezský pozemkový úvěrní ústav v Opavě, spořitelny dle spořitelního zákona. Dále to mohli být ústavy, které byly oprávněny vydávat zástavní listy, pokud se přihlásili k této službě jednotlivě nebo hromadně prostřednictvím svého svazu a pověřil-li je státní pozemkový úřad touto službou. Dále mohli náhradovými bankami být ústavy, které k tomu byly určeny vládou. Agenda náhradových bank měla být vedena odděleně od jejich ostatních obchodů. Státní úřad mohl podle §17 tohoto nařízení provádět dozor nad příslušnými odděleními ústavů, které vykonávaly službu náhradové banky.

---

¹²⁶http://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/tisky/t3369_00.htm

¹²⁷§2 vládního nařízení o náhradních knihách a náhradních bankách č.360/1922 Sb.

¹²⁸§3 vládního nařízení o náhradních knihách a náhradních bankách č.360/1922 Sb.

Zákon č. 93/1931 Sb., kterým se vydávají další předpisy o právním poměru k přidělené půdě (Malý zákon přidělový).

Tímto zákonem se měnily a doplnily předpisy o právním poměru k přidělené půdě, obsažené v zákoně přidělovém, kde byla omezena dispoziční vázanost s přidělenou půdou. V §2 tohoto zákona bylo však nabyvatelům půdy, kterým nebyla přidělena jako rolnický nedíl, dovoleno ji propachtovat, zcizit mezi živými a zatížit při výměře až do 5 ha nabyté půdy do 5 let, v ostatních případech do 10 let, počítaných od knihovního vkladu vlastnického práva, stal-li se však vklad práva vlastnického před účinností tohoto zákona, počítaných ode dne jeho účinnosti, jen se svolením státního pozemkového úřadu. Ve 2. odstavci tohoto paragrafu je dále uvedeno, že po 5 a 10 letech, potřebují tito nabyvatelé svolení ke zcizení a zatížení i nadále, dokud bude váznout na nemovitostech jimi ze zabrané půdy nabytých pohledávka státu, státních fondů nebo náhradové banky z poskytnutého úvěru. Podle odstavce 4 není tohoto svolení třeba, pokud se jedná o zcizení mezi manžely nebo z rodičů na potomky, při čemž noví nabyvatelé jsou omezeni na tutéž celkovou dobu, jako původní nabyvatelé. Svolení nebylo také třeba, pokud by se jednalo o nájem obytných místností nebo obytných budov, které neslouží k hospodaření na nabyté půdě.¹²⁹

Podle důvodové zprávy k tomuto zákonu je v něm uvedeno označení nabyvatel půdy, které mělo vystihnout všechny druhy nabyvatelů i předmětů nabytí, zejména ovšem zahrnout všechny nabyvatele, kteří získali půdu trhovými smlouvami, uzavřenými s vlastníky, avšak zkráceným řízením přidělovým, to jest za podmínek, jež státní pozemkový úřad zpravidla ukládal při řádném řízení přidělovém.

Podle §6 tohoto zákona byly platební příkazy, kterými státní pozemkový úřad uložil zaplacení nedoplatků přidělových cen v 30 denní lhůtě od doručení, exekučními tituly pro soudní exekuci a nepotřebují potvrzení vykonatelnosti. V této věci již nejvyšší soud rozhodl, že platební rozkaz, jímž uložil státní pozemkový úřad přidělci zaplacení přidělové ceny, jest rozhodnutím správního úřadu podle § 1, čís. 12 exekučního řádu a titulem pro soudní exekuci, zároveň, že

---

¹²⁹PAVEL, Antonín, *Pozemková reforma československá*. Praha: Novina, 1937, str. 1

není tu třeba potvrzení vykonatelnosti (nejvyšší soud, 5./IV. 1929, R II. 130/29, Vážný 8855).¹³⁰

vládní nařízení, kterým se ruší pozemkový úřad a jeho působnost se přikazuje ministerstvu zemědělství č.22/1935 Sb.

Tímto nařízením se rušil pozemkový úřad a jeho působnost, jakož i jeho předsedy, zahrnující do toho jejich práva a povinnosti, přikazovalo se ministerstvu zemědělství.¹³¹ Příjmy a výdaje spojené s agendou pozemkového úřadu se zaúčtovali do státního rozpočtu na rok 1935.¹³² Toto nařízení nabylo účinnosti 1. května 1935.

Vládní nařízení, kterým se mění předpisy o právním poměru k přidělené půdě č.125/1935 Sb.

Zemědělská krize si vyžádala prodloužení péče o právní ochranu drobných přídělců. A proto toto nařízení měnilo §2 odst. 1 zákona č 93/1931 Sb. (malého zákona přidělového) tak, že půdu, která nebyla přidělena jako rolnický nedíl, bylo dovoleno propachtovat, zcizit mezi živými a zatížit jen se svolením ministerstva zemědělství. Při výměře do 5 ha veškeré této půdy do šesti let, v ostatních případech do deseti let, počítaných od knihovního vkladu vlastnického práva původním nabyvatelům, pokud se však stal vklad vlastnického práva před 12. červnem 1931, tak se počítala doba od tohoto dne.¹³³ Toto nařízení nabylo účinnosti 12. června 1935.

A dále byly nařízením ze dne 23 července 1933 č. 158 Sb. z. a n. změněny úvěrové směrnice. Podle tohoto nařízení může být napříště poskytnut úvěr držečům také na úhradu pořizovacích nákladů na zařízení, která trvale zvyšují hodnotu přídělci půdy. Úvěr provozovací, který byl dříve možný pouze pro družstva, je nyní možné čerpat i jako jednotlivec. Dále novela upravila řízení,

---

¹³⁰http://www.psp.cz/eknih/1929ns/ps/tisky/t0898_00.htm

¹³¹ §1 vládního nařízení, kterým se ruší pozemkový úřad a jeho působnost se přikazuje ministerstvu zemědělství č.22/1935 Sb.

¹³² §3 vládního nařízení, kterým se ruší pozemkový úřad a jeho působnost se přikazuje ministerstvu zemědělství č.22/1935 Sb.

¹³³ §1 vládního nařízení, kterým se mění předpisy o právním poměru k přidělené půdě č.125/1935 Sb.

které směřovalo k dobytí pohledávek, a to zejména řízení dražební a stanovila, že při úvěrech poskytnutých podle tohoto zákona jsou exekučním titulem i výpisy z hlavních knih nebo účtů, stvrzené Státním pozemkovým úřadem.¹³⁴

---

¹³⁴PAVEL, Antonín, *Pozemková reforma československá*. Praha: Novina, 1937, str. 1

Způsob a provádění pozemkové reformy.

V období 1919 až 1921, kdy zákony pro pozemkovou reformu byly teprve připravované nebo nebyly zcela kompletní, byly provedeny k uklidnění zájemců o půdu předběžné akce přidělové. Do nich patřil příděl zemědělské půdy do vnučeného pachtu. Podle §63 zákona č. 215/1919 Sb. uložil úřad podle místních poměrů osobám hospodařících na půdě zabrané, aby oprávněným uchazečům dali do pachtu přiměřenou výměru půdy na dobu nejdéle 6 let. Půdu takto obdrželo 265 182 pachtýřů, na rodinu to vycházelo zhruba 0.53 ha. Později byly pachtý přeměněny v řádném řízení přidělovém do vlastnictví. Dále do předběžných přidělových akcí patřil příděl stavební půdy. Důvod tohoto předběžného přídělu stavební půdy bylo zmírnění bytové krize na venkově a na obvodu měst. V této akci bylo takto přiděleno 32 601 uchazečům zhruba 6311 ha půdy. Dále do této akce patřil příděl půdy rozptýlené, který se týkal parcel, které mohl velkozávod postrádat pro jejich velkou vzdálenost nebo nepatrnou výměru. Rozsah přídělu rozptýlené půdy byl 9302 ha.

Výkup dlouhodobých pachtů se prováděl podle zákona ze dne 27. května 1919 č. 318 Sb. z. a n.. Prováděly ho okresní soudy a umožnil pachtýřům nebo podpachtýřům pozemku státního, zabraného, zemsko-deskového, církevního nebo nadačního výkup malopachtu, který trval nejméně od 1. října 1901, pokud tímto výkupem nevzrostla držba uchazeče nad 8 ha. Cena za takto získanou půdu byla stanovena soudem, podle cen pozemků v téže krajině z r. 1913. Celkem takto soudy přiznali 101 119 ha půdy pro 128 557 pachtýřů.

Jakmile byly dokončeny předběžné přidělové akce, nastalo období řádného přidělového řízení a zkráceného přidělového řízení. Pozemkový úřad uzavíral s vlastníky dohody, které stanovily na několik let rozsah přejímané půdy, popřípadě celkové vyřešení reformy na daném souboru. Definitivní příděl se prováděl dvěma způsoby:

1. Řádné řízení přidělové

V tomto řízení úřad zabranou půdu převzal a vybraným uchazečům potom sám přidělil za cenu, kterou jim předepsal. Návrhy přidělového komisaře a obvodní ústředny upravovalo a schvalovalo ústředí.

2. Zkrácené řízení přidělové

Toto řízení probíhalo tak, že se souhlasem vlastníka i uchazeče o půdu byla uzavřena kupní smlouva, která byla schválena Pozemkovým úřadem.

Drobný příděl shrnuje veškeré případy přídělu pod 30 ha půdy. Většinu drobného přídělu obdrželi drobní zemědělci jako doplněk jejich stávající držby.¹³⁵ Přídělová cena byla určována podle skutečné bonity pozemků. Ty byly zařazeny do 8 bonitních tříd a pro každou třídu byla předepsána průměrná přidělová cena za 1 ha.¹³⁶ Do 1. ledna 1936 obdrželo drobný příděl 631 282 nabyvatelů, jež byli vlastním těžištěm a nositelem pozemkové reformy. Do drobného přídělu se řadila také akce kolonizační, která vytvořila 3068 nových usedlostí s výměrou 38 501 ha.

Z důvodu dvorcové soustavy našeho zemědělského podniku by parcelace znehodnotila jeho stavební a jiné hodnoty. Proto byly podle §24 a §25 přidělového zákona a podle §50 náhradového zákona z budov a jádra pozemků cele přejímaných dvorů vytvořeny tzv. zbytkové statky, které podle vládních nařízení č. 117/1922 Sb. a č. 74/1923 Sb. jsou hospodářskými jednotkami, jejichž výměra činí alespoň 30 ha. Přidělovány byly útvaram veřejnoprávním či osobám, které pozemková reforma poškodila, jako byli nájemci či zaměstnanci zabrané půdy. Průměrná výměra jednoho zbytkového statku činila 99 ha.¹³⁷ Přídělová cena za zbytkové statky byla určována pro každý objekt samostatně s ohledem na jeho vlastnosti, takže stav, bonitu, scelení a polohu pozemků aj.¹³⁸ Na Slovensku a Podkarpatské Rusi byly vedle zbytkových statků a drobných přídělů přidělovány ještě objekty nad 30 ha, jako zvláštní skupina přídělů.¹³⁹ V zabrané půdě bylo 61% čistě lesní půdy. Ta se dostala do majetku státu, a pokud ji podle §1

---

¹³⁵PAVEL, Antonín, *Pozemková reforma československá*. Praha: Novina, 1937, str. 1 - 7

¹³⁶MICHL, Jaroslav, NOVÝ Josef, PETRŮV František, *Revise první pozemkové reformy*. Praha: Orbis, 1948, str. 264

¹³⁷PAVEL, Antonín, *Pozemková reforma československá*. Praha: Novina, 1937, stroku 1 - 7

¹³⁸MICHL, Jaroslav, NOVÝ Josef; PETRŮV František; *Revise první pozemkové reformy*. Praha: Orbis, 1948, str. 264

¹³⁹ČERVINKA, Droku Eugen. *Jak byla provedena pozemková reforma na velkostatech římsko-katolické církve*. Praha: Nakladatelství Volné myšlenky, 1933. str. 7

přídělového zákona nepodržel stát, byla určena pro příděl obcím a jiným veřejným svazům. Jednotlivci zde přicházeli v úvahu jen výjimečně. Příděl půdy na Slovensku probíhal velmi pomalu a musel se jím zabývat i ministerská rada, která vyslovila souhlas s předsedou státního pozemkového úřadu K. Viškovským k navýšení počtu pracovních sil a finančních prostředků na jejich zabezpečení. Provádění pozemkové reformy na Slovensku však stále nedosahovalo výsledků, které byly plánované. Zde se v přídělové akci ukázalo, že legislativa a výkonný aparát pozemkové reformy měl velké mezery. Tyto komplikace se částečně podařilo vyřešit vládním nařízením o obvodových úřadovnách státního pozemkového úřadu. Na jeho základě se začaly zřizovat stálé přídělové komiseriáty.¹⁴⁰ Organizace státního pozemkového úřadu byla třístupňová a to ústředí, obvodové úřadovny a příděloví komisaři. Obvodové úřadovny směly udělovat svolení ke zcizení, dělení, zavazení a k pachtu na půdě v pozemkové reformě získané nebo zabrané. Toto mohli udělovat pouze u půdy, jejíž výměra nepřesahovala 10 ha. Obvodové úřadovny byly rozděleny do menších oblastí, kde pracovali příděloví komisaři. Ti připravili s místními zájemci provedení úkolů, které spadaly do kompetence ústředí a obvodových úřadoven.¹⁴¹

Důležitým sociálním úkolem bylo zabezpečení zaměstnanců, kteří prováděním reformy ztráceli zaměstnání. Proto náhradový zákon v §75 stanovil tyto způsoby jejich zabezpečení:

1. Přídělem půdy.

Takto bylo zajištěno 25,3% zaměstnanců, kteří byli reformou dotčeni. Takto obdrželi 65 251 ha přídělu tak, že dělník obdržel průměrně 1,2 ha, deputátník 1,6 ha, zřízenec 4,2 ha a úředník 67,9 ha.

2. Zprostředkováním nebo opatřením dalšího zaměstnání.

Pozemkový úřad opatřil další práci 12 672 zaměstnancům na půdě zbytkových statků a na půdě zabrané.

---

¹⁴⁰KRAJČOVIČOVÁ, Nataša, *Předpoklady realizácie pozemkovej reformy na Slovensku v medzivojnovom období*, In.: Československá pozemková reforma 1919 – 1935 a její mezinárodní souvislosti, Sborník z příspěvků z mezinárodní vědecké konference konané ve dnech 21. a 22. dubna 1994, Uherské Hradiště, 1994, str. 13 - 16

¹⁴¹PŠENÍČKOVÁ, Jana, *Zbytkové statky v Čechách 1919 – 1948*, Praha: Státní ústřední archiv, 1998, str. 9 - 10

3. Peněžítým odškodněním.

Pokud nepřicházela v úvahu ani jedna z předchozích možností, bylo poskytováno peněžité odškodnění. Pro tuto formu se rozhodlo 32 195 zaměstnanců. Průměrně připadalo na jednoho dělníka 3429 Kč, deputátníka 5177 Kč, zřízence 9769 Kč a na úředníka 31 324 Kč. Náklady spojené s těmito způsoby uhrazoval kolonizační fond.

4. Zaopatřením starobním a invalidním.

K tomu byl zřízen podle §73 náhradového zákona a podle vládních nařízení č.220/1922 Sb. a č.29/1923 Sb. fond pro zaopatření zaměstnanců velkostatků. Oprávněný čerpat prostředky z tohoto fondu musel prokázat, že v den převzetí majetku, na němž byl zaměstnán, dosáhl věku 65 let nebo musel prokázat svou invaliditu po dosažení věku 60 let. Fond vyplatil takto na důchodech do 1. ledna 1936 částku, která byla zhruba 380 000 000 Kč. To bylo jedinečné pouze pro naši pozemkovou reformu a v ostatních státech se vůbec tento sociální rozměr nevyskytoval.

Finanční provádění reformy bylo zcela odděleno od státní pokladny a probíhalo v samostatných státních fondech, které podléhaly pravidelné kontrole Nejvyššího účetního kontrolního úřadu, jemuž byly předkládány i jejich každoroční uzávěrky. Kromě této kontroly zasílal pozemkový úřad každý měsíc podrobný výkaz vkladů a plateb náhradového fondu ministerstvu financí a Nejvyššímu účetnímu kontrolnímu úřadu. Fondů bylo zřízeno hned několik:

1. Fond náhradový.

Tento fond měl kapitál pro převzetí a přiděl půdy. Od státu obdržel zálohu 150 mil. Kč, kterou měl z případného přebytku vrátit. Tato záloha byla podle §79 odst.1 zákona č. 329/1920 Sb. ve znění novely č. 220/1922 Sb. zařazena do státního rozpočtu v ročních splátkách po 50 milionech Kč a to nejpozději do konce r. 1924. Do fondu plynuly finance z přidělové ceny, pachtovné, výnos z půdy přechodně spravované či úroky z přidělové ceny. Z tohoto fondu se vyplácejí náhrady bývalým vlastníkům, kolonizačnímu fondu se odvádí 15% přírážka na zaměstnance a srážka latifundijní, státní finanční správě se odvádí 15% dávka z majetku. Fond měl svoji účtárnu a

pokladnu obstarávala Poštovní spořitelna. Celkový obrat tohoto fondu byl do roku 1933 přes 28 miliard.¹⁴²

2. Státní kolonizační fond.

Ten byl dotován státem jednou pro vždy 20 mil. Kč na základě zákona č. 166/1920 Sb. Zde byl pojmenován, jako Všeobecný fond pro podporu vnitřní kolonizace a až r. 1935 byl vyhláškou ministerstva zemědělství č. 145 Sb. přejmenován na státní kolonizační fond. Pozemkovému úřadu bylo stanoveno, aby vydal stanovy pro tento fond. Ty byly vydány vyhláškou státního pozemkového úřadu ze dne 30. října r. 1922, č. 375 Sb. Ta byla postupně novelizovaná vyhláškami č. 49/1923, č. 141/1931, č. 159/1933. Úkoly fondu byly podle §4 stanov, podpora vnitřní kolonizace poskytováním levného úvěru k zaplacení přídělové ceny půdy a budov a jiného zařízení na přidělené půdě a úvěru provozovacího podle úvěrového zákona. V §5 pak bylo definováno, co se rozumí pojmem vnitřní kolonizace. Bylo to usazení uchazečů o půdu na rozděleném zemědělském velkopodniku nebo na oddělených od něho částech. Nebo to byl přiděl půdy k rozšíření stávajících podniků zemědělských na podniky soběstačné. V posledním odstavci ji dále definuje, jako převod dosavadního zemědělského velkopodniku nebo jeho částí do pachtu nebo vlastnictví družstva osob, jmenovaných v §1 odstavce 1. a 2. zákona č. 82/1920 Sb.¹⁴³ Jeho příjmy tvořily přirážky k ceně přídělové na zajištění zaměstnanců, latifundijní srážky, pokuty a tresty uložené v pozemkové reformě a poplatky za udělení souhlasu ke zcizení a pronájmu zabrané půdy. Správu vedla účetně i pokladně Zemská banka. Úkol byl jednak úvěrový, tak sociální, kde zajišťoval poškozené zaměstnance. Celkový obrat tohoto fondu činil do r. 1933 4,1 miliardy Kč.

3. Fond pro zaopatření zaměstnanců velkostatku.

Ten obdržel jednou pro vždy státní dotaci 5 mil. Kč. Příjmy tohoto fondu tvoří příspěvky, které odváděli vlastníci zabraného majetku ve výši 3 Kč za každý ha své zabrané a dosud nepřevzaté půdy, která přesahovala 250

---

¹⁴²PAVEL, Antonín, *Pozemková reforma československá*. Praha: Novina, 1937, str. 7 - 9

¹⁴³MICHL Jaroslav, NOVÝ Josef, PETRŮV František, *Revize první pozemkové reformy*. Praha: Orbis, 1948, str. 271 - 273

ha. Funkci měl ryze sociální, vyplácel zaopatřovací požitky zaměstnancům zabraného majetku, kteří byli existenciálně dotčeni pozemkovou reformou. Peníze byly vypláceny také jejich vdovám a sirotkům. Jeho správu vedlo 7členné kuratorium, které jmenoval pozemkový úřad v dohodě s ministerstvem sociální péče. Účetní uzávěrky, které byly schvalovány oběma těmito úřady, byly předkládány Nejvyššímu účetnímu kontrolnímu úřadu. Celkový obrat tohoto fondu do r. 1933 činil 258 mil. Kč.

4. Fond českých legionářů pro pozemkovou reformu.

Ten byl dotován 1 mil. Kč od Kanceláře československých legií při ministerstvu národní obrany. Obdržel také 1,3 mil. Kč od pozemkového úřadu ze státního fondu kolonizačního.¹⁴⁴ Účelem tohoto fondu je podle §3 stanov úvěrová podpora čs. legionářů, vdov a sirotků po padlých nebo nezvěstných legionářích, nebo takových příbuzných po padlých nebo nezvěstných legionářích, jejichž výživa byla úplně závislá na výdělku padlého nebo nezvěstného legionáře. Úvěr mohl být poskytnut i osobám, které získali z pozemkové reformy půdu, jako doplněk své usedlosti, ale jen v poměru k výměře půdy získané při provádění pozemkové reformy. Správu fondu vede podle §4 stanov ministerstvo zemědělství. Zápůjčky navrhovalo kuratorium, které se skládalo z 5 členů. Předsedy, kterého jmenoval ministr zemědělství, z řad úředníků na svém úřadě a 4 přísedících, z nichž 2 jmenovala kancelář čs. legií při ministerstvu národní obrany, popřípadě přímo toto ministerstvo. Zbylé dva přísedící jmenoval také ministr zemědělství. Všichni byli jmenováni na dobu 6 let. Toto kuratorium bylo sborem poradním a činilo ministerstvu zemědělství návrhy na povolení zápůjček a jejich podmínek.¹⁴⁵ Poskytoval legionářům a jejich pozůstalým, pokud nabyli přídělu, provozovací úvěr, který byl doplňkový nad meze obecně stanovené. Celkový obrat tohoto fondu do r. 1933 činil 24,8 mil. Kč.

---

¹⁴⁴PAVEL, Antonín, *Pozemková reforma československá*, Praha: Novina, 1937, str. 7 - 9

¹⁴⁵MICHL Jaroslav, NOVÝ Josef, PETRŮV František, *Revize první pozemkové reformy*, Praha: Orbis, 1948, str. 274 - 276

5. Náhradová banka pro pozemkovou reformu

Ta byla zřízena v říjnu 1923 při Poštovní spořitelně a podle §2 vl. nař. č. 361/1922 Sb. používá pro tuto službu označení: Poštovní spořitelna. Náhradová banka pro pozemkovou reformu. Poštovní spořitelna vykonávala službu náhradové banky odděleně od své činnosti. Neměla základního jmění a její úkol byl úvěrový. Úřad jí přikazoval náhradové pohledávky, které banka zapisovala do náhradové knihy a úročila je 3%. Podle §60 zákona č. 329/1920 Sb. to byla pohledávka bývalého vlastníka vůči státu. Náhradová kniha byla podle vládního nařízení č. 360/1922 Sb. kniha účtů náhradové banky. Účty byly veřejnými v tom smyslu, že osobě, která osvědčila právní zájem, vydala banka úřední výpis z účtu za poplatek. V účtech náhradové banky se zapisoval náhradový věřitel, změny a omezení v jeho osobě. Dále se sem zapisovala náhradová pohledávka s veškerým příslušenstvím, údaje o splatnosti, vypověditelnosti a všechny změny a omezení, týkající se náhradových pohledávek kromě pravidelných umořovacích splátek. Do náhradové knihy se také zapisovala zástavní práva a břemena, nabytá na náhradové pohledávce a jejích úrocích, jakož i omezení a změny vztahující se na osobu věřitelů nebo jejich pohledávek. Pokud by toto nebylo v náhradové knize uvedeno, bylo by to vůči státu v této části neúčinné. Náhradová kniha byla tedy podobná pozemkové knize. Proto se v případech, kdy předpisy pro náhradovou knihu nebyly upraveny v zákoně, používalo analogie zákonných ustanovení o pozemkové knize. Tedy zápisem do náhradové knihy se stává původní obligační pohledávka obligací věcnou, k níž mohou vzniknout práva pouze zápisem do náhradové knihy na podkladě veřejné či legalizované listiny. Do působnosti náhradové banky náleželo ještě vydávání výkupních listů pozemkových, vydávání pozemkových listů úvěrových a správa přikázaných úvěrů.¹⁴⁶ Na základě těchto pohledávek povoloval úřad přidělcům držebnostní hypoteční úvěry, které banka spravovala účetně i pokladně. Tato instituce se však uplatnila

---

¹⁴⁶MICHL Jaroslav, NOVÝ Josef, PETRŮV František, *Revise první pozemkové reformy*. Praha: Orbis, 1948, str. 277 - 281

v pozemkové reformě velmi málo a k 1. lednu 1936 bylo v náhradové knize pouze 99 pohledávek ve výši 69,2 mil. Kč.

Úkoly reformy byly uskutečněny za vydatné státní úvěrové pomoci pro nabyvatele. Zákonný základ této pomoci byl v zákoně úvěrovém ze dne 11. března 1920, č. 66 Sb. z. a n. ve znění vládního nařízení č.158/1933 Sb. Držebnostní úvěr byl určen k zaplacení půdy či budov, k provedení nutných staveb hospodářských a obytných nebo k zaplacení nákladů na zařízení, která trvale zvyšovala hodnotu půdy. Provozovací úvěr slouží k opatření nezbytného živého i mrtvého inventáře. Celkem byly poskytnuty nabyvatelům půdy úvěry ve výši 2,6 miliardy Kč. Během hospodářské krize ve 30. letech se nároky na poskytnutí úvěru zvýšily. Krize znamenala velký problém pro hospodáře a často nebyli schopní splácet své dluhy věřitelům. Na Slovensku bylo v roce 1932 více než 83 000 exekucí, z čehož bylo 70 % rolnických.¹⁴⁷ Technické a právní poměry na půdě se prováděly vytyčením a omezením parcel, vyhotovením aparátu přidělového i měřického pro přiděly každé katastrální obce a vypracováním knihovní žádosti knihovním soudům. K urychlení použil úřad spolupráci s 330 autorizovanými firmami, kterým bylo do konce r. 1936 vyplaceno 64,3 mil. Kč. Do konce r. 1936 byly skočeny tyto práce pro 97% všech obcí.¹⁴⁸

---

¹⁴⁷KRAJČOVIČOVÁ, Nataša, *Predpoklady realizácie pozemkovej reformy na Slovensku v medzivojnovom období*, In.: Československá pozemková reforma 1919 – 1935 a její mezinárodní souvislosti, Sborník z příspěvků z mezinárodní vědecké konference konané ve dnech 21. a 22. dubna 1994, Uherské Hradiště, 1994, str. 18

¹⁴⁸PAVEL, Antonín, *Pozemková reforma československá*. Praha: Novina, 1937, str. 7 - 9

Výsledek meziválečné reformy.

Názory na délku trvání pozemkové reformy se značně různí. Začátek je celkem jednoznačný a to přijetím zákona o odstavení velkostatků ze dne 9. listopadu 1918 a zákona o mimořádných přechodných opatřeních na Slovensku z 10. prosince 1918. Poslední zpráva o souhrnném přehledu pozemkové reformy je z května 1938. Státní pozemkový úřad prohlásil reformu za skončenou již k r. 1933. To však bylo předčasné tvrzení a úřad zabezpečoval Agrární operace až do 1. května 1935, kdy přestal existovat a jeho agendu převzalo ministerstvo zemědělství, na základě vládního nařízení č. 22 z r. 1935. Ve skutečnosti nebyla pozemková reforma dokončena nikdy a ještě k 1. lednu 1935 zbývalo v záboru 435 668 ha půdy. Pro drobné zemědělce z toho bylo k dispozici zhruba 25 262 ha zemědělské půdy.¹⁴⁹

Pozemková reforma provedená v ČSSR věnovala značnou péči právní ochraně vlastníků velkostatků podléhajících záboru. Zcizení půdy proběhlo u majitelů velkostatků ve více než 60 000 případech o celkové výměře více než 0,5 milionu ha. Velkostatkáři získali takto při hotovém placení více než 1,5 miliardy Kč. Na základě zákona č. 215/1919 Sb., o zabrání velkého majetku pozemkového byla některá půda ze záboru vyloučena. Jednalo se konkrétně o § 3 a), ve kterém byly ze záboru vyloučeny objekty právně i hospodářsky samostatné, jež nesloužily k hospodaření na zabraných nemovitostech a § 11, kde osoby, jejichž majetek byl tímto zákonem zabrán, po případě jejich dědicové, měli právo, aby jim z majetku jim zabraného zůstala část nepřesahující výměr 150 ha zemědělské půdy (rolí, luk, zahrad, vinic, chmelnic), nebo 250 ha půdy vůbec, pokud možno dle jejich volby. Těmto osobám bylo možné propustit ze záboru i větší výměru. To záleželo, jaká byla potřeba půdy na jednotlivých místech, dále na její jakosti a na tom, čeho žádalo účelné hospodaření, dále byl brán zřetel na zemědělský průmysl, zásobování měst a všeobecné blaho. Ze záboru nesmělo být propuštěno

---

¹⁴⁹SLEZÁK, Lubomír, *Pozemková reforma v Československu 1919 - 1935*, In.: Československá pozemková reforma 1919 – 1935 a její mezinárodní souvislosti, Sborník z příspěvků z mezinárodní vědecké konference konané ve dnech 21. a 22. dubna 1994, Uherské Hradiště, 1994, str. 4

více, než 500 ha půdy. Dále byla některá půda vyloučena ze záboru na základě přídělového zákona č. 81/1920 Sb., kde v § 20 měl pozemkový úřad přihlížet k tomu, aby přídělem nebyly rušeny krásy přírodní a ráz krajinný a aby nevzaly újmy památky přírodní, historické a umělecké. Pozemkový úřad může k tomu cíli svolit, aby plochy, které jsou věnovány parkům, přírodním parkům, které slouží jinak k okrasě krajiny nebo jejichž účelem jest zachovat ukázkou původního rázu krajinného, nebo zajistit a ochránit historické památky a jejich okolí s nimi úzce související vlastníku byly ponechány vedle výměry půdy, která podle §u 11 zákona ze dne 16. dubna 1919, č. 215. sb. zák. a nař., mohla být propuštěna dosavadnímu vlastníku ze záboru, jestliže se vlastník podrobil podmínkám stanoveným pozemkovým úřadem v dohodě se zúčastněnými ministerstvy, což se týkalo přístupnosti oněch míst lidem, pracovníkům vědeckým a uměleckým, nebo jejich používání k účelům lidumilným. Podle §3 a) zákona č. 215/1919 Sb. bylo ze záboru do r. 1931 vyloučeno 1 440 objektů s 20 000 ha půdy. Mezi tyto objekty právně i hospodářsky samostatné, které neslouží hospodaření na zabrané půdě, patřili např. cukrovary, pivovary, lihovary, mlýny či cihelny.¹⁵⁰ Dle judikatury nejvyššího správního soudu a ustálené praxe Státního pozemkového úřadu se jednalo o takové hospodářské jednotky, jejichž hospodářské určení bylo k jinému účelu, než byla výroba zemědělská nebo lesní – např. účel průmyslový, jako třeba textilní továrna či účel charitativní, jako třeba sirotčinec. Další podmínkou pro vyloučení ze záboru byla jeho právní samostatnost. To znamenalo, že nemovitost šlo zatížit například zástavním právem, aniž by byly vkladem zástavního práva dotčeny jiné nemovitosti tohoto vlastníka. Dále byla nutná pro vyloučení hospodářská samostatnost, která byla dána tehdy, pokud byl objekt vyňat z celkového rámce hospodaření na zabraném majetku. To splňoval například podnik, který samostatně účtoval, platil daně, samostatně nakupoval či prodával. Poslední podmínkou k vyloučení ze záboru podle tohoto paragrafu byla, že objekt neslouží hospodaření na ostatních zabraných nemovitostech. Podle nálezu nejvyššího soudu se zde rozumělo hospodařením záměrná činnost, která směřuje k tomu, aby ze zabrané půdy byly vytěženy přirozené plody nebo aby byly tyto plody zpracovány tak, aby se staly odbytelnými, aniž by se však staly tímto

---

¹⁵⁰VOŽENÍLEK, Jan, *O naší pozemkové reformě*, Praha: Prometheus, 1931, str. 10 - 15

zpracováním běžným průmyslovým výrobkem.¹⁵¹ Dr. Miroslav Stieber ve své knize *Pozemková reforma* píše, že mezi nemovitosti, které se netýkaly záboru, patřily mlýny, pily, pivovary, cukrovary či rybníky. A patřily tam škrobárny či mlékárny. Podle Dr. Miroslava Stiebra zde docházelo k obtížnému rozhodnutí u některých objektů, jako jsou zámky nebo byty pro hospodářské úředníky a dělníky.¹⁵² Z titulu §11 tohoto zákona bylo propuštěno ze záboru v celku 556 000 ha půdy. Na základě §u 20 zákona č. 81/1920 Sb., kde nebyl vymezen žádný limit pro ponechání půdy, bylo ponecháno vlastníkům 650 000 ha, převážně lesní půdy. Z tohoto vyplývá, že vlastníkům bylo na základě těchto zákonů ponecháno 1 233 000 ha, což představovalo 30,2% veškeré zabrané půdy v našem státě. Pozemková reforma tak neodstraňovala zcela zemědělský velkopodnik, ale pouze ho účelně omezila.¹⁵³ Toto velice kritizovala strana Národního sjednocení včele s předsedou K. Kramářem a ve své epištole k voličům z r. 1935 uvádí rozdílné hodnoty, než které uvedl Dr. Ing. Voženílek na přednášce 19. ledna 1931 v Praze. V politické epištole je uvedeno, že kolem 40 % veškeré zabrané půdy bylo navráceno původním vlastníkům. A pouze minimum půdy zůstalo pro drobný příděl.¹⁵⁴ Zde bych se opět přiklonil k literatuře Dr. Ing. Voženílka, protože politická epištola národní strany měla politické zájmy a proto mohla údaje spíše nadhodnotit než statistická literatura pozemkového úřadu.

Dr. Ing. Voženílek přednesl 19. ledna 1931 na přednášce v Praze, že od tohoto data nastalo období prací závěrečných a stabilizačních. V rámci těchto prací bylo třeba dokončit přidělovou akci a vyřešení zbývajících vlastnických nároků. Pozemkový úřad měl také v rámci těchto prací kontrolovat řádné hospodaření přídělců, což mu ukládal §51 zákona č. 81/1920 Sb., podle kterého mohl nedíly odkoupit zpět v případech, že tak přídělce podle tohoto paragrafu nečinil. O výkupech rozhodoval, po návrhu pozemkového úřadu, nezávislí rozhodčí soud. Předsedu a náměstka tohoto soudu jmenoval prezident. Další

---

¹⁵¹VOŽENÍLEK, Jan, *Výsledky československé pozemkové reformy = Les résultats de la réformefoncièretchécoslovaque*, V Praze: Československá akademie zemědělská, 1930. Časové otázky zemědělské; 1930, str. 13

¹⁵²STIEBER, Miloslav, *Pozemková reforma: (s úplným textem záborového zákona)*. V Praze: Nákladem spolku českých právníků Všehrd, 1919. str. 15 - 16

¹⁵³VOŽENÍLEK, Jan, *O naší pozemkové reformě*. Praha: Prometheus, 1931, str. 10 - 15

¹⁵⁴KUT, Karel, *Jak se socialisté s Agrárními předáky o Vás rozdělili: pozemková reforma, kouzla zbavená*. Praha: Národní sjednocení, [1935]. Epištoly k voličům; str. 1 - 3

soudce jmenoval ministr spravedlnosti. Pozemkový úřad k tomuto soudu vysílal hospodářského odborníka. Soud pak podle §53 zákona č. 81/1920 Sb. rozhodoval v senátu, ve kterém vedle předsedy zasedal jeden člen ze stavu soudcovského a jeden odborník hospodářský. Proti rozhodnutí tohoto soudu nebylo, podle §54 tohoto zákona, možné podat opravný prostředek a nález byl ihned vykonatelný. Nicméně Ing. Dr. Jan Voženílek, který byl prezident Státního pozemkového úřadu, uvedl, že se tak dělo pouze ve výjimečných případech a nebylo to moc časté.¹⁵⁵ Do těchto závěrečných prací zařadil také uzávěrky všech fondů, likvidace úvěrové služby, zajištění velkostatkářských zaměstnanců či statistické zpracování celé reformy. Dalším úkolem bylo zaknihování přídělů, které zasahují téměř do 8000 obcí. Vedle právní jistoty nových nabyvatelů bylo také třeba hypotečních úvěrů v době krize, k čemuž bylo zaknihování třeba. Na Slovensku a v Podkarpatské Rusi se množily zprávy, kterými zneklidňovali, v rámci politického boje, někteří záškodníci přídělce půdy ještě nezaknihované, že jim tento příděl může být odňat a má pouze povahu provisorní. Zápis do pozemkových knih, prováděli knihovní soudy. Dále byla zkrácena úprava přídělů, podle zvláštního předpisu. Dosud byla časově neomezená, ale nyní byla zkrácena na 5 roků po zaknihování drobného přídělů a na 10 roků u zbytkových statků. Po uplynutí této doby se stali přídělci, kteří splatili veškeré závazky vůči státu, volnými vlastníky získaných přídělů.¹⁵⁶

Pozemková reforma neznamenal pouze rozdělení půdy, ale způsobila pro československý stát mnohem více důsledků. Díky reformě došlo k úpravě vlastnických a držebních vztahů. Vlivem této reformy se podle českého statistického úřadu v období 1921 až 1930 značně zvýšil počet zemědělských závodů od 5 do 30 ha. Více než ¾ přídělůvé zemědělské půdy dostalo téměř 0,5 milionu drobných zemědělců, kteří díky tomu postoupili do skupiny zemědělských závodů od 5 do 30 ha. Podařilo se také zlikvidovat velkou část drobného a dvorcového pachtu a nahradit jej vlastnictvím osoby hospodařící, což

---

¹⁵⁵VOŽENÍLEK, Jan. *Výsledky československé pozemkové reformy = Les résultats de la réformefoncièretchécoslovaque*. V Praze: Československá akademie zemědělská, 1930. Časové otázky zemědělské; 1930, str. 20

¹⁵⁶VOŽENÍLEK, Jan, *O naší pozemkové reformě*: Praha: Prometheus, 1931, str. 17 - 18

je pokrokem jak z hlediska soukromohospodářského, tak národohospodářského.¹⁵⁷ Zmírněny tak byly extrémy ve struktuře zemědělských závodů a zesíleny byly skupiny střední, většinou na úkor velkopodniku, jehož převaha byla pozemkovou reformou trvale odstraněna. Jádrem zemědělské výroby se tedy staly závody do 50 ha půdy, ve kterých je 80,3% veškeré půdy ve státě. Velkostatek nad 100 ha zaujímal po pozemkové reformě stále 15,5% zemědělské půdy.¹⁵⁸

Dalším příznivým důsledkem pozemkové reformy bylo zmenšení sociálního napětí, které bylo způsobeno existencí latifundií a námezdní práce. Provedením reformy došlo k posílení rodinné výroby, čímž se přirozeně zmenšuje možnost třídních zápasů. V neklidné poválečné době byla přidělovou akcí uspokojena velká skupina bezzemků a drobných zemědělců, kde bylo cítit napětí a nejistota. I když obdrželi třeba jen malý příděl v podobě stavebního pozemku nebo dvou až tří mír¹⁵⁹ pole. Tímto přídělem se podařilo dané skupiny připoutat trvaleji k vesnici a mnoha dělníkům zajistilo alespoň minimum v podobě ubytování a drobného zemědělského výnosu pro vlastní potřebu, v případě nezaměstnanosti. Díky zesílení rodinné výroby došlo také k zmírnění odlivu obyvatel z venkova a oproti době předválečné poklesl tento odliv obyvatel zhruba na polovinu.

Jednou z hlavních pochybností při zahájení pozemkové reformy byl možný pokles zemědělské výroby, jak do množství, tak kvality. V ČSR činil vlastnický přesun zemědělské půdy pouze 11%, takže téměř devět desetin půdy zůstalo v klidu. Přesun nebyl také proveden náhle, ale postupně během 9 let, takže i tím byly otřesy v zemědělské výrobě vyloučeny.¹⁶⁰ Pokles se tak ukázal, jako bezpředmětný a naopak došlo k vzestupu naší produkce. Na základě ankety, kterou pořádal německý říšský sněm, se podařilo lépe vyrovnat se zemědělskou krizí menším velikostním skupinám zemědělských závodů než velkopodnikům. Hlavním důvodem toho bylo možnost rychleji a s větší pružností se přizpůsobit trhu. Díky pozemkové reformě se povedlo také zmírnit bytovou krizi, která byla

---

¹⁵⁷VOŽENÍLEK, Jan, *O naší pozemkové reformě*: Praha: Prometheus, 1931, str. 18 - 22

¹⁵⁸PAVEL, Antonín, *Pozemková reforma československá*. Praha: Novina, 1937, str. 9

¹⁵⁹1 míra = 1918 m²

¹⁶⁰VOŽENÍLEK, Jan, *Výsledky československé pozemkové reformy = Les résultats de la réformefoncièretchécoslovaque*, V Praze: Československá akademie zemědělská, 1930. Časové otázky zemědělské; 1930, str. 15

po válce velmi aktuální a tíživá pro náš stát. Pozemkový úřad přidělil více než 15 000 ha stavebních míst, tedy celkem zhruba 80 000 stavenišť. Většina z nich byla na venkově, ale také např. Praha obdržela 4 200 ha půdy převážně stavební pro rozvoj bydlení.¹⁶¹

Pozemková reforma měla také populační význam pro náš stát. Podle výsledků šetření Dr. Brdlíka byla lidnatost na 1000 ha zemědělské půdy velkostatkové 200 osob, kdežto u malozemědělské to bylo osob 700. Ten poukazoval také na to, že pozemková reforma měla zajisté význam v osídlování území s menší lidnatostí.¹⁶² Tento názor byl však statistickým úřadem vyvrácen a odliv lidí z venkova pokračoval i po reformě. Ten konstatoval, že v roce 1921 počet osob příslušných k zemědělství, rybářství a lesnictví činil 39,56% obyvatel republiky a v roce 1930 poklesl na 34,64% obyvatelstva. V Čechách trval tento pokles již od r. 1890.¹⁶³ Rozpor obou autorů může být způsoben rokem vydání jednotlivých knih nebo snahou pozemkového úřadu ve své knize podpořit výsledky pozemkové reformy.

Dále vzrostla také státní držba. Do r. 1931 bylo zestátněno více než 400 000 ha lesní půdy, z níž většinu spravovalo ministerstvo zemědělství. Vojenské správě byla přidělena výměra pro zřízení táborů a střelnic, ministerstvu veřejných prací půda pro výstavbu údolních přehrad. Další část půdy, převážně lesní, obdržely územní samosprávy. Státní pozemkový majetek činil již v roce 1929 zhruba 65% celkové rozlohy státu.

Finanční provedení reformy bylo pro vlastníky výhodnější než u řady jiných evropských států, ale stejně bylo z řad vlastníků kritizované, protože výkupní cena půdy byla nižší než její cena tržová. Vykupovalo se podle cen, které odpovídaly průměru z let 1913 až 1915. Nyní však můžeme již jen spekulovat, že pokud by se uvolnilo velké procento půdy na trh jiným způsobem, tak by došlo stejně ke snížení ceny, která byla na trhu. Náhrada bývalým vlastníkům, jejich věřitelům či oprávněným byla vyplácena většinou hotově z náhradového fondu po

---

¹⁶¹ VOŽENÍLEK, Jan, *O naší pozemkové reformě*, Praha: Prometheus, 1931, str. 18 - 22

¹⁶² *Československá pozemková reforma v číslicích a diagramech*. Praha: nákladem vlastním, 1925, str. 42

¹⁶³ PAVEL, Antonín, *Pozemková reforma československá*. Praha: Novina, 1937, str. 9

řádném soudním rozvrhu.¹⁶⁴ Kritika od vlastníků byla však nejspíše odůvodněná, protože na nesrovnalosti v cenách upozorňoval i prezident T. G. Masaryk a vlastníkům byla vyplacena za zabraný majetek zhruba 16% z jejich průměrné ceny po válce, což se značně podobá konfiskaci a ne náhradě.¹⁶⁵

Pozemková reforma byla tedy přes všechny nedostatky, které ji provázeli, důležitou součástí ve výstavbě našeho státu a odstranila poslední zbytky feudalismu na našem území. Jak zmínil prezident republiky T. G. Masaryk, že reforma neznamenal ohrožení soukromého vlastnictví, ale jeho posílení. Svými důsledky překročila rámec zemědělský a měla význam celonárodní a státní.¹⁶⁶

Národní socialisté přesto pozemkovou reformu kritizovali ve své epištole k voličům z r. 1935, která již svým názvem zastává stanovisko této strany k ní. Tuto epištolu sepsal Karel Kut a jmenuje se: Jak se socialisté s Agrárními předáky o Vás rozdělili. Tato volební epištola je hodně ovlivněna politickým bojem a napjatou předvolební atmosférou, kdy se každá strana snaží získat, co nejvíc voličů a systematicky kritizovat strany ostatní. V této politické epištole kritizovali především to, že na obyčejného člověka se ve velikosti drobného přidělu dostalo velice málo půdy a návrat půdy původním vlastníkům na základě § 3 a), a § 11 zákona č. 215/1919 Sb. a dále § 20 zákona č. 81/1920 Sb. Je pochopitelné, že se tak rozsáhlé dílo neobešlo bez problémů a komplikací, ale i tak zůstává pozemková reforma největším a nejdemokratičtější zásahem do pozemkového vlastnictví v celém meziválečném období. Největší přínos je v oblasti hospodářsko-vlastnické, čímž došlo k zmírnění vlastnických a tím i sociálních extrémů.¹⁶⁷

---

¹⁶⁴PAVEL, Antonín, *Pozemková reforma československá*. Praha: Novina, 1937, str. 9

¹⁶⁵SEDLÁČEK, Jaromír, *Pozemková reforma: pět civilistických úvah o záboru velkého majetku pozemkového a o tom, co se zábořem souvisí*. V Brně: Barvič & Novotný, 1922, Sběrka spisů právnických a národohospodářských, str. 184

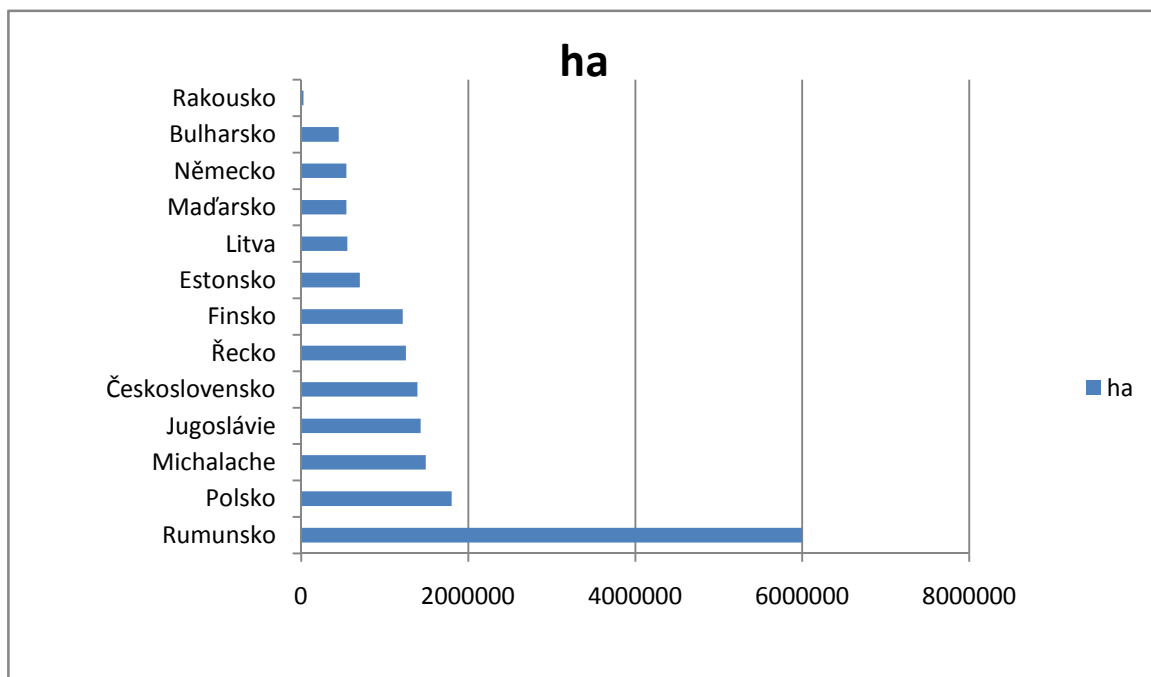
¹⁶⁶VOŽENÍLEK, Jan, *O naší pozemkové reformě*, Praha: Prometheus, 1931, str. 18 - 22

¹⁶⁷SLEZÁK, Lubomír, *Pozemková reforma v Československu 1919 - 1935*, In.: *Československá pozemková reforma 1919 – 1935 a její mezinárodní souvislosti*, Sborník z příspěvků z mezinárodní vědecké konference konané ve dnech 21. a 22. dubna 1994, Uherské Hradiště, 1994, str. 8 – 10.

Srovnání pozemkové reformy s ostatními státy

Naléhavost pozemkové reformy se projevila nejdříve v Rusku hned po pádu carismu v roce 1917 a po ukončení 1. Světové války také ve všech státech střední Evropy, Pobaltí a na Balkáně. Mezinárodní zemědělský ústav v Římě vydal mezinárodní anketu o výsledcích a účincích pozemkové reformy v jednotlivých státech. Prezident tohoto ústavu v Římě Exc. De Michelis se vyjádřil, že takováto proměna Agrárních poměrů v jednotlivých státech založí podmínky potřebné pro lepší sociální stát. Dr. Ing. J. Voženílek ukazuje v tabulce níže přesuny půdy v jednotlivých státech. Sám poukazuje na to, že uvedená data jsou pouze orientační vzhledem k různosti pramenů a rozdílech mezi nimi.¹⁶⁸

Výměry půdy převedené v různých evropských státech pomocí poz. reformy do vlastnictví neodržby nových nabyvatelů.

Tyto pozemkové reformy v evropských státech měli podobné zásady. Stát přebíral nuceně za náhradu část půdy od velkých vlastníků, kterou pak dále za náhradu, která byla rozvržená většinou na výhodné splátky, přiděloval malým a

168 VOŽENÍLEK, Jan, *O naší pozemkové reformě*: Praha: Prometheus, 1931, str. 3-6.

středním rolníkům. Cílem všech reforem bylo snížení sociálního napětí na venkově, vytvořením soběstačných středních hospodářství, která se měla stát základem reorganizovaného zemědělství. Většina reforem měla i politický cíl, kterým bylo posílení kolonizačního osídlení většinového národa ve státě na úkor menšin. Zde je možné uvést příklad na reformě v Polsku, kde byla zakládána polská hospodářství na územích, která byla z většiny osídlená ukrajinskou či běloruskou menšinou. Jinde zase bylo úkolem vytvořit silnou Agrární základnu, jako stabilní oporu režimu, což je možné uvést na příkladu pozemkové reformy v Bulharsku z r. 1919.¹⁶⁹

Pozemková reforma v Rumunsku

Prezident pozemkového úřadu Dr. Ing. Jan Voženílek zmínil, že orgány pozemkové reformy v Rumunsku umožňují hromadné prodeje přídělů po 5 letech ode dne jeho nabytí. Nezemědělci měli podle zákona při koupi přednost před drobnými zemědělci. Rumunský ministr zemědělství Michalache uvedl, že tyto převody směřují k tomu, aby byl vytvořen střední stav selský, který je v Rumunsku velmi řídký. Převod je proto spojen s podmínkou, že usedlost nabyvatele nesmí touto koupí překročit výměru 25 ha.¹⁷⁰

---

¹⁶⁹RYCHLÍK, Jan: *Sociální a národnostní dimenze československé pozemkové reformy v mezinárodním kontextu*, In.: Československá pozemková reforma 1919 – 1935 a její mezinárodní souvislosti, Sborník z příspěvků mezinárodní vědecké konference konané ve dnech 21. a 22. dubna 1994, Uherské Hradiště, 1994, str. 43 – 44.

¹⁷⁰VOŽENÍLEK, Jan. *Výsledky československé pozemkové reformy = Les résultats de la réformefoncièretchécoslovaque*. V Praze: Československá akademie zemědělská, 1930. Časové otázky zemědělské; 1930, str. 6

V Rumunsku bylo pozemkové vlastnictví upraveno několika zákony z druhé poloviny 19. století a první poloviny 20. stol. Ty však nebyly dosti účinné a upravovaly zrušení nevolnictví, prodej stání půdy, zrušení pracovního a naturálního pachtu, úprava družstev či zákon proti pachtovním trustům pozemkovým. Tyto zákony však nemohli přispět plně k zmírnění hladu po půdě. Tyto zákony bych rád pouze zmínil, protože byly také důležité pro poválečný vývoj v Rumunsku, ale vzhledem k rozsahu práce se jim nebudu věnovat podrobněji.

Rumunský panovník Ferdinand dal dne 22. března 1917 slavnostní slib pozemkové reformy. Rumunský parlament přijal v důsledku okupace Bukurešti nepřítel 20. července 1917 zákon o změně §19 ústavy, který načrtl hlavní směrnice reformy. Tím bylo úplné vyvlastnění zemědělské půdy statků koruny, zemědělské pokladny, osob právnických, cizích státních příslušníků a 2mil. ha zemědělské půdy ze soukromého velkostatku. Přednostní nárok mají mobilizovaní zemědělci a jejich pozůstalí. Vyvlastněním se začne se soubory nad 100 ha, podle progresivní škály. Krátké období prozatímních vlád v osvobozeném území Sedmihradsko, Bukoviny a Transylvánie však způsobilo jistou rozdílnost samostatné úpravy v jednotlivých zemích státu.

1. Staré Rumunsko

Kde upravoval zásady reformy podrobněji královský dekret z 16. prosince 1918. Za zemědělskou půdu k vyvlastnění se podle něj považuje všechno mimo vinice, ovocné zahrady, lesy a půdu neplodnou. Maximální soubor, který lze vlastníkovi ponechat byl 500 ha. Základem byl právní stav majetku z r. 1916. Náhrada se určovala podle prodejních cen půdy v období 1911 – 1916, dále se bral zřetel na nájemné, jak bylo před válkou pro jednotlivé obvody stanoveno, na odhad úvěrních ústavů, na čistý výnos a pozemkovou daň. Náhrada však nesměla přesahovat 20 násobek místního nájemného u orné půdy a 15 násobek u pastvin.

Ústředním orgánem pro provádění reformy se stala Ústředí pro družstevnictví a rozdělení půdy. Náhradu bývalému vlastníku platí zatím jako ekvivalent pachtovného podle krajských tarifů. Po stanovení ceny dostal vlastník dluhopisy, které byly umořitelné za 50 let a úročeny 5%.

Hypotéky na převzaté půdě měli být uhrazeny vydáním podílů dluhopisů příslušným věřitelům. Přídělce platil při převzetí 10% náhrady, stát za něj zaplatí 35% a zbytek měl přídělce splatit do 20 let. Jelikož v tomto úseku reformy nebylo docíleno 2 mil. ha zemědělské půdy ze soukromého velkostatku, byl vydán 14. července 1921 další zákon, který pozemkovou reformu upravoval. Progresivní škála zde byla nahrazena maximem, podle oblastí, hustoty populace a poptávky po půdě. Vlastníkům objektů dobře zařízených a ve vlastní režii vedených, těm, kteří mají sami či jejich synové akademické vzdělání v oboru zemědělském, se přiznává vyšší maximum, které bylo až 500 ha půdy. Náhrada podle tohoto zákona mohla činit až 40 násobek pachtovného z let 1917 – 1922 a u pastvin až 20 násobek tohoto pachtovného. Zákon stanovil také oprávněné uchazeče, přednost měli uchazeči s inventářem a více dětmi.¹⁷¹ Zde můžeme vidět i sociální rozměr reformy, kde byli v přídělu zvýhodňováni lidé, kteří mají větší náklady na živobytí nebo byli válečnými veterány.

K rozhodnutí o vyvlastnění byly stanoveny tři instance. První z nich byla Agrární komise v Bukurešti, která byla i poradcem ministra zemědělství v otázkách reformy. Ta měla 18 členů, z nichž polovinu tvořili právníci z vysokých úřadů a druhou polovinu tvořili ostatní znalci sociálních a hospodářských poměrů. Druhou z nich byla Krajská komise, která měla 4 členy. Třetí z nich pak byla okresní komise, která byla 6 členná.

O kolonizaci pečovala podle tohoto zákona Ústřední pokladna, která dodávala ze státních prostředků stavební materiál, nářadí, osivo, úvěry atd. Polovinu z tohoto nákladu měli kolonisti vrátit do 40 let, ale splátky začínali až 5 let po osídlení. Zbytek nesla Ústřední pokladna z roční státní dotace. Do zaplacení přídělové ceny mohla být půda zcizována pouze v celku. Na základě této reformy se dostalo přídělu více než 630 000 rodinám. Před válkou zaujímalo vlastnictví do 10 ha zhruba 46,7 % zemědělské půdy starého království, po válce to již bylo kolem 80 % této půdy. Tím se tedy povedlo vytvořit střední stav selský, jak to uváděl rumunský ministr zemědělství Michalache při debatě s Dr. Ing. J. Voženílkem, jak je uvedeno výše.

---

¹⁷¹PAVEL, Antonín. *Rumunská pozemková reforma*. V Praze: Novina, 1931., str. 3 - 7

2. Transylvánie

V této části bývalého Uherska bylo 56 % orné půdy, pokročilejší živočišná produkce a nevyskytoval se zde vůbec pacht pracovní. Velkostatky zde zaujímaly zhruba 37 % zemědělské půdy. Na revolučním národním shromáždění 1. prosince 1918 v Alba Julia se naprostá většina shodla na částečném vyvlastnění velkostatků. Zásady tyto formuloval královský dekret ze dne 10. 11. 1919. Úplně měl být vyvlastněn majetek cizinců, majetky nabyté po 1. listopadu 1917. Vinice, zahrady a chmelnice byly z vyvlastnění vyňaty. Lesy a pastviny šlo převzít pouze tak, aby vlastníkově zbyl celek, který je schopný rozumného provozu. Zásah je zde radikálnější než ve starém království. Provedení bylo svěřeno Nejvyšší radě pro pozemkovou reformu a ceny měli být placeny podle prodejní ceny z let 1909 až 1913. Pro finanční operace reformy byla zvláštním královským dekretem vytvořena Agrární banka, která sídlila v Kluži. Ta měla za úkol provést emisi státních dluhopisů pro vlastníky.

Definitivní normy pro pozemkovou reformu byly vydány zákonem ze dne 30. července 1921. Cizinci zde byli postaveni na roveň vlastním občanům. Nově se postihují vyvlastněním až do 28,75 ha absentisti, kteří od 1. prosince 1918 až do 30. července 1921 nebyli v zemi přítomní, aniž by měli nějaké poslání v cizině. Majetek osob právnických, až na část majetku škol a kostelů podléhal také úplnému vyvlastnění. Velký a střední soukromý majetek v obvodu měst mohli být redukováni až na 5,75 ha, pokud byl pronajat v letech 1904 – 1918 po dobu alespoň 10 ti let. Tentýž majetek v obcích venkovských až na 17,25 ha. Statky pronajaté k 1. květnu 1921 mohou být vyvlastněny až na 28,75 ha, pokud jsou v horách a na 57,5 ha, pokud jsou v rovině. Statky spravované ve vlastní režii měli příznivější podmínky pro vyvlastňování. Ceny za náhradu byly stanoveny z r. 1913 v rakouských korunách, ale účtovány byly v leu. Na základě tohoto zákona obdrželo přiděl 310 583 rodin, který byl 451 654 ha. Celkem však bylo vyvlastněno do tohoto r. 1 663 809 ha půdy. Většinu půdy tedy dostal stát a obce.

3. Bukovina

V této zemi se zrušení nevolnictví opozdilo o 10 let za ostatními zeměmi bývalé rakouské monarchie. Chyběl zde také zcela pracovní pacht a drobný

a střední stav zde byl daleko silnější než ve starém Rumunsku. Po převratu se usnesla Národní Rada bukovinská na osnově zákona, který byl vydán, jako královský dekret ze dne 6. 11. 1919. Provedení těchto směrnic obsahuje zákon ze dne 23. 7. 1921 a je v podstatě stejný s úpravou ve starém království. Do r. 1927 bylo vyvlastněno zhruba 76 000 ha půdy a dostalo se 71 266 osobám v celkové výměře 42 832 ha. Zbytek připadl státu a obcím

4. Bessarabie

Tato země byla Agrárním zřízením a úrodnou půdou nejbližší starému Rumunsku. Jako ruská provincie od r. 1812 se sice dočkala zrušení nevolnictví již v roce 1861, avšak lid trpěl stejně pod tíhou pachtu dílčího či pracovního.

V listopadu 1918 se prozatímní vláda usnesla na pozemkové reformě. Ústřední vláda vydala pak toto usnesení, jako královský dekret ze dne 21. 12. 1918. Podrobněji byl ošetřen a formulován v zákoně ze dne 11. 3. 1920. Provedení reformy zde bylo svěřeno samostatné instituci Casa Noastra, která byla podřízena ministru zemědělství. Na rozdíl od ostatních zemí zde podléhali lesy, až na selskou držbu, vyvlastnění. Do r. 1927 zde bylo vyvlastněno 1 491 920 ha půdy. Půda se dostala 357 000 zemědělců v celkovém množství 1 098 045 ha. Zbytek půdy si ponechal stát pro přiděl ke kolonizaci nebo nájmu.

V prvním období, dokud nebylo dokončeno zákonodárství o pozemkové reformě, převzala půdu z rukou místních komisí pachtovní družstva. Protože staré království a Bessarabie neměli katastr a Transylvanie s Bukovinou měli katastr nepříliš spolehlivý z dob monarchie. Rozhodnutí o přidělu se opíralo tedy o přibližné údaje s výhradou, definitivní úprava se provede až po jeho katastrálním zaměření. Tohoto úkolu se ujalo Ředitelství katastru a technických prací, které tvořilo jedno z ředitelství Ústřední pokladny. Od r. 1919 do r. 1928 byl proveden soupis a evidence všech parcel. Náhrada, v podobě dluhopisů, byla vlastníkům vyplacena okamžitě po předání půdy podle předběžných záznamů ve výši 80%. Zbýlých 20% se pak vydávalo až po katastrálním zaměření půdy. Bývalým vlastníkům byly tak do r. 1927 vydány dluhopisy v celkové hodnotě 5 930 299 022 leu za plochu 3 533 266 ha, což znamenalo jednotkovou cenu 1678

leu za jeden ha, bez budov a inventáře. Výše této náhrady byla terčem kritiky především z řad maďarských velkostatkářů v Transylvánii. Profesor Raducano konstatoval v *Revue Economique Internationaler* 1928, že ceny byly v té době spravedlivé, avšak pokles leu způsobil nevýhodu pro vlastníky.

Celkové pozemkové přesuny ve sjednoceném Rumunsku představovaly celkem 6 008 098 ha půdy.¹⁷² To souhlasí s údaji Dr. Ing. J. Voženílka, které jsou uvedeny v tabulce s názvem *Výměry půdy převedené v různých evropských státech pomocí pozemkové reformy do vlastnictví nebo držby nových nabyvatelů*. Na konci pozemkové reformy tvořilo $\frac{3}{4}$ zemědělské plochy Rumunská hospodářství do 10 ha., což dozajista splnilo cíl ministra zemědělství, který si vytyčil.

Nevýhodou nového Agrárního zřízení bylo, že drobní zemědělci nebyli dostatečně vzdělaní a měli velice skrovné výrobní prostředky. To bylo způsobeno živořícími trpasličími podniky, které se alespoň částečně povedlo koncentrovat do středních podniků pomocí zákona z r. 1925, podle něhož mohl přídělce prodat půdu za 5 roků po nabytí definitivního vlastnictví jinému zemědělci, jehož majetek tím nevzrostl nad 25 ha. Proti drobení půdy směřovalo také ustanovení tohoto zákona, které zakazovalo zcizení a hypotekární zatížení domu se zahradou a 1 ha půdy. Dále zde bylo stanoveno, že při dělení přídělů v pozůstalosti, není přípustné pod 2 ha v rovině a 1 ha v horách. Stát měl dále předkupní právo na každý prodej půdy zemědělské, která převyšuje 50 ha, aby se tak zamezilo kumulaci půdy a bylo umožněno její nabytí i v budoucnu pro drobné a střední zemědělce.

V Rumunské pozemkové reformě si vynutily sociálně – politické poměry převahu sociálních aspektů nad hospodářskými. Mezi trvalé úspěchy reformy patřilo osvobození zemědělce, jak z pohledu výroby, tak z pohledu občana. Dále pomohla k zesílení vnitřního trhu, odstranila sociální napětí mezi malozemědělci a

---

¹⁷²PAVEL, Antonín. *Rumunská pozemková reforma*. V Praze: Novina, 1931., str. 7 - 11

velkostatkáři nebo zamezila bolševizaci Rumunska a vytvořila tak podmínky pro normální vývoj k politické a hospodářské demokracii.¹⁷³

Pozemková reforma v Polsku

Vývoj situace ve východním Polsku byl podobný se situací v Československu. Dne 10. 7. 1919 schválil polský sejm¹⁷⁴ usnesení o pozemkové reformě, podle kterého měli být parcelovány státní pozemky, pozemky válečných spekulantů, pozemky špatně obhospodařované a půda převzatá státem za výkup. Výkup se týkal půdy s výměrem nad 180 ha a na Ukrajině, Bílé Rusi a v bývalém pruském záboru to byla výměra nad 400 ha. Tento zákon schválil sejm 15. 7. 1920 a přepokládala se v něm i parcelace církevní půdy. Náhrada zde byla stanovena na polovinu tržní ceny. V březnu 1921 však vstoupila v platnost polská ústava, která v článku 99 garantovala nedotknutelnost soukromého vlastnictví. To umožnilo zpochybnit legálnost zákona z 15. 7. 1920, což způsobilo, že se parcelace omezila pouze na majetky státu a dobrovolnou parcelaci půdy velkých vlastníků, kterým bylo ovšem třeba platit plnou tržní cenu a ne poloviční, jak stanovil zákon. Tímto se velkostatkáři dostali k hotovým penězům, protože měli půdy dostatek a část mohl klidně prodat za plnou tržní hodnotu. Zákonem ze dne 28. 12. 1925 byla koncepce pozemkové reformy změněna a probíhala tak, že šlo pouze o dobrovolnou parcelaci státní a jiné půdy o výměře 200 000 ha půdy ročně a pouze v případě, že by se nedostávalo půdy pro dobrovolný výkup, tak mohl polský pozemkový úřad přistoupit k nucenému výkupu, ale mimo církevní půdu. Příčinou rozdílného vývoje bylo právě odlišná role církve v obou zemích. Zatímco v Polsku měla katolická církev pozitivní roli v národnostním cítění a sounáležitosti Poláků, tak v Československu byla katolická církev většinou oporou monarchie.¹⁷⁵

Zde jsme mohli vidět na příkladech, že k problémům při změně pozemkové držby po válce docházelo v celé Evropě a naše pozemková reforma

---

¹⁷³PAVEL, Antonín. *Rumunská pozemková reforma*. V Praze: Novina, 1931., str. 13

¹⁷⁴ dolní komora polského parlamentu

¹⁷⁵Rychlík, Jan: *Sociální a národnostní dimenze československé pozemkové reformy v mezinárodním kontextu*, In.: *Československá pozemková reforma 1919 – 1935 a její mezinárodní souvislosti*, Sborník z příspěvků z mezinárodní vědecké konference konané ve dnech 21. a 22. dubna 1994, Uherské Hradiště, 1994, str. 45 – 46

byla tedy ve srovnání s ostatními úspěšná a výhodná pro všechny strany. V cizině existovaly zemědělské odborné kruhy, které posuzovaly československou pozemkovou reformu jako jednu z nejdemokratičtější a byla dávana za vzor, který by se měl následovat.¹⁷⁶

---

¹⁷⁶ SLEZÁK, Lubomír: *Pozemková reforma v Československu 1919 - 1935*, In.: Československá pozemková reforma 1919 – 1935 a její mezinárodní souvislosti, Sborník z příspěvků z mezinárodní vědecké konference konané ve dnech 21. a 22. dubna 1994, Uherské Hradiště, 1994, str. 8 – 10

Závěr

Pozemková reforma byla po vzniku Československé republiky jedním ze základních požadavků, a již během 1. světové války se naše politická elita v exilu vyjadřovala k požadavku a nutnosti pozemkové reformy v naší republice. Pozemková reforma by se dala nazvat přímo revolucí v pozemkovém vlastnictví a díky ní se povedlo v pozemkovém vlastnictví úplně odstranit poslední zbytky feudalismu. Jednou z příčin byl velký nedostatek půdy u většiny obyvatelstva, protože celou třetinu půdy v zemi vlastnilo pouze kolem 2000 osob. Aby se zabránilo sociálním nepokojům a povstáním, bylo třeba udělat úpravy pozemkového vlastnictví. Další příčinou byla potřeba omezit politickou moc velkostatkářů. Politické strany měly různé pohledy a názory na provedení pozemkové reformy, některé dokonce navrhovaly vyvlastnění půdy bez náhrady. To by ovšem znamenalo špatný začátek pro novou demokratickou republiku, když by její představitelé připustili takovýto nedemokratický zásah do řad pozemkových vlastníků. Způsobilo by to dozajista také žaloby u mezinárodních soudů a provedení pozemkové reformy by se tím jen prodloužilo. Je tedy dozajista velice dobré, že konečná podoba reformy byla uzákoněna s náhradou za zabraný majetek a politické strany se nenechaly zlákat poválečnou náladou či názory komunistů. I tak byla uzákoněná cena velice kritizovaná z řad velkostatkářů a některých historiků. Cena byla totiž stanovena na předválečnou cenu při prodeji z volné ruky v letech 1913 – 1915. To kritizoval i prezident T. G. Masaryk, protože cena pro výpočet daní byla stanovena až podle poválečné ceny. Masaryk se opět obával žalob u mezinárodních soudů, které by se pak mohly vměšovat do vnitrostátního práva. Další kritice byla pozemková reforma podrobena kvůli jejímu pomalému průběhu, a také kvůli ponechání velkého množství půdy v držení velkostatkářů. Jak však vyšlo najevo ze srovnání pozemkové reformy s ostatními státy, kde byly reformy provedeny, delší doba provádění nebyla vůbec na škodu a bylo tak možné reagovat alespoň na aktuální problémy při jejím provádění. Co se týká ponechání značného množství půdy v držení velkostatkářů, tak měla pozemková reforma pozemkové vlastnictví pouze upravit a velkostatek pouze omezit a ne zcela zrušit. Vlastníkům bylo takto ponecháno 30% veškeré zabrané půdy, což velice kritizovaly především politické strany, které se zásadně

na reformě nepodílely. Podle nich prý nezbyl dostatek půdy k drobnému přidělu. To však také nebyla zcela pravda a většina drobných přidělců byla uspokojena. Reforma navíc měla takto i více demokratický charakter, protože ponechala vlastníkům část jejich půdy, ale uspokojila i „hlad po půdě“ bezzemků a nesoběstačných hospodářství. Jedním z úkolů pozemkové reformy bylo zvětšit pozemkovou držbu nesoběstačných hospodářství do 5ha. To se povedlo a jádrem zemědělské výroby se staly závody do 50 ha, které zaujímaly kolem 80% veškeré půdy ve státě. Díky tomu se lépe povedlo překonat i agrární krizi ve 30. letech, protože většina hospodářství se dovedla zaopatřit vlastní výrobou. Jak zmínil tehdejší prezident republiky T. G. Masaryk, reforma neznamena ohrožení soukromého vlastnictví, ale jeho posílení a svými důsledky překročila rámec zemědělský a měla význam celonárodní. Naše pozemková reforma byla hodnocena jako jedna z nejdemokratičtějších reform ve všech evropských státech po 1. světové válce.

Při vypracování diplomové práce jsem musel literaturu kriticky hodnotit, protože literatura týkající se pozemkové reformy, která byla vypracována v období komunismu, byla také velice prokomunisticky zaměřena. Tyto tendence bylo možné pozorovat i v některé literatuře z období 1. republiky, kdy si komunismus budoval svoji ideovou základnu.

Resumé

The Era of the first republic had begun at 28. October 1918, when the Czechoslovak republic was established, and lasted till 30. September 1938, when the Munich agreement was signed. Land reform was a fundamental requirement after establishing Czechoslovak republic. The land reform could be called land revolution, because it gave totally different meaning to land property. The land reform got rid of feudalism from land property. In Czechoslovak republic was a problem that 30% of the land was owned by just about 2000 thousand people. The object of land reform should give to non land owner and small land owner more land to make them self-sufficient. The target of land reform had been achieved and after the land reform was about 80% of Czechoslovak land in hands of farms up to 50 hectares. The result, better managed of overcoming the agrarian crisis in the 30 years, because most of the farms had led their own production. Our land reform had been rated as one of the most democratic reforms between European countries after 1. World War.

Seznam použité literatury

A. Literatura

ČERVINKA, Eugen, *Jak byla provedena pozemková reforma na velkostatecích římsko-katolické církve*. V Praze: Nakladatelství Volné myšlenky, 1933

Československá pozemková reforma v číslicích a diagramech. V Praze: Státní pozemkový úřad, 1925

FROLEC, Ivo, ed. *Československá pozemková reforma 1919-1935 a její mezinárodní souvislosti: sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference konané ve dnech 21. a 22. dubna 1994 v Uherském Hradišti, Slovácké muzeum*. Uherské Hradiště: Slovácké muzeum, 1994

JECH, Karel, *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, Praha, Vyšehrad s.r.o., 2008

KREJČÍ, Dobroslav, K výkladu §11 záborového zákona, časopis *Právník*, 1921, ročník 60

KUT, Karel. *Jak se socialisté s Agrárními předáky o Vás rozdělili: pozemková reforma, kouzla zbavená*, Praha: Národní sjednocení, 1935

MALÝ, Karel a kolektiv, *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*, 3. vydání. Praha, LINDE Praha, a.s. 2003

MICHL, Jaroslav, NOVÝ Josef, PETRŮV František, *Revise první pozemkové reformy*. Praha: Orbis, 1948

OTÁHAL, Milan. *Zápas o pozemkovou reformu v ČSR*, 1. vyd. Praha: ČSAV, 1963

PAVEL, Antonín, *Pozemková reforma československá*. Praha: Novina, 1937

PAVEL, Antonín. *Rumunská pozemková reforma*. V Praze: Novina, 1931

PEROUTKA, Ferdinand, Budování státu: Československá politika v letech popřevratových; část druhá, V Praze: Fr. Borový, 1934

PŠENIČKOVÁ, Jana, Zbytkové statky v Čechách 1919 – 1948. Praha: Státní ústřední archiv, 1998

SEDLÁČEK, Jaromír. *Pozemková reforma: pět civilistických úvah o záboru velkého majetku pozemkového a o tom, co se zábořem souvisí*. V Brně: Barvič & Novotný, Sběrka spisů právnických a národohospodářských; sv. 12, 1922

STIEBER, Miloslav, Pozemková reforma, časopis Právník, 1919, ročník 58

STIEBER, Miloslav, *Pozemková reforma: (s úplným textem záborového zákona)*. V Praze: Nákladem spolku českých právníků Všeherd, 1919

VOŽENÍLEK, Jan, *O naší pozemkové reformě*, Praha: Prometheus, 1931

VOŽENÍLEK, Jan, *Výsledky československé pozemkové reformy = Les résultats de la réformefoncièretchécoslovaque*, V Praze: Československá akademie zemědělská, 1930. Časové otázky zemědělské; 1930

B. Prameny

Zákon č. 79/1896 ř.z., o řízení exekučním a zajišťovacím (exekuční řád)

Zákon č.32/1918 Sb. o obstavení deskových statků

Zákon č.215/1919 Sb. o zabránění velkého majetku pozemkového

Nález nejvyššího správního soudu č. 15.209/22 a nález č. 17.112/22

Zákon č. 387/1919 Sb., kterým se doplňuje záborový zákon

Zákon č.318/1919 Sb., o zajištění půdy drobným pachtýřům

Zákon č.330/1919 Sb., o pozemkovém úřadě

Zákon č.81/1920 Sb., kterým se vydávají po rozumu §u 10, zákona ze dne 16. dubna 1919, č. 215 sb. zák. a nař., ustanovení o přidělu zabrané půdy a upravuje se právní poměr k přidělené půdě. (Zákon přidělový)

Zákon č. 329/1920 Sb., o převzetí a náhradě za zabraný majetek pozemkový (náhradový zákon = n. z.)

Zákon č. 118/1920 Sb., o hospodaření na zabraném majetku pozemkovém (h. z.)

Zákon č.166/1920 Sb., o úvěrové pomoci nabyvatelům půdy (zákon úvěrový)

Vládní nařízení o obvodových úřadovnách pozemkového úřadu č.451/1920 Sb.

Vládní nařízení, jímž se stanoví závazné stupnice cen pro vyměření náhrady za zabraný majetek pozemkový státem převzatý č.53/1921 Sb.

Zákon č.77/1922, kterým se vydávají přechodná ustanovení k zákonu ze dne 8. dubna 1920, čís. 329 Sb. z. a n. (zákonu náhradovému), pokud jde o převzetí a náhradu za jednotlivé parcely nebo části parcel ze zabraného majetku pozemkového.

Vládní nařízení o náhradních knihách a náhradních bankách č.360/1922 Sb.

Zákon č. 93/1931 Sb., kterým se vydávají další předpisy o právním poměru k přidělené půdě (Malý zákon přidělový).

Vládní nařízení, kterým se ruší pozemkový úřad a jeho působnost se přikazuje ministerstvu zemědělství č.22/1935 Sb.

Judikatura nejvyššího soudu, 5./ IV. 1929, R II. 130/29,

Vládní nařízení, kterým se ruší pozemkový úřad a jeho působnost se přikazuje ministerstvu zemědělství č.22/1935 Sb

Vládní nařízení, kterým se mění předpisy o právním poměru k přidělené půdě č.125/1935 Sb.

C. Ostatní

[online], [cit.2011-12-10]dostupné z WWW:

http://www.psp.cz/eknih/1918nvc/stenprot/19181109/19181109_06.htm>

[online], [cit.2011-12-10]dostupné z WWW:

<http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t1171_00.htm>.

[online], [cit.2011-12-10]dostupné z WWW:

<<http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/055schuz/s055002.htm>>.

[online], [cit.2011-12-10]dostupné z WWW:

<<http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/057schuz/s057009.htm>>.

[online], [cit.2011-12-10]dostupné z WWW:

<http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t2238_01.htm>.

[online], [cit.2011-12-10]dostupné z WWW:

<<http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/113schuz/s113006.htm>>.

[online], [cit.2011-12-10]dostupné z WWW:

<http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t2373_00.htm>.

[online], [cit.2011-12-10]dostupné z WWW:

<http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t2516_00.htm>.

[online], [cit.2011-12-10]dostupné z WWW:

<<http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/128schuz/s128002.htm>>.

[online], [cit.2011-12-10]dostupné z WWW:

<http://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/tisky/t3369_00.htm>.

[online], [cit.2011-12-10]dostupné z WWW:

<http://www.psp.cz/eknih/1929ns/ps/tisky/t0898_00.htm>.